

భూ మి క.

బుధస త్తములారా !

ఒంగోలు తాలుకా క్రొత్తపల్లిపురవాస్తవ్యులును, నాకు పరమమిత్రులు నగు మ-రా-రా-శ్రీ, క్రొత్తపల్లి లక్ష్మీనృసింహము పంతులవారు మా గ్రామంబున కేటెంచియుండిన కాలమం దొక్కనాడు భగవత్తమునం దుండు రుక్మిణీకల్యాణ కథాపద్యములం జదువుచు, ప్రసంగవశంబున వా రీరుక్మిణీకల్యాణవృత్తంబు రూపకంబుగా రచించుచు మన నన్ను బ్రోత్సహపఱచిరి. నే నందులకు సమతించియు నా కీనాటకరచన కిదియే ప్రథమప్రయత్న మగుటంజేసి, యీకవితాముగ్ధాంగన విద్యాప్రౌఢుల రగుతమచిత్తముల నెట్లలరించునో యనునంది యంబు వైడమియు, 'గుణవద్వస్తునంసగ్రా ద్యాతి స్వల్పోఽపి శౌరవమ్, పుష్పమాలానుషజ్జేణ సూత్రం శిరసి ధార్యతే' అను నార్యవచనానుసారముగా భగవంతుం డగుశ్రీకృష్ణునికథా సుధాలహరి యిం దభివర్ణింపఁబడిన దగుటచే గొంతవఱకు మిమ్మానందింపఁజేయకపోవునా యనునమ్మకముతో వ్రాయఁగడంగి దైవానుగ్రహమున నాతిచిరముననే రుక్మిణీపరిణయ మను పేర నైదంకములనాటకముగా దీనిని ముగించితిని. మఱియు నాశక్తి నైనను విచారించుకొనక వ్రాయఁబూనుటకు భగవత్కథయందలి నాకుఁ గలయభిరుచియే ముఖ్యకారణము. ఇం దెచ్చట నేని ప్రమాదజనితదోషము లున్నచో గుణగ్రాహులగుదోషజ్ఞులు మన్నింపఁ గడుగడుఁ బ్రార్థితులు. మఱియు

న స్మి సదుద్యమమునకుఁ బరికొల్పిన శ్రీపంతులుగారికిని, కార్య
భారముచేఁ దమకెంతయుఁ దీరిక లేకున్నను నావేడికొలునంగీ
కరించి యీనాకబ్బము నామూలాగ్రము కడుశ్రద్ధతోఁ బరి
శీలించియిచ్చిన మామిత్రులు బ్రహ్మశ్రీ, పంచాగ్నుల-దక్షిణా
మూర్తిశాస్త్రిగారికిని, ముద్రణకాలమందు నా కేమాత్రమును
శ్రమను గలిగించకయే నాలిఖితపుస్తకమున కొకక్షరమేనియు
భేదములేకుండ సతిశుద్ధముగను, సుందరముగను, వేగముగను
ఈగ్రంథమును ముద్రింపించియిచ్చిన మెసర్సు “వావిళ్ల-రామ
స్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్” వారికిని ఈగ్రంథముద్రణమునకు
ద్రవ్యసహాయమొసంగి న న్నానందింపఁజేసిన మా వెన్నెల
కంట-వేంకటసుబ్బారావుగారికిని నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుడను.

సీ. మాతృలాత్మజకుఁ గుఁమారుడై నను బాబు

బా బటంచు వచించుఁబంధుఁ డెవఁడు

హూణభాషావిశేషోన్నతి వహియించి .

సభ్యుల మెప్పింపఁజాలె నెవఁడు

నారుక్మిణీపరిణయ మచ్చుఁ గూర్చింప

ద్రవ్య మిచ్చిన నెఱుదాత యెవఁడు

బాల్యంబునుండి నావచనంబు మీఱక

కోరిక లిచ్చునఁగుణుఁ డెవఁడు,

శే. భావహితుఁ డెవఁ డఖిలార్థభాగి యెవ్వఁ

డట్టి వెన్నెలకంటివంశాబ్ధిసోముఁ

డై నవేంకటసుబ్బరాఁయ్యుఁ బ్రీతి

రుక్మిణీధవుఁ డేప్రొద్దుఁబోచుఁగాత.

ఇట్లు,

బొమ్మరాజు, సీతారామయ్య.

ఈనాటకమందు వచ్చుపాత్రలు.

పురుషులు.

1 భీష్మకమహారాజు.	(రుక్మిణీదేవి తండ్రి)
2 రుక్మగర్భుడు.	(భీష్మకుని చెండవపుత్రుడు)
3 రుక్మ	(భీష్మకుని పెద్దకుమారుడు యువరాజు)
4 న్యాయబుద్ధి	(భీష్మకుని మంత్రి)
5 దుర్మిత్రుడు	(యువరాజుచెలికాడు)
6 నారదుడు	(దేవర్షి)
7 శిశుపాలుడు	(చేదిపురాధిపతి)
8 దంతవక్త్రుడు	} (ఈనలువురు శిశుపాలునిన్నే హితులును భూమిపతులును)
9 జరాసంధుడు	
10 సామ్యుడు	
11 పౌండ్రకవాసుదేవుడు	
12 బలరాముడు	(శ్రీకృష్ణునియన్న)
13 శ్రీకృష్ణుడు	(కథానాయకుడు)
14 చతురమతి	(శ్రీకృష్ణుని నర్తనఖుడు)
15 సాత్యకి	(శ్రీకృష్ణునితమ్ముడు)
16 అగ్నిద్యోతనుడు	(రాజపురోహితుడు)
17 జయుడు	} (శ్రీకృష్ణుని సేవకులు)
18 విజయుడు	
19 భద్రుడు	} (పౌరులు)
20 మందారుడు	

- 21 జయ సేనుడు }
 22 వీర సేనుడు } (గంధర్వులు)
 23 రథసారథి (శ్రీకృష్ణుని రథమునడుపువాడు)
 స్త్రీ 9 లు.
 1 రుక్మిణీదేవి (కథానాయిక)
 2 చంద్రకళ }
 3 కీరవాణి } (రుక్మిణీదేవిసఖులు)
 4 సత్యశీల (భీష్మునిభార్య)
 5-6 (ముత్యదువలు—)
-

శ్రీ గోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

12
7051

రుక్మిణీ-పరిణయము

— ~~SECRET~~ — READING ROOM & LIBRARY;
 నల్లూరు చిరమూస పరిశోధనాగ్రామం
 నాగం డి. చిరమూస పరిశోధనాగ్రామం

శా. శ్రీరామామణిఁ గూడి వేడుకలరంఁగ్రీడించుచిత్తంబునకొ
నీరేజోదరజాండరూపకములకొనిర్పించి పోషించి సం
హారోద్యోగ మొనర్చి నాటకునిచాఁచు స్మించులీలాద్భుతా
కారుండొహరిమికొసంగుతయశఃకామార్థసమ్మోదముల్.

మఱియు,

సీ. పద్మభ వాండంబుఁ సద్మంబుఁ గావించి
 పలుచిత్రస్మృతి రంఁగుల నమర్చి,
 సాంధ్యరాగాదుణఁచుచిని తెరలుజేసి
 తలజీవనమితిఁ బాఁత్రలుగఁ జేర్చి,
 రవిచంద్రులను దీపఁరాజిగా నెనరించి
 శ్రుతిశిరస్సులను సుశ్రుతి యొనర్చి,
 సామవేదంబును స్వరతతిగాఁ జేసి
 యంబుధిధ్వని మృదంగం బొనర్చి,

గీ. స్థితిలయోదయచరితలఁ ♦ గృతులఁ గూర్చి
ప్రకృతినాయకఁ గూడి సామాజ్యపదవి
నాట లాడించువిష్ణుఁ డీనాటకులకు
సంప్రమోదార్థశుభము లొసంగుఁగాత.

(నాంద్యంతంబున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి పుష్పాంజలిం జల్లి)

నేఁడాచరించిన మంగళాగ్రహసంగంబునకు హేతు వారయ నాప్రేయ
సిని రావించి సంభాషించిచూచెద.

(తెరవంకఁజూచి) ప్రియా! యిటు రమ్మ.

(నటి ప్రవేశించును.)

నటి.—ఆర్యపుత్రా! వందనములు. నన్నుం బిలచినకారణం బేమో దయచే
నెఱింగింపుడు.

సూత్ర.—సుందరీ! నీవింగితజ్ఞ వగుదువేని కారణం బిట్టిదని నేఁ జెప్పకమున్నె
నీవు గ్రహింపవచ్చునుగదా!

నటి.—నాయకా! చపలస్వభావలగు స్త్రీజనంబులకు పరాభిప్రాయంబుఁ
దెలియుట దుర్లభంబుగదా!

సూత్ర.—ఔరా? నీ వెఱింగియు నాయెడ గౌరవముం జూపితివి. కాని
నీ వించుకసేపు తాళుము! ఇప్పు డీసదస్యులం గూర్చి విజ్ఞాపనం
బొక్కటి యొనర్పు మని కవి నా కిట్లని యానతిచ్చె, నది యిందే
యుండి వినుము.

ఆ-వె. అరయ నాంధ్రసంస్కృతార్థలక్షణవేద్యు
లార్యులార పొత్తమందు నున్న
తప్పులెల్ల సైచియొప్పులుగా నెంచి
యింపుమీఱఁగా గ్రహింపవలయు.

నటి.—ప్రియుడా! కవి యసమగ్ధతనుబట్టిగాక గ్రంథంబులందు దోషంబు లెఱుండును ?

నూత్ర.—ప్రేయసీ! అట్లునుకొనుట యసంగతంబు. ఏమనిన, ప్రమాదవశం బునఁ గొన్నిచోట్లఁ బొరపాటు తటస్థించును. అంతమాత్రంబుననె తెలియక చెప్పె ననుట కల్ల. అదియునుంగాక,

ఉ. శ్రీపతిసత్కథామృతవిశేషమునం జెలువారునట్టి యీ
రూపకమందు దోషములఁప్రోవు వసించిన నీడ్యమే యగుం
జూపఱకెల్ల సంతసముఁజొన్నెడిచంద్రుఁడుఁ దాఁగళంకముం
బుడియు న్బృకాశమునుఁజెందువిధంబున నోమనోహరీ.

నటి.—వయస్యా! కవిత్వ మట్లురసవంతంబుగా శోభిల్లినట్లైన నాటకప్రదర్శకు లెట్లాడినను గొఱంత జూపట్టినా ?

నూత్ర.—ఓహో ? నీ వట్లాలోచించితివా ? అట్లుగాదు వినుము.

తే. గీ. కూరిమి నపుంసకుని రంభఁగోరినగతి
బధిరునన్నిధి శంఖారఁనంబుభాతి
వ్యర్థ మాఁగాదె రూపకావక్రగరిమ
యరసికులు నాటకము లాడఁనబ్రవదన.

గావున రసవంతంబై నాటకంబును, రసికులుగ తన్ని స్వాహుకు లగు వటులు నుండిన నారూపకంబు మిక్కిలి శోభించును. "

నటి.—ప్రాణేశ్వరా ! నాటకపాత్రంబుల సిద్ధపఱచుట కిష్టమి మనము ప్రదర్శింపవలసిన నాటకం బెద్ది ?

నూత్ర.—చెప్పెద వినుము.

ఆ-వె. కల్మషాపహంబుఁకామార్థస్థలదంబు
దేవకీకుమారఁభావితంబు

భద్రకారణంబుఁ రుద్రాదివినుతంబు

రుక్మిణీపరిణయంఁ రూపకంబు.

మన మిప్పు డీనాటకంబు ప్రదర్శింపవలెను.

నటి.—నాయకా ! ఇక్కడ ప్రాచీనకవికృతంబా? లేక, నవీనకల్పితంబా?

సూత్ర.—నాయకా ! ఇది శ్రీవేదవ్యాసమునిప్రణీతం బగుసంస్కృతభాగవత
మహాపురాణంబుననుండి బమ్మెరపోతనామాత్యకవిశేఖరునిచే దెని
గింపంబడి యిదివఱకు జగత్ప్రఖ్యం బైనదే.

నటి.—అయిన నది యీనాటకరూపంబున రచించినవా రెవ్వరు?

సూత్ర.—సఖీ ! ప్రదర్శకులనైపుణ్యముఁ జూచి సంతసింపవలెఁగాక యి
ప్పుడు రచించినకవినామధేయంబుతో నేమిపని?

నటి.—సఖా ! యే మట్లంటిరి?

తే.గీ. అవని లోకోపకారంబుఁ నాత్మఁ బూని
నాటకంబుల రచియించిఁ నటుల కిచ్చి
మాన్యతను గన్నయక్కవిధన్యపేరు
జెప్పినంత నె సరసతఁ దప్పిపోనె.

సూత్ర.—ఆసంగతి నాకుమాత్రము దెలియదా? వారు లోకోపకారపరాయ
ణులే యగుదురు.

నటి.—దాని నిందలిసదస్యులును వినఁగోరుచున్నారు గాన నడిగితిని.

సూత్ర.—అట్లయినఁ జెప్పెద వినుము.

తే.గీ. వెలయుశ్రీవత్సగోత్రుఁడాఁ జేల్వకులుఁడు
బొమ్మరాజకులాద్ధి సంఘసూర విధుఁడు
పద్మనాభునిపుత్రుఁడుఁ భవ్యయశుఁడు
వాసిఁగనిననీతారామఁ భూసురుఁడు.

నటి.—కాంతా ! నాటకారంభంబున కింక దడవేల? నే బోయెదను.

నూత్ర.—మాటలసందడిచే మఱచితిని. శరద్వతువుంగూర్చి యిండుక గాన విశేషంబున సభ్యుల డెందం బమందానందంబు జేసిందుము.

నటి. తే-గీ. రాజహంసకులూకీర్ణ * రాన మెచ్చె
 లలితపద్మాస్యసంగతా * ఖలు పొనర్చు
 మధురగానంబు లొప్పె హై * మనతీపూజ
 తెసగె ననుని గోచె నో * బిసరుహుఁడౌ.

ఇది ప్రస్తావన

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

రక్షణీ పరిణయము.

ప్రథమాంకము.

సలము. — రాజసభాభవనము.

+చి: { భీష్మకుండును, న్యాయబుద్ధియా, రుక్మరథుండును, } :చి:
 సింహాసనంబుల నుందురు.

చ్యారముకడ సేవకుఁ దుందును.

భీష్మ. — మంత్రివరా ! మద్వంశసుధార్థవంబున రమాదేవింబోలే. మత్సుకృత విశేషంబున నవతరించి దినదినప్రవర్ధమానయై విలసిల్లుచున్న బాలామణి యగురుక్మిణీకన్యను సద్వంశసంజాతుండును, సకలసద్గుణసద్రూపసత్పురాక్రమధౌరేయం డగుపురుషవరేణ్యున కొసంగి వివాహంబుఁ గావించి ధన్యత్వంబుఁ జెంద నాజన్మంబున కిదియకదా సార్థకతమంబగుసమయంబు (! మఱియు,

తే-గీ. సుతను జనకుడు తగినను ప్రతున కిచ్చి
పెండ్లిఁ గావింప నాతని, వెనుక వారు
ముందుఁ బుట్టెడువారును, మోక్షపదవి
నుండెద రటంచు శ్రుతు లను, చుండ వినమె.)

కావున మన్నితపరాయణుండ వగునీవు వరణీయుం డగురాజకుమారు
నారసి రెమెటుంగఁ జెప్పుము.

న్యాయ.—రాజేంద్రా! సుగుణమణి యగుభవత్కుమారికామణి కమానుమను గుణసందరపగాక్రముఁ డగువరుండు గావలయుఁ గాని సామాన్య రాజన్య లెందఱు లేరు? నామనంబున నారయ నొక్కసుగుణరాశి గన్పట్టుచున్నవాఁడు. వినుము.

ఉ. ఆతఁడు పద్మనేత్రుఁడు గృహకరుఁ డాశ్రితవత్సలుండు విఖ్యాతనుకీర్తి నీలతనుకాంతివిరాజితుఁ డార్యపూజితుం డాతతబాహుఁ డుత్తముఁడహర్షితీజుఁడు సూభవత్తనూ జాతకు భర్తగాఁదగునునద్గుణశీలుఁడు కృష్ణుఁ డోన్మపా!

(ఉ. మారుఁడుయక్షవల్లభకుమారుఁడుచంద్రవసంతు లాశుభో దారునిసోయగంబునకుఁదభ్యము నారయ నీడుగారున త్సూరినుతుండు ద్వారకనుసౌపుగ నేలుచు నున్న వాఁడునీ వారసికాగ్రగణ్యునకునాత్మజ నిచ్చి యశంబు నొందుమా.)

భీష్మ.—అమాత్యచాడామణీ! నామనోనేత్రంబులఁ బాడకట్టుచున్న యా దివ్యమూర్తియే నీహృద్గోచరుండగుటచే ప్రహృష్టచేతఁసుగ్ండ నైతి. నీవాక్యంబు లత్యంతశుభావహంబు లయ్యెగాన భావికార్యాలోచనంబునకుఁ గర్తవ్యమెద్ది?

న్యాయ.—రాజేంద్రా! ఇంక నాలోచనం బేమియు లేదు. ఆయదునంద నుండు భవత్కుమారియందు సాభిలాషుండై యున్నట్లు మున్నొ క్కనాఁ డక్రూరునివలన నే వినియుంటిని గాన భవదాస్థానాశ్రితుం డగునగ్నిద్యోతను నిచ్చటికి రావించి, శుభలగ్నంబు నిర్దేశించి, ద్వా రకావాసుం డగునవ్వాసుదేవునకు శుభలేఖనంబుఁ బంపుట కా జ్ఞాపింపుఁడు.

భీష్మ.—(సేవకునివంకజూచి) సేవకా! నీవు, పురోహితు లగునగ్నిద్యోతనుల వారి నిచ్చటికిఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

సేవ. —అయ్యా! చిత్తము (అనిపోయి అగ్నిద్యోతనుతోఁ బ్రవేశించును)

భీష్మ.—మంత్రి, రుక్మర, (లేచి) భూసురోత్తమా వందనములు (అని నమస్కరింతురు)

అగ్ని.—అభీష్టావాప్తిరస్తు. (అని ఆశీర్వదించును)

భీష్మ.—విప్రోత్తమా! యీశీతంబు నలంకరించుడు (అని అందఱుఁ గూర్చుండుదురు)

భీష్మ. తే-గీ. నాతనయ రుక్మిణీశుభః నామధేయ
శౌరి కొసంగి వినాహంబుః సల్ప నుంటి
సంతసముమీఱ సుముహూర్తః సమయ మరసి
శాస్త్రవిధిఁ జెప్పవే బుధః చంద్ర నేడు.

అగ్ని.—(పంచాంగంబు వీక్షించి, శ్రేణులు లెక్కవెట్టుచు) మహారాజా!
నేటికైదవదినంబున సెక్కసుముహూర్తంబు పంచకరహితంబై సతి
పతు లిరువురకు పరమమైత్రతారాయుక్తంబై యున్నది. దానికి
సవతు గలముహూర్తంబు లీమాసంబుననే కాన్పించవు.

భీష్మ.—ప్రధానాగ్రణీ! తన్మహూర్తక్రమంబున శుభలేఖనంబు వ్రాయించి
యీ బ్రాహ్మణోత్తమున కొసంగుడు.

నార్యయ.—చిత్తము. (బ్రాహ్మణునిఁజూచి) అయ్యా భూసురాగ్రణీ! మీకు
లేఖనం బొసంగెద నావల మద్గ్రహంబునకు దయచేయుడు.

అగ్ని.—మంచిది (అని నిష్క్రమించును)

రుక్మర.—(లేచి తనలో)

ఉ. అన్నమనంబుఁ దాఁ దెలియఁడయ్యెఁ గురుండు ముహూర్త
మా కడుం, గ్రన్నన నచ్చె నగ్రజుఁడుఁ రాఁడలచేదిపురంబు వోయి
యీ, యున్నవిధంబు విన్నమదిఁ నెప్పు డటంచును దోచె చై
ద్యునీ, కన్నియఁ గూర్తునంచు మదిఁగల్గెను వాని కిదేటివైరమో.

ఇది యెట్లున్నను; అక్కడ

చ. అలికులవేణి కృష్ణుఁ బటఁ మందునఁ జూచిననాటనుండియున్
వలచి తదీయరూపమును వరన సేయుచు నన్న పానముల్
దలచక మ్రగ్గుచుండె వనితాతతికిం దగఁ జెప్పుచుండె నా
చెలియలిభాగ్య మిట్టి దని చెప్పఁగ శక్యమె శౌరి కిచ్చినన్.

ఈమెనునం బిట్టి దని జనవిభుండెఱింగియు సభాముఖంబున మమని
నిగ్రాహణంబు గావించె. మదగ్రజుండు సప్తతిం చెనేని సులభంబై గృహకల్లో
లంబులేక సుఖంబుగ నిక్కార్థంబు నెఱవేఱఁగలదు. విధిక్రతం బెట్లగునో
యెఱుంగ. (ప్రకాశముగా)

ఉ. సంతసమయ్యెఁగాని నృపఁ చంద్ర మదగ్రజుఁ డిట లేడు నేఁ
డింతయు విన్న నాతఁ డెటులెంచునో వచ్చినదాఁకయీదినం
బాతయుఁ జూచి బ్రాహ్మణుఁ బంపుద మాదనుజాఁపిటికిన్
వింతలు గాకమున్నె వినుపించి యొనర్పుము కార్యపద్ధతిన్.

చెప్పకనే యాదవేంద్రున కెఱింగించినపిదప సిద్ధాంతం బగును. అంత
నితం డొప్పమి మర్యాదబోవుటయేగాక వైషమ్యం బుత్పన్నంబగును. దీని
కింత యేల? వచ్చినతర్వాత కార్యాలోచనంబుఁ జేసి నిర్బాధకంబును, నిర్వి
వాదం బగుమాగ్గం బనుస్థితము.

భీష్మ.—కుమారా! నాకుమాత్ర మింతలో త్వరపడవలసినంతకారణ మేమి
యున్నది? నీ వాడినట్లు లాతండు వచ్చినపిదపనే యాలోచింతము.
(మంత్రివంకజూచి) ప్రధానాగ్రణీ! నీ వేమి చెప్పెదవు?

న్యాయ.—రుక్మరథుండు నెప్పిన ట్లానర్చుటయే శ్రేష్ఠంబుగానున్నది.
రుక్మియును వచ్చు నేళమైనది.

సేవ.—మహారాజా! యువరాజుగా రగురుక్మియును, ఆయనచెలికాఁ డగు
దుర్మిత్రుఁడును ఇటకరుదెంచుచున్నవారు.

భీష్మ.—మంచినమయంబుననే మనము సంకల్పించితిమి.

(రుక్మియు, దుర్మిత్రుండును బ్రవేశింతురు).

రుక్మి-దుర్మిత్ర.—(నమస్కరింతురు).

భీష్మ-న్యాయ.—కుమారులారా! “కల్యాణమస్తు”(అని యాశీర్వదింతురు).

భీష్మ.—శశుపాలాదిబంధువర్గంబునకుఁ గుశలమే ?

రుక్మి.—అందఱు కుశలులై యున్నవారు. కాని, మీ రేదోకార్యలోచనంబు నేయుచున్నట్లు లున్నది ?

భీష్మ.—కుమారాగ్రణీ! మతేమియు లేదు. అమ్మాయి వివాహవిషయంబు కన్న నిష్పణ్ణండాలోచన యేమున్నది ? అందులకై నీయిచ్చంబు గ్రహింప నుంటిమి.

రుక్మి.—ఓహో! ఇందుల కిష్టమి నాయిచ్చంబు గావలసివచ్చెనా ? మదభిప్రాయంబు మీ రెఱుంగనిదియా! అయిన నీ విషయంబునకు నాయనుభవప్రకార మాలోచించుపద్ధతి భవదభిప్రాయంబునకనుకూలించునా. న్యాయ.—రాకుమారా! ముందు జనకాభిమతం బెఱింగి తన్మార్గం బవలంబింప వలయుఁగదా !

రుక్మి.—హితంబై మన్మాదానుగతం బగునేని యవలంబించుట కభ్యంతరమేమి ? దాని కిష్ట డింతత్వర యే! తర్వాత నాలోచితము.

భీష్మ.—తనయాగ్రణీ! అట్లు దలంపకుము.

ఉ. నేటిదినంబు కృష్ణు వరఁగోయునిఁగాఁ దగ నిశ్చయించి యీ పాటికి భద్ర లేఖనముఁ బంపఁగ నుంటి నిఁకేల తాళఁగ
పాటి మనంబునందు నెడఁ బాయక సమత మూని మన్మనో ధాటికి నడ్డునేయక యథావిధిఁ గార్యము నిర్వహింపుమా!

శ్రీతార్కర్యం బెప్పడో యని తలంచెదవేమా !

ఉ. ఐదుదినంబు లుండె విబుఁధాళి విధించినలగ్నమింక నా మీఁదిభరంబు నీశిరముఁ మీఁదికిఁ బూనికఁ జేసినాడ స

మోదముతో వహించి మనముద్దులబాలిక రుక్మిణీమణి
యాదవచంద్రుఁ డైనయలయబ్జదళాక్షునకేయొసంగుమా.)

రుక్మి.—సరిసరి! బాగుగనే యున్నది; నన్ను లేకుండఁ జూచి లగ్నంబు
నిశ్చయించి, నీచకుటుంబగుగొల్లనికి పిల్ల నిచ్చెదనని మహాగౌరవంబుగ
జెప్పచుంటివి. చాలుఁ జాలు, ఈప్రసంగ మింకఁ గట్టిపెట్టుము.

ఉ. అద్దిర! యీదురుక్తు లిటులాడుట జెల్లునె యేటిమాటనీ
సుద్దులమారిగొల్లనికిఁ సుందరి నీయు మటంచుఁ జెప్పఁగాఁ
బెద్దలు మెత్తురే? తగవెఁ వెఱ్ఱితనం బన నిద్దిగాదె నీ
గద్దటిమాట యొప్పు నిఁకఁ గర్ణముల నివ్వనోప భూపతీ!

అదియునుం గాక యాతనికులగౌరవసంపత్పరాక్రమాదివేశంబు లెట్లు
ప్రశంసాస్వాములలో విందురుగాక;

ఉ. ఏలుటకా వసుంధర యొకింతయు లేదు భుజించఁ దిండి యే
కాలము హస్తినాపురినిఁ గాండివిపొత్తునఁగాని యింట లే
దాలమునందుగెల్పులుఁ జింతిస్తే యటంచునుబోవుగానియే
మూలల నుంట లేదు తగఁ మ్రచ్చులుసామ్రాధనంబువానికిన్.

శ్యామ.—మనుజేంద్రా! సాక్షాద్దేవవైభవం డగుకృష్ణునకు నీచగుణవిశేష
ణంబు లితండు కల్పనంబు నేయటగాక యివి సత్యంబులైయుండునా!

భీష్మ.—విదారితశత్రుం డగునవ్వాసుదేవుపక్షంబు మనంబున సహింపక
నీచోపమలచే మనమనంబుల మరల్పుఁ బ్రయత్నించుచు, దివ్యపురుషుని
కృత్యముల నిందించుచున్నవాఁడు;

రుక్మి.—ఆతండు దివ్యపురుషుండా? దేవవైభవండా? వృద్ధబుద్ధు లిట్లుండ
వలెఁ గాకిం కెట్లుండును.

దుర్మి.—తారతమ్యంబుల పరిశీలనంబెఱుంగక, వృద్ధబ్రాహ్మణులవలన పురా
ణంబులు వినుచు, వారుజెప్పినపల్కులు వేదవచనంబులుగా భావించి

కాలస్వభావం బెఱుంగక యుండువీరితో మనకు వాదం బేల? ఆవిషయంబున కీ వెంతమాత్రము సమ్మతింపకుము. (అనిచెవిలోరహస్యముగాఁ జెప్పెను).

రుక్మి.—ఆతనిజన్మంబు లోకంబునకు మృత్యుప్రాయంబై పరిపూర్ణశత్రుమయం బై యున్నయది. ఎటనిన.

ఉ. పుట్టిననాఁడె దుష్టుఁ డనిఁ పొంచివధింపఁగనుండెమామకాల్
మట్టిని సోఁక కున్నపుడెఁ మట్టియగల్పఁగ నుండె లేమ యే
పట్టును లేనివేళనె నభంబున కెత్తిడె రక్కసుండు వీఁ
డెట్టివిరోధి ! వీనివలెఁ నెత్తరె జన్మము లెల్లమానవుల్.

అదియునుంగాక, వానికి, దినగండము నూ పుట్టెదాము వన్నట్టు లిప్పటికిని విరోధిగండంబు లపరిమితంబులై మునుగడ కడ్డుపడం జూచుచుండె. అందు మగంటిమి గల్గుశూరులు పెక్కుండ్రు.

రుక్మి.—సీ. నరకాసురమృగేంద్రఁ పరగర్జనము విన్నఁ
గృష్ణేభ మెట్టులుఁ గెరలకున్నె,

దుర్మి.—మిత్రమా ! మఱియు.

మాగధశార్దులఁ మహితరూపముఁ గాంచి
శౌరిమేషం బింకఁ జావకున్నె,

రుక్మి.—చెలికాఁడా ! అంతియేగాదు.

శిశుపాలవై శ్వినఁ రశిఖావళులఁ గన్నఁ
గంసారిశలభంబుఁ గాలకున్నె,

దుర్మి.—రాక్షసరా ! అదియునుంగాక.

పొండ్రకనామకఁ పవిధారసడిఁగన్న
వనమాలిశైలంబుఁ వ్రయ్యకున్నె,

రుక్మిణీ—తేగీ.మురనిశాచరవాయువుఁ మ్రోత కడలి

వాసుదేవాభ్ర మెల్లడఁ బారకున్నె

దుర్ముఖ—రుక్మిణీ యనుగ్రీష్మభానునిఁ రుచి జనింప

నందపుత్రాంధకారంబుఁ డిందకున్నె.)

న్యాయ.—మానవేంద్రా! రణభీరువులను ధీరులుగను, ధీరుండగుకేశవుని భీరువుగను, రుక్మిణీద్రుమిత్తు లిద్దరును వృంఞిరి. ఇట్టిదుర్గుణు లగుకొడుకులం గనుటకు మన మిరువుర మొక్కటియే తపం బాచరించి నారము కాబోలు?

రుక్మిణీ.—(కోపముతో) ఏమీ! అనుచితంబులుమాత్రము వచ్చిన మీ మర్యాదలు నిక్కముగా దక్కవు. కేశవుండు రణధీరుం డనియా? యుగ్గడించెదవు? (ఆతనిధీరత్వంబు చెప్పెద వినుము.

చ. బలుండును తాను మాగధునిఁ బారికి నోర్వఁగ లేక పోకిరి
దొలఁగి భయార్తులై పఱచిఁ త్రోవను గానక చెట్టుగుట్టల
నైలఁగుచు చోరులంబలెనుఁ నిల్కడ లేకయుఁగొండ నెక్కితా
రలసట దీరి యేఁగుట జఁరాత్తు జఁడిర్వురఁ జూచియుగ్రుండై.
ఏమిచేసె ననఁ జెప్పెద వినుము.

చ. పరుగిడ కోరి! కృష్ణ బలఁ భదుఁడ నిల్వ మటంచుఁ బల్కిన
త్వరగతిఁ జేరి చూడఁగనుఁ పర్వతసంధుల డాగి రంతటన్
జరకొమరుండు తాఁ గినిసిఁ చావుఁడుశత్రువులారయంచు న
గ్గిరిశిఖఁ జేర్చి కాల్పుదొడఁ గెడవనై నికుఁబుబ్బియార్వఁగన్.

అంతట నర్జునధరాజు తనసేనావాహిని మఱిించుకొని పురంబునకుం జని యెననియు కృష్ణుండు బ్రదికియున్న వాఁ డనిగూఢచారులవలన నెఱింగి తద్వ ధోపాయం బింకనువిచారించుచుండె ననియు నేను చేదిపురంబునకుఁ బోయిన

నాఁడె నామిత్రుం డగుశిశుపాలుండు నాతోడం జెప్పెఁగాన వాఁడు
సుఖింబుగా నెక్కువోట నుండి తల దాచుకొనుటకై నను తగినశరణఁ
బున్నట్లు తోచదు.)

ఆ-వె. బల్లిదుండు గాఁడుఁ పార్థివుండును గాఁడు.

ప్రల్లదంబు లెపుడుఁబల్కువాఁడు

ఇల్లులేనివానిఁ నల్లునిగా గోరి

చెల్లియలి నెసంగఁ జెల్లునయ్యె.

భీష్మ—ద్వారకానగరపరిపాలకుండై సద్వంశజాతుం డగుగోవిందు నిట్లు పరి
భవోక్తు లాడ నీకుఁ దగ దూరకుండుము.

రుక్మి—ఆపరిపాలనంబునకు మీరే సంతోషించవలెను !

తే-గీ. మగధనాథున కోడి యమ్మధుర వీడి

వీరివారిగృహంబులఁ ఁ జేరఁబోవ

జారచోరుఁ డటంచును ఁ జనులు దోలఁ

గర్భ మనుచును యావిశ్వఁకర్కఁ జేరి.

క. పగవారు దఱుచు వత్తురు

పగఱకనులఁ బడకయుండఁ బాఠోధిఁ గృపక

నగరము నిర్మింపుము నా

కగణితగుణగణ్యా శిల్పఁకాగమధన్యా !

అని పెక్కులు వినుతింప నాతండు దయావిశేషసాంద్రుండై సముద్రమధ్యఁ
బున ద్వారకానగరంబు నిర్మించి యందుండు మనియానతిచ్చె. సంతియగాని
స్వపురం బనియనుకొనుట కెంతమాత్రమును వీలులేదు. అది మనుష్యమాత్రుల
నివసించుట కన్పందై నదియుఁ గాదు.

రుక్మర—నీవు చెప్పినట్లు లాతండు మనుష్యమాత్రుండే యైనయెడల నక్కడ నెట్లుండును? దివ్యపురుషుండు గాఁబోలు? ఇట్లు లే దనిచెప్పితివే? అది గృహం బనిపించుకొనదాయేమి?

దుర్తి—ఓహో! ఈతండును; ఆసమైలోనివాఁడుగానే యున్నాఁడు.

రుక్మి—తప్పుఁడా! నీకును గొంచెము పిచ్చి పట్టియున్నట్లే తోచుచున్నది. అతని కానగరం బెల్లకాలం బుండుననితలంచితివేని చెప్పెద వినుము.

ఆ-వె. హితముఁ గోరి శిల్పి యిచ్చెఁగా నగరంబు
హితము దప్ప నతని కీయవలదె,

ఆచెలిమియే తప్పక కేవలము సత్యహితుండై యతం డూరకున్నను ;

నిండుపోటుదినమునీరథ పొంగినఁ

బురవరంబు మున్గిపోక యున్నె.)

రుక్మర—నీ వెన్ని చెప్పినను వ్యతిరిక్తంబులుగాఁ బల్కుటయే గాని నిజం బేమియుఁ గాన్పించదు. కృష్ణుని కేవల మధమాధమునిఁగా వర్ణించు చుంటివి. ఇంతట విరమించిన బాగుండును.

రుక్మి—అధమాధముండు గాక ఉత్తమపురుషుఁడా? ఎట్లు.

సీ. తల్లిదండ్రులు చెఱు ధల్లడిల్లుచునుండ

వారింప కేఖలుం డూరకుండె,

కరుణారహితుఁ డయి కఠినకృత్యముఁ బూని

మాతులుఁ జంపె నేపాతకుండు,

గొల్లపాలంతుల కొంపల దూఱుచు

నల్లరిఁజేసె యేప్రల్లదుండు,

కల్లుద్రావెడువానిగాదిలితముండై

నీచవృత్తులను నేనీచుఁ డుండె,

తే-గీ. నట్టికుటిలుండు జడుఁడుకా • మాతురుండు
గుణవిహీనుండు భీరుండు • కుశ్శీతుండు
వాఁడు నేఁ డధమాధమ • వర్తనుండు
గాక యుత్తముఁ డెట్లుగు • నాకుఁ జెప్పును.

ఇంక నితండు దుష్టమానవుం డనినొక్క వక్కాణింప ననేకనిదర్శనంబులు
గలవు. వెదకిచూచినను ఒక్కసుగుణం బున్నదని నాయెదుటఁ జెప్పము.

రుక్మర—కేవలతామసులముందర శాంతోక్తు లీసమయంబునఁ బనికవచ్చునా?
నిక్కముగాఁ బరిశీలింప నాతనికృత్యంబు లన్నియుఁ బావనంబులుగా
నేయెంచఁబడును.

త్రే-గీ. కా ర్తవీర్యాద్బునుండు కేకయబృహద్భ
లానన్ద్రులు శూరనే • నాత్తజుండు
మఱియు దమ ఘోషం డాదిగా • మనుజవిభులు
యదుకులాబ్ధిఁ జనింపరే • యశముఁ గనరె.

అట్టి సద్వంశోత్తంసుం డగువసుదేవసూనుని నిందించుచు నాతని గొల్లం
డనియు సధమాధముండనియు బెక్కులు ప్రేలుచుంటివి. అట్లు బల్కుట
తగదు.

క. వసుమతిభారముఁ బాపఁగ
వసుదేవునిగర్భమందు • వైకుంఠుఁడు దాఁ
బసి బాలు డైజనించె త
పసిజను లగ్గింప దైత్యపాళి తపింపక.]

కృష్ణుండు విష్ణురూపంబునం బుట్టితద్రూపంబు జననీజనకులకుం బొడసూపి
ప్రాకృతబాలకుండయ్యెననియుఁ గంసభీతిచే వసుదేవుం డప్పాపనిం దెచ్చి నం
దభార్య యగుయశోదప్రక్కం బెట్టి యామెకూతుం గొని దేవకీదేవిప్రక్కం-
జేర్చెననియుఁ గృష్ణుం డిక్కడ నభివృద్ధి నొందుచు కంసవధోపాయంబు

జింతించుచుండె ననియు నిదివఱ కప్పుడప్పు డాతనిచరిత్రంబు నారదమునీం ద్రుండు సెప్పుచుండ నీవార్త మిక్కిలి విచిత్రానందకరంబయ్యె నని మన మను కొనియుండ నింతలోనే మఱచితివా? నీకు జ్ఞాపకంబు లేనియెడల న్యాయ బుద్ధి నడిగి తెలిసికొనుము.

న్యాయ—అవునవును. రుక్త రథుండు జెప్పనని వాస్తవము. అతండు చిన్న వాడయ్యును జ్ఞానంబునంజేసి పెద్ద యనియే యెన్నునగు.

రుక్మి—ఇప్పుడు నీవుమాత్ర మందఱికన్న బెద్దగా నుండలేవా? పనిపాటు లులేక సన్యాసియై మఠంబులు సేవించుచు జగదంబులు పురికొల్పి కల హాభోజనుం డని ప్రఖ్యాతి నొందిన యాటక్కురి మునిపల్కులు మీకు కేవల సత్యంబులై తోచుచున్నవి గాఁబోలు.

రుక్తర—అయిన నీవు జెప్పినవే సత్యంబు లనియా? మాకు నమ్మకము! వాసు దేవుండు దివ్యపురుషుండే కానియెడల.

సీ. అఱచేతులందు నుయ్యల లూఁగునప్పుడే
విషధరకుచఁ జంపి • వెలయు పెట్లు?
శయ్యపై బొర్లను • చేయూనునప్పుడే
ఎరుగిడి బుడిని • విఱుచు పెట్లు?
పుడమిపైఁ దోఁగియా • డెడునాఁడె యీసున
నెత్తినరక్కసు • మొత్తు పెట్లు?
అడుగుల నిడఁ దడఁ • బడుచు నుండెడునాఁడె
కుజముల ధరఁ బడఁ • గూల్చు పెట్లు?

తే-గీ. ఎంచిచూడంగ నతఁడు బ్రపంచ మెల్లఁ
బోషణము సేయఁ బుట్టిన • శేషశాయి
యంశ యే గాక నరు డని • యనఁగఁ దగునె
ద్వారకాపురవాసుని • వాసుదేవు.

శీష్మ—అట్టిమహానుభావుని ప్రాకృతపురుషుఁ డనిచెప్పటకన్న వేఱ పాపంబున్నదా? (రుక్మరథునివంకఁజూచి) రుక్మరథా !

ప్ర. అదియునుఁగాక మన్నుది నెఁనమ్మ సుతుం డని గోపబాలుర మ్ముదితకుఁ జెప్పఁ దల్లి తనఁముద్దులబిడ్డనిఁ జెంపఁ గొట్టి తద్వదనమునందుఁ గాంచె ననఁపర్వతవార్ధిది నేశచంద్రతో యదవసుతారకాదియుతఁమైతగుపద్మ భవాండభాండముక.

దుర్మి—అదియొకవిచిత్రమా? వైత్రాధికృతముచే నవి యన్నియుఁ దిరిగినట్లు కనఁబడినట్లు సున్నట్లు తోచును. లేదు లేదు. కూరుచుండి యున్నట్టుండి కొందఱికి నిద్రపట్టును. అప్పడీలాటివిఁపగలు చూచినవస్తువులగుటచే స్వప్నమందైనను గాన్పించును. అందుచేతనే వీరిని వెట్టిగొల్లలనిపిల్చుచుందురు. వాఁడెంద్రజాలవిద్యనేమో నేర్చినట్టులున్నది. అది గాక యేమైయుండును? ప్రాకృతుఁడేకాఁడా! కాకపోయిన నతని కింత యవస్థ యెందుకు? శత్రుపుంజ మంతయు కడుపులోనే యున్నవారే? అట్లయినమేమును, గనఁబడియుంటిమా? ఓహో! యిది విని మమ్ము మింగివేయునేమో?

రుక్మి—(నవ్వుచు) బాలకునినోటిలోపల నఖిలభువనంబు లున్న వనిచెప్పట యెంతవంత?

న్యాయ—నూటికి వచ్చినట్లు మాట లాడిన సేమిలాభ ముండును!

ఉ. పండితవేద్యుఁ డంచు మదిఁభావన లేకమదంబు నొంది యాఖండలుఁ డేడురాత్రులు ఁగళ్లు శిలాన్వితవృష్టి ముంప వేదండము పద్మ మెత్తుగతిఁ దాఁగిరిఁ గోటిని నిల్చి కాంచె గోతండముఁ గోపకావలినిఁ దద్దయు శైశవవేళనే జుమి.]

దుర్మి—(తనలో) వీ రొకరివెంబడి నొకరు మాపక్షంబులు పూర్వపక్షంబులు సేయుచున్నవారు. వీ రెన్ని సెప్పినను నానెచ్చెలియెప్పటికి వినువాఁడు నాగుగా!

రుక్మిణి—అగ్రజా! వెన్నుండదృఢతబలపరాక్రమమహిమాతిశయసంపన్నుండు
గాని వ్యర్థుండు గాఁడు. నీమతం బింకఁ జాలించి వివాహోద్యోగం
బున పుడ్యమించుము.

రుక్మి—మీరందఱు బలసోదరుర కిత్తు మనిచెప్పటచే శ్రేయస్కాములైతి రని
యు, నేను వల దనిచెప్పటచే గీడుఁ గోరువాఁడ ననియు వెట్టియూ
హలఁ బడుచుంటిరి! ఈకల్ల వేదాంతంబు లాడుటచే కాలహరణం బగు
టయకాని కాఁగలదేదియు లేదు.

ఉ. అంతర మిత లేక యెదు • రాడుచు నన దుదారభాషణల్
వితలుగాఁగ నెన్నుచు శిఃలీముఖతుల్యదురుక్తు లాడుచున్
పంతము మీఱ కృష్ణునకు • బాలిక నిమ్నిచెప్పినంతనే
సంతస ముది యిచ్చుటకుఁ సమతి నొందునె వీఁడు తమ్ముఁడా!
అదియునుం గాక ఇంక నాధృఢప్రతిజ్ఞ వినుము.

ఉ. నింగి విఱంగినన్ ధరణి • నీరిజమైనను వార్ధు లేకమై
పొంగినఁ జంద్రభానులు గుఁభు ల్లనివ్రాలిన నష్టదిక్కులన్
నంగిన మేరుభూధరము • వ్రస్సిన మత్సహజన్త నింక నా
వెంగలి కీను నిక్క మిది • నేయువిధంబులఁ జెప్ప నేటికిన్.

భీష్మ—(తనలో)

ఉ. శీలము గల్గువాని యదుఁ శేఖరుఁ డై తగువానిఁ జందురుం
బోలుమొగంబువాని జిగి • ముద్దులు గుల్కెడివాని నీలపుం
డా లగుమేనివానిని బెఁడంగుభుజంబులవాని దేవకీ
బాలుని కీఁ దలంప నని • పల్కెడుబేల ధర్మిత్రి గల్గునే?]

(ప్రకాశముగా) ఓయి తనయా! ఇంతదృఢప్రతిజ్ఞ నేల చేసెదవు? తండ్రి
నగునాయభీష్టంబు గ్రహించి నాహృదయంబున కుల్లాసం బొనర్చుము.

రుక్మి—అందఱిమనంబు లేకంబులై యానందంబు నొందఁదగినపనికిఁ బ్రయ

త్నించవలెనుగాని యొకరికుండిన నేమిలాభముండును ? ఇప్పుడు నీకుఁ బ్రమోదంబులేక దుఃఖించేమి యున్నది ? కృష్ణుండు మాత్రము నీకు కేవలముఖ్యుండై తక్కినవా రెవరును గాక యుండిరా ? అతని కన్నపురుషుఁడేమి లగురాజన్య లెందఱు లేరు ? మీ కందఱికిం జూడ చూడ లోకంబులోనిఘనులందరు కురూపులుగాఁ గన్పించుచుండిరి గాఁబోలు !

రుక్మిణ—తండ్రిసంకల్పంబునకు విరుద్ధం బగునట్టిచెడ్డమతంబు నీ కెందుకు ?

రుక్మి—అగ్రజాభిప్రాయంబునకు విరోధం బగునట్టిమాగ్ధంబు నీ కేటికి ?

రుక్మిణ—నాయది సన్మాగ్ధంబు గా దని యెవ్వరిచేనైనఁ జెప్పింపుము ?

రుక్మి—ఊరక వెంబడిమాటలతో నేమిప్రయోజనము.

రుక్మిణ—అట్లుగాకున్న స్వతంత్రోత్పలతోనే గురునిర్దిష్టం డగుకృష్ణునికన్న నింకొక్కపురుషునిఁ జేర్కొని యీసభ్యుల మెప్పింపుము !

రుక్మి—వీరేనా ? సభ్యులు !

భీష్మ—రుక్మిణా ! నీ వూరకుండుము.

న్యాయ—(రుక్మివంకఁజూచి) నీవు నిర్దేశించినపురుషుం డెవఁడో చెప్పము.

రుక్మి—అహ ! చెప్పకేమి ?

న్యాయ—వినియెద మిప్పుడే చెప్పము.

రుక్మి—మీరు వినినను వినక పోయినను, నానిశ్చితుం డగుపురుషుం డతండ్రి కదా !

న్యాయ—ఎవఁడు ?

రుక్మి—

ఉ. అందముగల్గువాఁడుపృథుఁ*లాహనశూరులగెల్పువాఁడుమా
పొందును గోరియుండి పొర*పాచ్చెములేకచరించువాఁడుసం
క్రందనతుల్యసంపదలు*గల్గినుఖించెడివాఁడు చేదిభూ
సుందరి నేలువాఁడతఁడె*నూ శిశుపాలుఁడు మంత్రిస త్తమా

ఉ. చిన్నతనాననుండి యలఁచేదిన్యపాలుఁడు భర్తయకాను యీ
కన్నియకంచు నేదలచిఁకార్యము సేయఁగఁబూనియేఁగితిఁ
మొన్నటిరోజు తత్పురిని • మూర్తము బెట్టిరి పెద్దలెల్లమీ
రన్నదినంబెలగ్నమదిఁయంతయు మీ కెఱిఁగింపవచ్చితే.

గావున నన్యథా యోజింపక సకలసద్గుణబంధురండును, అమానుషవిక్ర
ముండును, సంపద్విరాజితుండు నగుశిశుపాలరాజన్యనకు మనకన్నె నిచ్చి
పాణిగ్రహణంబొనర్పవలయుఁ గానత్వరపడుఁడు?

న్యాయ—ఈవిషయంబునకేనా? చెప్పక చెప్పక మహాగూఢంబు గాఁ జెప్పితివి?

రుక్మర—ఈపురుషుని గుణరూపసౌందర్యాదు లెవ రెఱుంగనివి.

రుక్మి—నీవుమాత్రము చాలదెలిసికొంటివి. ఎవఁడో చెప్పినమాటలు వినివిష్ణుం
శసంభూతుం డనియు, పరాక్రమశాలి యనియు ననుకొనుట కాతని
చరిత్రముమాత్ర మెవరికి దెలియనిది?

భీష్మ—మహానీయుం డగునాదేవముని నేల నింనించెదవు? మనకన్నం బీరీ
తిని బరిణమింప నొకరినననేల?

(ఉపరిభాగంబు వీక్షించుచూ)

అహ! అదిగో! కర్ణరసాయనం బగు వీణాగానంబు వినువచ్చుచున్నది?
ఇతం డాదేవమునిండుండు గాఁ దలంచెద (అలోచించి) అయ్యో! ఆయు
షివర్యుం డేల వచ్చును? అంతసుకృతం బాచరించితి నే?

సేవ—రాజేంద్రా! ఆవచ్చునది నారదమునియే.

భీష్మ—(సంతోషముతో) ఏమి నాభాగ్యము! సేవకా! నిరంతరాయముగా
వారిని విచ్చేయనిమ్ము.

సేవ—భాగ్యము (అనిపోవుచు)

రుక్మర—మాపాలిటిదైనంబే వారినిఁ బంపినట్లున్నది.

రుక్మి—ఓహో! ఇప్పుడే పెనుభూతమువలె దాపరించుచున్నాడే?

(గాఢమునేయుచు నారదుఁడు బ్రవేశించును)

నార.—సుగంధివృత్తము.

శ్రీరమామనోధవా, వి + శిష్టభక్తబాంధవా
చారురత్నభూషణా ప్ర + శిష్టమౌనితోషణా
మారకోటిసుందరాతి + మాన్యసత్వమందిరా
పారమార్థికాదరాన + పాయితౌర్యమేదురా.

+జి: { అందఱు పీఠంబులనుండి లేతురు. భీష్మకుండెమరుగాఁజని } శి: +
తోడ్కొనివచ్చి సింహాసనాసీనుం జేయును.

భీష్మ—మహాత్మా; నారదమునీంద్రా! వదనములు నమస్కరించును)

నార—మనోభీష్మసిద్ధిరస్తు (అనియాశీర్వదించును)

భీష్మ—తై. గీ. దేవఱుషిచంద్ర మీ రరు + చెంచుఁజెల్ల
నద్భుతానందములు నాకు + నానహిలై
నదునువేళల వర్షంబు + లందికుఁయ
హలికులకెల్లసంతసం + బబ్బినట్లు.]

మునీంద్రా! తావకదర్శనంబుచే నాజన్మంబు స్థానకంటె మృత్యు
హంబు పావనంబయ్యె. నన్ను కరుణించి మద్భావితార్థంబు ఫలింపజేయుఁడు
(అని కూర్చుండును)

నార—రాజేంద్రా! నేఁడు విచారగ్రస్తుండవై పరితాపంబు నొందుచున్నాఁ
డవు? అంతకారణం బేమి తటస్థం బయ్యెను.

భీష్మ—మునీంద్రా! అడుగఁదలచి నన్నడుగుచుంటిరి గాని త్రిలోకవృత్తజ్ఞు
లగుమీకు విశదముకాని దేమి యున్నది. వినవలతురేని నావిన్నపం
బాలింపుఁడు.

ఉ. భూరిమదీయపుణ్యమునఁ + బుట్టిన బాలను రుక్మిణీమహేశ్
కోరికమీఁజగ్మష్టనకుఁ + గూర్చి వివాహము సేయనున్న;

దారికి రుక్మి యడ్డుపడి * తా నలచైద్యున కీదలంచె నె

వ్వారును జెప్పిన న్వి నడు వాఁడిక నేమిట మాననేర్చునో!

నార—(తనలో) ఎక్కడ జూచినను సద్వంశంబులం దొక్కొకకాలంబున
కొక్కొకని రాభిగ్యండు బుట్టుచుండును. చెట్టుచెఱచుటకై కుక్క
మూతిపిందెలు బుట్టు ననుసామెత రిత్తయా? కాదుకాదు! వీఁడు
దుర్మతంబు గలవాఁడని నాకు తెలిసియేయున్నది. నేనును కొంతవఱకు
బోధించిచూచెద. (ప్రకాశముగా) (రుక్మివంక జూచి) రాజపుత్రా!

ఉ. చుట్టము లందఱుకొ కడమఁసూనచతుష్కము రాజనాశ్వ
ముకొ, గట్టిగఁ బూని యుండఁగను * కా దని చెప్పఁగ నేలనీకు నీ
పట్టినపంత మిట్టియెడ * భావ్యము గా దిక మానుమయ్య నీ
యట్టికుమారులయ్యనిటు * వ్యాకులమందఁగఁ జేయ నేర్తురే?

రుక్మి—చాలుఁజాలు! ఈనీతి కొంతవఱ కిదివఱకే నాకుఁ దెలిసియున్నది.

నార—అయ్యో! అట్లనెద వేల? శాంతబుద్ధితో వినుము.

ఉ. పెద్దలబుద్ధి కింపుగను * పెండిలి నేయుము నీదుసోదరికొ
ముద్దులుగాఱు నట్టినగు * మోమును గల్గినశౌరి కిచ్చి; యీ
ముద్దియ కుద్ది యకా నతఁడు

రుక్మి—(తలఁ ద్రిప్పుచు, మోము పెడవంకకుఁ ద్రిప్పుచు.)

నార— మోమటు ద్రిప్పెదవేల? యింక యే

రద్దియులేక కార్యము బి * రాన యొనర్చుము రాకుమారకా!

రుక్మి—కార్య మొనర్చుట కింక నేనుందరపురుషులు లేకుండిరా!

దుర్మి—నారదా! మాసుందరి నా నారదదేహునకే యియ్యవలెనా?

నార—(తనలో) వీరికి దుర్మతంబే యభివృద్ధి నొందుచున్నది.

(ప్రకాశముగా) ఓభీష్మకపుత్రా!

తే-గీ. రాజకులపాంసనుండు దు * ర్భాగ్యుడైన

చైద్యునకు భైష్మి నిచ్చుట * జనునె నీకు

యజ్ఞముఖమునఁ గొన్నహావ్యంబు కుక్క
కిచ్చుగతి గాదె యాతని కిడుట చెప్పుచు?

అదియునుగాక, మొదటినుండి కృష్ణారోపితచిత్త యయినభవత్సహోదరి
యభిలాషంబు రిత్తసేయుట యుత్తమబుద్ధి గాదు. కావున నాహితోప
దేశంబు నవలంబించి యిచ్చపడుము.

రుక్మి—మీ రిక్కడినుండి మర్యాదగాఁ బోవుట పాసంగదుగాఁబోలు! పరేం
గితం బెఱుంగక పల్కుమిరలేనా ముక్తిని సాధించువారలు?

ఉ. వచ్చినవారుమాదృశులఁచందనముల్ గ్రహియింపవచ్చుతా
రిచ్చకు వచ్చుకామ్యము లిశేశులచేఁ బడయంగవచ్చుగా
కిచ్చకముల్ వచించుచు మదిచ్చకు నడ్డపుసాళ్లు సెప్పఁగా
వచ్చునె నీకు తాపన! రవంతయు నింగిత మొప్పుజెల్లదే

నార—మా కదితెలిసియేకదా! తగుధర్మంబు సెప్పవచ్చుట.

రుక్మి—నీధర్మంబులును నీవినయంబులును మాకడ నెంతమాత్రముఁ బనికిరా
వనియెఱుంగుము.

చ. తగుదు నటంచు లేచి బహుధర్మపుఁబన్నము లుగ్గడింపఁగా
నగు నగు నౌ నటంచుఁ దలఁలట్టిటుద్రిప్పెడువారులే రిటక
జగడమె యన్న మైనెగడుసాధువు లిట్టిహితోక్తు లాడఁగా
మగువలు విద్రుగాక మగమానిసు లిక్కడ విందురేమునీ

ఇంతకుమున్నిక్కడ జరుగుచుండువానికంటె యనుచితంబులు నీనోట
నుండి వినబడె. శిశుపాలుండు దురాత్ముం డనియు, గాజకులపాంసనుం
డనియు భవాదృశులు బల్కినంతమాత్రంబుననె యాతనిపదవికి తక్కువ
యగునా?

రుక్మి—పెద్ద లగువారిని యోజింపక మాటలాడుట సమంజసంబు గాదు.
కావున విధేయతగాఁ బ్రసంగింపవలయు.

రుక్మి—అవును. నిన్ను జూచియే మాటలు నేర్చుకోవలెను.

నార—(కోపముతో) ఇంగితం బెఱుంగననియు, నాపలుకులు మగువలు వివలసినవనియు, నన్ను పరిహాసంబు నేయుదువా? రాజాధముం డగు శిశుపాలునిఁ బ్రస్తుతించుచు, నిన్ను పూజింపవలెనాయేమి? నీబోటిస్వల్పబుద్ధులు నేఁ జెప్పవల్కుల నట్లుగా కింకెట్లు భావించురు?

ప్ర. అతులతపోనిధు ల్గుడు మహాత్ములటంచును గొంకు లేక దుర్జ్మతిని మదోగ్రన్మత్తినిని + రాకరణోక్తుల నకహాసించువే? ష్మితిపకులాధమా! నను నకించనుఁగా నెదలో దలంతె? నన్నతిలఘురీతిఁ జూచుట త్వ + దాయువు మూఁడుటఁ గాఁదలంచుమా.]

అదియునుం గాక.

జగత్ప్రాణపరాయణుం డగుశ్రీకృష్ణుని, దైవసమానుండగుజనకుని, తపోమహిమావిశేషుం డగునన్నను, శత్రుబుద్ధితోఁ జాలకనగాఁ జూచునీకుఁ దుదికాలం బాసన్నం బైయున్న దనియెంచుకొనుము.

భీష్మ—మహాత్మా! తాపనేంద్రులయాగ్రహంబున కే మెంతవారము. కరుణారసదృష్టిం జూడుడు.

రుక్మర—మునీంద్రా! అపరాధంబుల తుమింపుఁడు.

దుర్మి—(చేతులుజూపి) ఈవెడగుమునియు నాగోపాలుండును లోకంబుల శాసించుదొరలాయేమి!

రుక్మి—ఈసమయంబున శిశుపాలజరాసంధాదివీరు లుండిన వీనిమహిమంబు లిప్పుడే యెఱుకపడియుండెడివి.

నార—ఏమీ! యింతదనుక న్యాయవంతుం డగుభీష్మకునిసద్భక్తియు, రుక్మరథునివిధేయతయు నిన్ను గాపాడిన వనితలంచుము. శిశుపాలజరాసంధు లంటివి? వారుమాత్రము నీకన్నముందే నశింపక యెట్లుందురు?

అగ్రాయుష్మంతుల నాకడఁ బేర్కొనెదవేమి? ఏమీ! వారు న
న్నేమిచేయుదురో చెప్పము.

రుక్మి—అందఱిబ్రతువులకొలంది నీ వేమి చూచివచ్చితివా?

నార—వారిబ్రతువులు నే నెఱుంగనివియ్యో? నీహర్మిచెలికాఁ డగుశత్రుపాలు
నివృత్తాంతం బెప్పుడైన వింటివా?

రుక్మర—అది వినియైనను దుర్మతము మానునేమో. మునీంద్రులు కరుణచే నెల
విండు.

నార—చెప్పెద వినుండు.

ఆ. వె. పుట్టినపుడు నాల్గు + భుజములు కనులు మూఁ
డుంటఁ జూచి తల్లి + యలికిపడఁగ
గగనతలము నుండి + ఘనశబ్ద మొక్కటి
వినఁగబడియె నతివ + వీనులకురు.

అశబ్దం బేమనిపల్కెనన.

తే. గీ. ఎవ్వఁ డీపసిబాలకు + నెత్తికొనిన
నధికభుజములులోచన + మననిమోఁద
నూడఁ గల్గెడి నో యట్టి + వాడె వీనిఁ
జంపగల్గినమేటి నిజమ్ము నమ్ము.

అనిన విని శత్రుపాలునిజనని యగుసాత్వతి కుమారహంత యెవ్వఁడో
యెఱుంగఁదలంచి బిడ్డ నెత్తికొనఁ బ్రతివారి కీచ్ఛుచుండె. నప్పుడు బల
రామకృష్ణు లిరువురు తమమేనత్తం జూడఁదలంచి వచ్చిన నత్తన్ని తన
పుత్తుని వాసుదేవున కొసంగిన నాక్షణంబ మిగిలినరెండుభుజంబులును,
ఫాలనేత్రం బూడి క్రిందఁ బడినం జూచి సాత్వతి దుఃఖిత యై యున్నం
గాంచి హరి దయామయుండె.

తే. గీ. నీకుమారుండు నాచేత • నిహతుడగుచు
తండ్రిసోదరి నైతివి • దానఁజేసి
తప్పులను నూలు గాచెదఁ • తథ్యముగను
నెక్కు డైనను వాని నే • ను క్కడంతు.

అనిచెప్పి వారును జనిగాననట్టియాయుర్విహీనున కాదిగర్భేశ్వరి య
గువైదర్భి నిత్తు ననిచెప్పనిర్భాగ్యుఁ డెవఁడు గలండు? (రాజువంకజూచి)
రాజా! భీష్మకా!

ఉ. పంచపాది.—

ఏనిపదాంబుజంబుల ను • మేశుఁడు పద్మభస్మండు నాశచీ
జానియు మానసంబుల న • జస్రము నిల్పి భజించి నిత్యసౌ
ఖ్యానుభవంబు గందురొ శు • కాదిమునీంద్రసమాజమెల్ల నె
వ్వనినఁ బొందిమోక్షపద • వారధి ముగ్ధుఁడు దేలుచుండునో
వానికి నీతినూజ నిడి • వర్ధిలు మోనరనాథచంద్రమా!

రుక్మి—ఓమటలమునీ! ప్రాద్దుటినుండి యేమేమె వాఁగుచు, సరిపడనిసంగ
తులన్నియుఁ గల్పనంబు చేసి నీపాండిత్య మంతయు నిక్కడ వ్రేల్చి
డించుచుంటివి. అందఱచావుబ్రతుకులసంగతు లన్నియుఁ దెలిసినట్లును
నీవే బ్రహ్మవనియుఁ బొంగిపడుచుంటివి. ఆయన యిచ్చవాఁడును
నీవు యిష్టించువాడవు నేటికి దిగి వచ్చితిరి. ఇక మీమర్యాదలు
నిక్కముగా దక్కవు.

న్యాయ—ఎంత సెప్పినను వినఁ డిదియేమి కర్మమో?

భీష్మ—(రుక్మిదగఁజూపవచ్చి) కుమారా!

చ. మునివరుమాటలన్ని యున • మోఘములైశుభదాయకంబులై
చచ నిటుమూర్ఖునింబలెను • సాహస మొప్పుగనుండఁ గాడియే

తనయ దురాత్మఁ డై తనఁ తద్దయు నాయువు లేనినానికిఁ
మనకులవర్ధనిక సరసఁ మంజులభాషిణి నీయఁ జెల్లునే?

ప్ర-వె. అఖిలకామదుండు • సంచితసత్త్వండు
విమలయశుఁడు నింద్ర • విభవుఁ డాత్త
భువనసుందరుండు పూజ్యుండు కృష్ణుఁడే
వరుఁడుగాక యితర • వరులు తగరు.)

గావున కృపాసముద్రుం డగునీమునిశార్దూలుని మాటలు వినుము.

రుక్మి—అయనయే గాదు సత్యలోకంబునుండి యాతనితాత దిగివచ్చినను విను
వాడఁగాను. పిచ్చిచూటల సమ్మి నీవును నెడఁజ్రోవం బడిపోవుచుం
టివి. శిశుపాలుని కన్ధాయుష్యంబట. ఈచెనఁటిమాటలు శిశుపాలా
దులు విన్నచో నీతనిపూర్ణాయుష్యంబు బయటఁబడును.

నార—ఓరీ! దుర్మార్గా! ఏమిహాసితవి? (అని జటనొకదానినిఁ బెఱుకఁ
బ్రయత్నించును)

రుక్మర-భీష్మ—మునివర్యా శాంతింపుఁడు(అని పాదంబులపయిం బడుదురు)

నార—నన్ను నివారింపవలదు. వీని నిష్ఠ దే నంతకాలయంబున కనిచెద.

భీష్మ—మహాత్మా! త్షమింపుఁడు.

నార—ఇంక నెంతమాత్రము త్షమించువాడఁగాను.

భీష్మ—(రుక్మివంకఁజూచి) పుత్రకా! తొల్లి జగదభిరాముం డగుశ్రీరాముని
రీతి పితృవాక్యపాలనం బాచరించి యవ్యయం బగుకీర్తి సంపాధింపుము.

రుక్మి—ఓహోహో! అటులనా? జన్మజన్మంబుల నాకట్టిదుఃఖభాజనం
బగుకీర్తి లేకపోఁగాక. అతండును వృద్ధమాట వినుటంబట్టియేక దా!
కుదలేనిదుఃఖంబుల కాస్పదుండయ్యె.

భీష్మ—(కొడుకువంకఁజూచి)

మత్తకోకిలాన్యత్తములు—

నీతి నెప్పెడుమానిపల్కుల • నేర్పుగా మది నుంచుమా

యాతఁడే శిరణం బటంచు ద • దాజ్ఞ మాఁగి వహించుమా

రుక్మి—తండ్రివంకఁజూచి)

నాతలం పలచేదిభూతినినమ్మె నంచుగ్రహించుమా
యీతపస్విమృతోక్తుల స్వినఁ నే నటంచుఁ దలంపుమా.

రుక్మి—(అన్నవంకఁజూచి)

శీతభానుముఖుఁ సులక్షణఁశ్రీపతిం దగఁ గూర్పుమా
ఖ్యాతిభూతియు గల్గి సౌఖ్యముఁగాంతు మంచును నమ్ముమా

స్వామి—(రుక్మివంకఁజూచి)

భూతవాసుఁ డఖండ డాశ్రితఁపోషకుండతఁడే సుమా
పూతనాంతకునిఁ సహోదరిఁబొందొనర్చి సుఖంపుమా

దుర్మి—(రుక్మితో)

ఆతతాయి జడుండు కృష్ణుఁ డటంచు నీమది నెంచుమా
నాతిఁ జంపినవాని కీచ్చుటఁనాయ మెట్లగుమిత్రమా

నార—(భీష్మకునితో)

పాతకుండు దురాత్ముఁడీ తనిఁబ్రస్తుతింపఁగ భావ్యమా
నీతిహీనునితోడిమాటలుఁనిల్పు మోన్మసచంద్రమా.

(రుక్మివంకఁజూచి) నీజనకునభిమతంబు నెరవేర్చుట మంచిదిసుమా?

రుక్మి—మునీంద్రులు పాతకులతో సంభాషించువారు కారుగదా?

నార—అవును. సంభాషించఁగూడదుగాని దుర్మతము వీడువఱకును హితము
జెప్పచుందుము. విననిచో శాపనిహతులం జేసెదము.

రుక్మి—దుర్మతంబుగల వారిక్కడ నీకన్న నెవరుందురు. మితముదప్పి మాట
లాడిన నిక్కడనుండి వెడలింపుదు ననితెలిసికొనుము.

నార—మూఘా! మాన్యావమానీ! ఏదీ చూతము వెడలించుము.

రుక్మి—అందుకు సందియం బేమి. ఇప్పుడేవెడలించెదను (అని వైకిదుముకఁ
బోవును)

భీష్మ-రుక్మ—(మధ్యమ చేరి రుక్మిణి చేయిబట్టి యావల తీయుదురు)

భీష్మ—(నారదునివంకఁజూచి) మానీంద్రా ! రక్షింపుఁడు. (అని పాదంబు లపయింబడును)

నార.—(శాపోదకంబులు గ్రహించి) యీకోపానలంబున నిన్ని స్వదే దధంబు గావింపఁ జాలుదును. నీజనకుని సద్గుణంబులచే నుపేక్షించితి. అయినను శీఘ్రకాలంబుననే మదీయశాపఫలంబు నీకు సంభవించుఁగాక

తే.గీ. మదము మీఱుగఁ గృష్ణుని యదుకులంబు

నిందఁ జేసి మదుక్తులనిగ్రహించి

తీర్పు హర్యగ్రజునిచేతఁజూపు మింక

నట్టికాలంబు యుద్ధంబునావహిల్లు.

(తెరలో సత్యము. సత్యము. సత్యము. అని ధ్వని పినంబడును.)

భీష్మ—నావంశంబునకు నేటి కెంతవంతకార్యంబు వాటిల్లె ? అకటా ! పుత్రకా ! తపోధనుపాదంబులు శరణుము.

రుక్మ—నీవనినమ్ముకు చాలును. ఊరకుండుము.

భీష్మ—(తలవంచి దుఃఖపడును)

న్యాయ—రాజా ! ఇప్పుడు చింతనొందిన నేమిఫలము ? పురాకృతపాప రూపంబై మనకుఁ బుత్రరూపంబులయ్యె ననియెఱింగి శాంతింపవలయును.

నార—విదర్భేశా ! నేను పోయివచ్చెదను. నీమనంబునందుండువగఁ దొఱంగుము. మీఁద నీకు శుభంబగును నమ్ముము.

భీష్మ.—దేవా ! యనుగ్రహ ముంచుఁడు.

నార.—(తనలో) నే నీక్షణంబ ద్వారకకుం జని యీవృత్తాంతంబు బలరామ కృష్ణుల కెఱింగించి వారిం బ్రోత్సహపఱిచెద. (ప్రకాశముగా) నే నిదే పోవుచున్నాఁడ. (అనిపోవును)

రుక్మ.—(దుర్మిత్రునితో) ఈనారదునిరీతింజూడ ద్వారకాపురికిఁ బోవు

నట్లులు తోచుచున్నది. అయిన నేమి? మనపురోహితపుత్రుం డగు
మిత్రవిందుని రప్పించి చేదిపురనాథుం డగుశిశుపాలునికి శుభలగ్న
పత్రికనంపుము. ఈకమ్మ శిశుపాలున కిమ్మనుము. (అనిజాబు నతని
చేతికిచ్చును)

దుర్జి.—చిత్తము (అని నిష్క్రమించును.)

రుక్మి.—సేవకా! పురంబు శృంగంగం బొనర్చునటులఁ జాటింపం బంపుము.

సేవ.—అయ్యా! చిత్తము. (అనిపోవును)

రుక్మి.—(నిష్క్రమించును)

భీష్మ.—మంత్రీ! ఇంక మనప్రయత్న మేమి యున్నది.

న్యాయ.—మఠేమియు నాకుం దోచకున్నయది.

రుక్మి.—మనమిప్పుడు ద్వారకకు సమాచారంబు జేయుటవలనఁ దప్పేమి
యున్నది.

భీష్మ.—(అలోచించి) రహస్యముగా కలు రంపవలసినదేకదా?

రుక్మి.—రహస్యమేమి? వెల్లడించియే పంపుదము.

భీష్మ.—అ ట్లెంతమాత్రమును వలదు. అది కలహంబునకుఁ గారణంబై
యుండును.

రుక్మి.—చేదిపురసమాచారంబు వినినపిదప అమ్మాయి రుక్మిణి బ్రదికియుండినఁ
గదా యాలోచించుట.

న్యాయ.—అ గ్గజనరత్నకుండును, సర్వజ్ఞుం డగుదేవుండు దేవకీపుత్రుఁడైన
యెడల నన్నియోజనలు చక్కంబడును.

భీష్మ.—కాక మన మేమిచేయుదము.

రుక్మి.—ఇన్నిటికిని విధిలిఖితం బెట్లో యట్లు కాగలదు.

న్యాయ.—రాజా! ప్రొద్దుపోయినది. కొలువు చాలింతమా?

భీష్మ.—అవును. పోవుదము. (అని అందఱు నిష్క్రమింతురు).

ప్రథమాంకము ముగిసెను.

శ్రీ ర మ్మ.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

రు క్తి చీ ప రిణ య ము.

ద్వితీయాంకము.

—o—o—o—

స్థలము—చేదిపురమున శిశుపాలసభాభవనము.

(శిశుపాలుడు సింహాసనాసీనుఁ డైయుండును. జరాసంధుఁడు,)
+శ్రి: | దంతవక్త్రుఁడు, సాశ్వతుఁడు, పాండ్రకవాసుదేవుఁడును | శ్రి+
ఒకరివెంట నొకరు బ్రవేశింతురు).

శిశు.—అయ్యారే! నేఁ డెంతసుదినము? ధీరు లగున్నే హితుల నందఱ నొక్క
వడిఁ జూడంగలిగె. మిత్రవాత్సల్యం బన నిట్లుండవలెఁగదా! (అని
యందఱ కెదురేగి తోడ్కొనివచ్చి సింహాస్వనస్థులం జేయును.)

జరా.—సాత్వతీసుతా! ఇంతలో మమ్మందఱను శీఘ్రంబు రమ్మనిపంచిన
కారణం బేమైయుండును.

శిశు.—ఇప్పుడు వివాహవిషయంబునకన్న నెక్కువకారణం బేమియున్నది?

జరా.—ఎల్లుండిగదా లగ్నము. దీని కింతత్వర యేల?

శిశు.—మనమందఱ మిక్కడనుండియే కుండినపురంబునకుం బోవలయు నని
నాయభిప్రాయము.

జరా.—ఎఱైనను మేమందఱము రాఁదలంచుకొనియున్నవారమేగదా?

శిశు.—మొన్నటిదినంబు రుక్మిణిని, భీష్మకాదులకును, చాల వివాదంబు జరి
గినదట.

జరా.—ఏమిసమాచార మది నీ కెట్లు తెలిసె?

శిశు.—లగ్నపత్రిక దీసికొనివచ్చినబ్రాహ్మణుం డగుమిత్రవిందుడు చెప్పె.

జరా.—ఏమని?

శిశు.—ఇట్లు.

తే. గీ. సాత్వతేయున కిత్తును సరసిజాక్షి
ననుచు రుక్మియు నల దంచు నతనిగురుఁడు
ననుజుఁడును నారదుఁడును ఘనవివాద
కలితులై యుండ నావల కలహమాని.

తే. గీ. నీవు నేనును రుక్మియు నీచుల మని
నాకు రుక్మిణికన్యక నీకు మనియు
దూషణోక్తులు బల్కియు మదకు శాప
వశగతుని జేసె రుక్మిని పాపమాని.

పంత్.—అగెచ్చులమాని కింతకావర మెచ్చినదిగా (అనిమీసములు దువ్వును)

సాశ్వ.—అమాయతపసి యింక నాకనులం బడినగదా వానిమహిమంబు
బయటఁబడును.

పాండ్ర.—నారదుం డెప్పుడుజూచినను నాకడ బహువినయంబుగా చమ
త్కారంబు సేయు నేగాని, యధికప్రసంగంబు సేయఁడే? ఇంతగర్వించుట
కతని కాయువుమూఁడెఁగాఁబోలు!

జరా.—రుక్మిపక్షంబు వారక్కడ లేమిచే నిచ్చకువచ్చినట్లు ప్రేతెనుగాని,
కానినో నామెదుర నిలచి పెదవిగదుర నాతో మాటాడఁగలఁదా?
మంచిది వాఁడు కృష్ణుని కేమైనసమాచారంబు జేసియుండునా?

శిశు.—చేయకేమి? కొడుకుమాటలకు లోఁబడి భీష్ముకుం డూరకుండినను నార
దుం డూరకుండునా? రుక్మి నాకు నంపిన యీరహస్యలేఖనంబుఁ
జిత్తగింపుము. (అని జాబు చేతి కిచ్చును)

జరా—(చదువుకొనినట్లు చూచి) పాపము. దీనిం జూడ రుక్మి మనరాక
కెదులు జూచుచు మనస్సాన్వృత్యంబు లేకయుండు ననితోచెడిని.

పాండ్ర—అజాబునం దేమివిశేషంబులో?

జరా—ఇదిగో(అనిపాండ్రకునిచేతికిచ్చి) రుక్మియభిప్రాయం బాకడపటిపద్యం
బువలన తేటతెల్లముగాఁ దెలియును చూడుము.

పాండ్ర—అవును. ఈపద్యంబువలన వివరంబుగాఁ దెలియఁగలదు.

సాశ్వ—ఏ జేదీ? చదువుము.

పాండ్ర—

చ. చెడుముని యేఁగి యిచ్చటికిఁ శేషము లన్నియుఁజెప్పి కృష్ణు
నిన్, గడువడిఁ బంపు నంచు మదిఁగూడెద సంగడికాండ
యద్ధ మే, ర్పడియెడు నంచుఁ దోచెడు భవత్ప్రియమిత్రు
లు మాగధామలా, పుడమి దొరల్ సహాయమును ఁ పొ
దఁగ వేగమె రాఁగ గోరెదన్.

జరా—పాండ్రకవాసుజేవా! రుక్మికి మనయం దుండుభక్తివిశ్వాసంబుల
మిక్కిలి కొనియాడఁదగినవి.

పాండ్ర—అందుకు సందియంబుగలదా?

జరా—దమఘోషనందనా! ఆయావపులమూఁక వచ్చు సరినీమనంబున
జంకుగలదాయేమి? ఒకవేళ వచ్చినను నాయెదుర నిల్చి బ్రతికి
పోఁగలరా?

ఉ. భూమిని దూటిన న్వసధిఁబొందినఁ గొండలలోన డాగినన్
భీమునిప్రాపుఁ జొచ్చిన దివింబ్రచరించినఁ బ్రాణభీతి సం
గ్రామమునందుఁ బాటిననుఁకంసవిరోధిని వెంట నంటుచున్
మామకశస్త్రరూపకధఁనంజయకీలల మాడ్చెద న్జుమీ.

పాండ్ర—ఓయి సాత్వతీతనూజా! సంగరభీరువు లగునాభీరులు వచ్చి

నాబారినిబడి తప్పి పోగలరా? వాసుదేవాఖ్య నాయందుం బ్రవ
ర్తించుండఁ వాఁ డెక్కడివాసుదేవుండు ?

ఉ. సంగరరంగమందు భుజఃసారమెలర్పంగ బాణవృష్టిచే
తంగడువై రిసైవ్యము విఃతాకును జెందంగ ముంచి శత్రులం
బాం గడఁగించి యంతకునిఁపొంతకుఁ బుచ్చి విదర్భరాజక
న్యం గుణధన్య సీకుఁ బ్రియఁనాయుకఁ గా మెనరింతుఁ
జూషుమా.

దంత—సుగుణఁగౌరేయా! సాత్యశ్రేయా! యాగోపాలకునిరూ పడంచుటకు
నీపాండ్రకాదులేల? నే నెక్కడనే చక్కుసేయఁగలను.

శ్రే. గీ. వృష్టివీరులు వచ్చినఁవీరకఁ దాఁకి
నిశితశరములు సంధించిఁనీ టడంచి
హరిసహృదరుఁ ద్రాడునఁనంటఁగట్టి
పరిభవించెదఁ జూషు మోఁపార్థివేంద్ర!

సాశ్వ—చేదిపురపరిపాలా! శిశుపాలా! మదీయనామంబు విని బలరామా
నుజుండు విదర్భదేశంబు సాచ్చునా?

ఉ. చిందటవందతై రిపులుఁచేవయుఁ దక్కి తొలంగి పాటఁగా
నందతనూజు నెల్లరుఁ గఁనంగ శిరంబు కరాసిధారచే
తం చెగవ్రేసి రాముని హఠం బొనరించి చెలంగి దుక్కి కా
నందము సంధిలంగ లలఁనామణి నీ కొడఁగూర్తుఁ జూషుమా.

మఱియు సాత్యకి కృతవర్మ బృహద్బలాదు లెక్కుడుబలంబు గలవారై
నను నే నెక్కడనే యు క్కడంచెద.

శిశు—(తనలో) నేనిప్పుడుగదా సఫలీకృతమనోరఘుండనైతి నింక నామనం
బునకుఁ గొఱత యెయ్యని (ప్రకాశముగా)

ఉ. నాలుగు వార్షలో యనియఁనందగి ధీరగుణైకవాక్యముల్
గ్రాలఁగఁబల్కినాదుహితఁకార్యముఁ దీర్పఁగనున్నమీసరిం
బోలెడుశూరవర్యు లిఁకఁభూమినిఁ గల్గరు మిత్రులార వే
వేలు జోహా ర్లొనరెదనుఁభీష్మకకన్యక నాకుఁ గూర్పరే.

జరా—ఇక్కార్యంబు సాధించుట మా కొకలెక్క యగునా? కృష్ణాదు
లగుయాదవులే కాదు. వారికి సహాయముగా బలభేదిప్రముఖు లగు
త్రిదశగణంబులు వచ్చినను కదనంబున వారిమద మడంచి విదర్భపుత్రిని
నీసదనంబునం జేర్చి నిన్ను మెప్పించెద.

శిశు—మీయంతటిఘనులు నాకు మిత్రులైయుండ నాకు సాధింపరానికా
ర్యంబు గలదా?

ఉ. ఘోరవిపద్దశాబ్ధిఁ బడిఁకుందెడుసంగడికాండ్రకెల్ల నా
ధారముగాఁగనావలవిధంబునుబూనుచుఁదాట జేయుచున్
భూరిసుఖంబు లీయఁగలఁపుణ్యులు మిత్రులుగారె వారి కె
వ్వారును సాటి రా రిలనుఁభావమునం బరికించిచూడఁగన్.

నే మీకుఁ జెప్పరానిదియు మీరుచేయఁజాలనిదియు నేదియు లేదు గా
వున నిక్కార్యంబు నాదిగాఁ దలంపక మీయదిగా భావించి పరిసమాప్తి
నొందింపవలయు.

జరా—సుకలసంపద్విరాజితయశోధురంధరుండ వగునీకు పరమమిత్రుల మైన
మేము సహాయ మొనర్చు టిదియొకఘనమైనయుపకృతియా. రిపుపరా
భవంబును మిత్రవిజయంబు మొనర్చుట కిది మంచినమయంబు తటస్థిం
చె నదియునుంగాక లోకంబున.

ఉ. సంపదవోవ బందుగులుఁనద్రముచెంతకు రారు చూడఁగా
నిం పగునట్టిమార్గమునఁనేగమి నేవకు రాదు భార్యయున్
గుంపెడుబిడ్డలున్నను మనోవశవర్తులు గా రొకప్పుడున్
సాంపుగమిత్రుడొక్కరుడెఁజూవిడనాడనివాఁడుధాత్రిలోన్.

గావున మిత్రధర్మం బిట్లు ప్రవర్తింతుచుండ మమ్మివు విశేషప్రశంసజేయవలెనా? నీమనఃస్థితం బగుకార్యం బొనర్చుటకు సర్వసిద్ధంబై యున్నవారము.

శిశు—(తనలో)

చ. సమరముఁజేసి శత్రువులఁజంపి విదర్భునిపట్టినే వివా, హము
నరయంబుగాఁ గొని సహాయులు మత్స్యీయమిత్రకోటికిఁ
ప్రమదముమీఱ మన్ననలఁపారముగా నొనరించి భైష్మికో
విమలమనంబుతోడఁగడుఁ వేడుక ముచ్చటలాడు టెన్నఁదో?

(ప్రకాశముగా) ఇంక నాబుద్ధికి సందియం బెందుకు. ద్విజంబులభంగి
శూరాగ్రేసరు లగునామిత్రులు నల్వరు సేనాసమన్వితులై వచ్చుచుండ
నేదలంచినతలంపు ఫలింప కల్గుండును? స్నేహితులారా! బ్రహ్మణస
న్నాహంబున కింక నాలస్యంబెందుకు ?

జరా—గోపాలుండు కుండినపురంబునకు వచ్చుటకుమున్న మనముక్కడ చేరి
యుండవలెను. అట్లుగాక వారే ముందువచ్చిన కార్య మెట్లుపాటిల్లునో
గాన నిష్పడే పోవలయు.

శిశు—అయిన నట్లే చేయుదము. మీమీచతురంగబలంబుల సన్నద్ధంబులుగా
వింతుటకు దండనాథుల కాజ్ఞ నొసంగి సిద్ధంబు జేయించుడు. (నేన
కునివంకంజూచి) నేనకా! మనసైన్యంబయత్తంబు సేయునటులం
జెప్పి రథంబు శృంగారించి తెచ్చునటుల సారథికిం జెప్పము.

జరా—పొంద్ర, దంత, సాశ్వ—నైన్యంబు సిద్ధము సేయించుదము రమ్ము.

శిశు—పోవుదము(అని అందఱు నిష్క్రమించెదరు).

ద్వితీయాంకము ముగిసెను.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

రుక్మిణీ పరిణయము.

తృతీయాంకము.

రుక్మిణీ దేవియంతఃపురము.

+|| రుక్మిణీయు, చంద్రకళయు నుందురు. ||+

రుక్మిణి—(కృష్ణ పటంబు హస్తమందుంచుకొని) చెలీ! చంద్రకళా! ఈయనంగరూపలావణ్యతేజోరాశి యగుసుందరాంగుని నీపటమునందు జూచినప్పుడే యింతమనోహరంబుగ నుండెనే! ఆతనిఁ బ్రత్యక్షుంబున గాంచినచో నామనం బెంతపారవశ్యంబు నొందునోకదా?

చంద్ర—సఖీమణీ! రుక్మిణీ! జగన్మోహిని వనివన్నె కెక్కిననీవుమాత్ర మంతకన్నతక్కువసోయగంబు గలదానవటమ్మా!

రుక్మిణి—నన్నంత యెగతాళి చేయవలెనా. అంత యెక్కువగ నున్ననీ చక్కదనము నీయిక్కనే యుంచుకొనుము.

చంద్ర—వైదర్భీ! యిం దెగతాళి యే మున్నది. నీకు నీప్రియుండే యెక్కువయినయెడల సంతకన్న నాప్రియసఖి వగునీవే నా కెక్కువ.

రుక్మిణి—అయిన సరే కాని, యామోహనాంగునితోఁ గలిసియున్నపు డే నే టుందునోకద?

చంద్ర—నీవా? ఇట్లుండువు.

తే. గీ. నందుపట్టియు నీవు నాచంద మొప్పు
బెండ్లిపీటల వసియించువిధముఁ జూడ
నీరదసితసౌదామినిలతికను
బోలి భాసిల్లుదువుగాదెయోలతాంగి.)

రుక్మిణి—అట్టినుదినంబు నా కెప్పుడు తటస్థం బగును.

చంద్ర—ఎప్పుడో యననేల? ఇంకను సమీపించకనేయుండునా!

రుక్మిణి—అది నీ కెట్లు తెలుసును?

చంద్ర—తెలియకేమి? సమయం బరయక తండ్రులు తరుణులవివాహకార్య
భారంబు తలల నెంతకాలంబు ధరింతురే? ఆభారంబుఁ దీర్చికొనుటకు
నీజనకున కిదియగదా యదను.

రుక్మిణి—అట్లయిన నావిషయంబున కేమైనఁ బ్రయత్నించుచుండెనా?

చంద్ర—అహా ప్రయత్నించకేమి. అదియొకరు జెప్పవలయునా!

రుక్మిణి—లేకున్న నింతద్వీప్రయత్నం బేలనే?

చంద్ర—ఇంతలో నంత త్వరయేలనమ్మా!

రుక్మిణి—అలోచించుచుండె ననినీవే చెప్పితివిగదే?

చంద్ర—అవును. మీయప్పు యిప్పుడే చేయకతప్పే దేమి యున్నది.
అమ్మాయీ!

తే. గీ. అల్లిబిల్లిగఁ దిరిగెడువల్లికలకు
నల్లికకు జూళి జూపుననాధిపుగతి
నీడువచ్చినతనయలకిల జనకుఁడు
విభులఁ గూర్చెడుపనులు సద్విధులుగావె.

రుక్మిణి—సఖీమణీ! నీవు మంచిమాట చెప్పితివి. గాని న న్నిశ్చక్రస్థునకే
యిత్తు మని యనుకొనుచుండిరా?

చంద్ర—నే నైతే విసలేదు. కాక మఱెవ్వరి కిత్తురు.

రుక్మిణి—నీ అదికాదే? నీవెన్నడైన వింటివా యనియడిగితిని?

చంద్ర—అందుకా! వినలే దైనను నీమనఃప్రియుఁ డగుపురుషుం డతండే
కదా?

రుక్మిణి—ఆమహనీయుం డొప్పించగదా. మదీయతపంబు ఫలించుట.

చంద్ర—ఓహో! ఏమీ! నిన్నే వరియించఁడా? యాతని కింక నెటువంటి
పారు గావలయునో?

రుక్మిణి—అదిగాదే. ఇట్టినుందరాంగుఁడు నాయట్టివారికి లభించునాయంటిని.

చంద్ర—నీవేనా అంతసులభంబుగా నున్నదానవు.

రుక్మిణి—అట్లనఁబోకుము. మగవారికేమే. ఎక్కడనైనను చెల్లుదురు.

చంద్ర—ఇప్పుడు వారే యెక్కడజూచినను ఘోటకబ్రహ్మచారులై పెం
డ్లలేక సగముసగ మవుచున్నవారలు.

రుక్మిణి—ఎంతచులకన జేసితివే? నవ్వులమాటలకేమిగాని యామహానుభా
వున కేమికొఱంతలుగలవే.

చంద్ర—ఇప్పు డాయనసంగతికేమిలే. లోకముయొక్కస్థితిని జెప్పితిని.

రుక్మిణి—అంతటివాఁడు మనోహరుం డగుటకన్న వేఱ భాగ్యంబున్నదా?

చంద్ర—ఆహా! అందు కభ్యంతరమేమి.

రుక్మిణి—(పటంబుఁ జూచుచు)

ఉ. సోముహాసించుమోముకడు* సాంపగుతమ్ముల నేలుకన్నులున్
చామనచాయదేహమును* చక్కని మొల్లలఁబోల్ రదాళియున్
సామజహస్తసన్నిభభు*జప్రకరంబును గల్గుకామిని
కాముక రావలంబనము*గల్గుట యెన్నఁడొ నాకు నెచ్చెలీ!

చంద్ర—కోమలీ! యతండే నీకు పతి యగుఁగా కనిదేవదేవు నారాధించు
చుంటినిగదా?

రుక్మిణి—చెలియా !

సీ. నందకుమారుండు, నామనోవిభుడంచు

నెట్టులు దండ్రితో * నెన్నుదాన
దేవకీపుత్రుండు, భావహితుం డంచు

జననిత్రితో నెట్లు * మనవిజేతు
వసుదేవసూనుండు, ప్రాణనాయకుం డంచు

నన్నలతో నెట్లు * లనెడుదాన
తోయజాతుండు చేతతో విభుం డానంచు

బెద్దల కెట్లు * విన్నించుదాన,

తే. గీ. తెలియు ననియూరకుందునా, తెలియదంచు

నుడువ లజ్జాభయంబు లెక్కుడు ఘటిల్లు
నేమి సేయుటకును నోడ, దెట్లులెన
మానసార్థంబు దెల్పక, మాన నికను.

చంద్ర—వైదర్భి ! నీభావాం బింతవట కెవ్వరికిని దెలియలేదనియా ?
చెప్పచుంటివి. అయినసరే ! ఇంతకుమున్నే నీజననీజనకుల కెల్లటకుం
దెలిసియేయున్నది.

రుక్మిణి—అయిన నెందుకు బ్రయత్నంబు సేయరైరి ?

చంద్ర—అదియేమోనమ్మా సంగతి తెలియకున్నది.

రుక్మిణి—మఱి నీ కేమి దెలిసి యేమిప్రయోజనము ?

చంద్ర—తెలిసిన నికొకరి కియ్యనిశ్చయింపఁగూడదా ? వారియిష్టమా ?
నీయిష్టమా ?

రుక్మిణి—అట్లేమైన ప్రస్తావన వింటివా ?

చంద్ర.—ప్రస్తావన లేదు. గిస్తావనలేదు. నా కొక్కటి తెలియదమ్మా.

రుక్మిణి.—కొంతతెలిసి కొంత దెలియనట్లు చెప్పట న న్నాటలాడించుటకా
యేమి ?

చంద్ర.—నిజమైనసంగతి కాటలాడించుటేల?

రుక్మిణి.—నిజమెద్ది.

చంద్ర.—ఏదియో మాటసామెతగా నంటిని.

రుక్మిణి.—ఇంకొకరి కియ్యఁగూడదా యనియంటివే. అదియేమి సందర్భమో!

చంద్ర.—ఏమోనమ్మా. నాకును సందియముగానే యున్నది. మనకీరవాణికి చాలామట్టుకు తెలిసినట్టున్నది.

రుక్మిణి.—కీరవాణికి తెలిసినదేమిటి. యదినీ కలుతెలిసె.

చంద్ర.—అదియేమోకాని కీరవాణి రాత్రి తనతల్లితోఁ జెప్పవలెనని గొన్నిమాటలు నాచెవుల వినబడియు నవి మఱచిపోయితిని.

రుక్మిణి.—ఆమాటలవిషయం బెద్దియో?

చంద్ర.—కీరవాణినిం బిలచి తెలసికొందమా?

రుక్మిణి.—అయిన త్వరగాఁ బిలుచుకొనిరమ్ము.

చంద్ర.—ఇదిగో యిప్పుడే వచ్చెదను. (అని వేగముగాఁ బఱుగెత్తును)

రుక్మిణి—(తనలో) చంద్రకళతోఁ గూడి నేనంతిపురము ప్రవేశించునపుడు ముచ్చటలెల్ల మాని యిన్నాళ్లవలెగాక మాయమ్మమొగంబు విన్నదనంబు వహించియున్న యది దానికిఁ గారణంబు నెమఱచు సఖీసంభాషణంబున నింతలోనే మఱచితిని. ఇప్పుడేమైయుండునో? ఇంతలో త్వరపడుటేల! నాప్రియ సఖి యగుకీరవాణి వచ్చినవెంటనే తెలియఁగలదు. (ప్రకాశముగా) సఖీ! చంద్రకళా! (తెరలో అమ్మా! యిదో వచ్చుచున్నాను. అని ధ్వని వినబడును).

(కీరవాణితో చంద్రకళ ప్రవేశించును).

కీర—(తనలో) న్యాయబుద్ధికూఁతు రగునుకీల నాకీవార్త చెప్పినప్పటినుండి నిద్రాహారంబులులేక యీదేహంబు కృశించుచున్నది. ఈదేహకీవార్త నెట్లు విన్నవించునాయని నామనం బతిడోలాయమానం బగు

చుండినను, తుదకు నాముఖంబుననే చెప్పవలసినట్టేర్పడియె. నేనేమని నుడువుదును. ఇక నెట్లును చెప్పక దాచిపెట్టినమాత్ర మేమిలాభ ముండును. చెప్పకుండిన నదెట్లు పరిణమిల్లునో? గాన చెప్పెదను.

రుక్మిణి—చంద్రకళా! ఏదీ! కీరవాణి.

చంద్ర—ఇదిగో! వచ్చుచున్నది.

కీర—అమ్మా! వచ్చుచుంటిని (అని మెల్లగా నడుచును)

రుక్మిణి—కీరవాణి! యింతతడ వేలచేసితివి?

కీర—తడవేమియు లేదు. వచ్చిమాత్ర మేమిప్రయోజనము (అని మోము వంచి కన్నీరు గార్చును)

రుక్మిణి—(తత్తరపాటుతో) నెచ్చెలీ! ఈదుఃఖమేమి? నాతోఁ దడయకఁ జెప్పుము.

కీర—అమ్మాయీ! ఏమనిచెప్పదును (అని కూలంబడును)

రుక్మిణి—(దైన్యముతో కీరవాణి హస్తంబు పట్టుకొని)

తే. గీ. చెలియరో నీదుమదిలోనఁ జింత పొడము
కారణంబేది యిప్పుడుఁగలిగెనమ్మ

కీరవాణి.—నిన్ను శిశుపాలుచకు నీయఁనిశ్చయించి
కమ్మ బంపెను నీయన్నఁకలికి నిన్ను.

రుక్మిణి—హా! హతవిధి (అనిమూర్ఛిల్లును)

చంద్ర—అకటా! ఎంతపాప మెంతపాపము! వచ్చిరాకముందే యెంతపిట్ట పిడుగువార్తఁ జెప్పితివేకీరవాణి!

కీర—ఎంత నిబ్బరించినను భరింపఁజాలక నుడివితినే చంద్రకళా!

చంద్ర—తే. గీ. కీరవాణి యనుచుఁగారవంబునఁ బిల్చు
చేడ కిట్టిమాటఁజెప్పనగునె

సార్థకాఖ్యదొలఁగెఁచయ్యన నీనోటఁ
బిడుగుఁబోలుమాటఁ వెడలుకతన.

కీర—మిగిలినదానికి వగచిన నేమిప్రయోజనము. నాప్రాణసఖి మనోభీష్మంబు -
నెరవేరమికిఁ జింత మొందవలయునుఁగాని కొంత నాప్రశంస యెం
దుకు ?

ఉ. చేదిపురీశునామమునుఁ జెప్పినయంత నెఁదా సహింప కి
మ్మేదిని వ్రాలె నీవెలదిఁమిన్న యిఁ కేమనిపల్కి మోదము
త్పదన సేయుదాన పెరఁదానను నే నిటులఁ దిగుల్పడఁ
పేదము నొందదే? వలచుఁకృష్ణునివియ్యముదప్పెనంటచేక.

అదియునుం గాక వసుదేవుఁడు నిదివ్యరూపసుందరలావణ్యంబును, తదీయ
గాంభీర్యచాతుర్యాదిగుణంబులును పెద్దలెల్లపుడు జెప్పికొనుచుండుటచే
వినుటంబట్టి యీమె విశేషమోహంబుచే మనంబున వరించియున్నది గావు
న నిట్టిచింతకు మూలంబయ్యె.]

రుక్మిణి—(కూర్చుండి) కీరవాణీ! నాజనకుండు మాయన్న గారిమాటకు సమ్మ
తించి కబురంపెఁగా?

కీర—అమ్మా ! యెందుకు సమ్మతించును ! చాలామటుకు చిన్నన్న గారగు
రుక్మరథుండును, నీజనకుండును, నారదమునీంద్రుండును యెన్నిహితం
బులు సెప్పినను, నవి పెడచెవిం బెట్టి చెడ్డమతంబున శిశుపాలునకే
యిచ్చేదనని వారెయమమతిని నిరాకరించె.

రుక్మిణి—

[ఉ. ఆమహాసీయరూపము నఁహర్షి శముఁ మదిలోన నిల్పిన
న్నోమెడునోము లన్నిట ఘోరోదయమై విలసిల్లె నంచు నెం
తోముదమొప్పు నుంటి నికఁతోయజ నేత్రునిపొందుబాపితే
హా! మతిలేనిమూర్ఖ చతుఁరానన వైరముబూనితే కటా!

(చిత్రపటంబు వీక్షించుచు)

సీ. నిండుపున్నమనాటిఁ పండువెన్నెలకాంతిఁ
బాలుపారుచిటునవ్వుఁ లొలుకువాఁడు
హారకిరీటకేఁ యూరకుండలకౌస్తు
భాదిభూషణములఁ నలరునాఁడు
హలకులిశధ్వజాఁద్యమలఁ డేఖలతోడ
భాస్విలువరపదాఁ బ్జములనాఁడు
కోమలతరసీలఁ కుంతలజాల్గోర్ధ్వ
సంస్థితబద్ధిపిఁ ఁ ఛములవాఁడు,

తే. గీ. డంబుమీఱినకనకాంబరంబువాఁడు
శంబరారిని మించురూఁపంబువాఁడు
నామనోధవుఁ డౌనంచుఁ నమియుండ
నాసలన్నియుఁ బాపితేఁ హా! విధాత.

చంద్ర.—అమ్మా! యావిధాతకృత్యంబు లెప్పటికిని విగమంబులేకదా?

సీ. నిరుపేదకొనగు నఁ నేకసంతానంబు
భాగ్యభోగికిఁ బ్రజాఁప్రతతి వీడు
పుణ్యవంతునకుఁ సంపూర్ణాయు వీయఁడు
పాపికి చిర మగుఁ బ్రతుకొనంగు
వితరణశాలికిఁ విత్తంబుఁ గూర్పఁడు
కడులోభికి ధనంబుఁ గలుగఁ జేయు
చక్కనియువతులఁ సరసులఁ జేర్పఁడు
సుందరికి విరూపిఁ పొందొనర్చు,

తే. గీ. నహహ పద్మజకృత్యమేఁ చునగవచ్చు
నొక్కఁజెనను సమకూర్చుఁ ఁ డొప్పుమీఱ

నీమ్యుఁ డౌపరమేష్టికిఁ నెట్లువచ్చె
[దుహీణానామ మదియు దుష్కృతలనుగాక.]

కీర.—చంద్రకళా! మనరుక్మిణికి శిశుపాలుండు వరుం డగునని మనము
కలలోనైన నెంచియుంటిమా? ఇన్నిటికి మనజన్మము దుష్కలభాజనము
సుమా!

రుక్మిణి.—

శా. నారీరత్నము లెల్లరున్ జెలఁగి నీఁనాథుండు శ్రీకృష్ణుఁడౌ
నౌరా! యెంతటిభాగ్య మబ్బెనని నన్నగ్నించుచున్ బాడఁగా
గారాబంబున దేవకీసుతుఁడు నాఁకాంతుం డటంచేముదం
బారంగోరుచునుండనన్నియు నయోవ్యర్థంబులయ్యెంగదా.

అయ్యో! ఇంకెక్కడిభాగ్యంబు. నామనోరథంబు నేటితో వమ్మయ్యెఁ
గదా! నాపెద్దన్న గా రగురుక్మిమతంబున కడ్డుపడువా రెవ్వరు? నారద
మునీంద్రునంతటివాఁడు చెప్పినను విననివాని కింకెవరు జెప్పఁగలరు. చేది
పురంబునకు శుభలేఖనంబంపెనే యది యెట్లు తప్పను. నవమోహనుఁ
డగుకృష్ణుండు దూరంబాయెగా? అయ్యో! యతనిఁ గూడక నే నెట్లు
బ్రతుకఁగలను. చక్రధరకరస్పర్శప్రాప్తి లేనియాకరంబు లేల శుభ
కరంబులగు.

[నీ. కంజనేత్రునిమేనఁగందంబలందని

కరయుగములు దుష్కలకరములుగద

కంసారిచరణయుగ్మంబు లర్చింపని

కరములు దుష్ప్రకరములుగద

కమలనాభునిశరణ్యమునకుజొరనట్టి

కరములు కష్టపాకరములుగద

కమలేశు నిజకరగ్రహణం బొనర్పని

కరములు సంకటకరములుగద,

తే. గీ. యాకరంబులు భ క్తలో కేశసుప్ర
శ స్తహస్తావలంబనా • స క్తిచేత
శ్రీక రా స్తివహించును • గాక యేల
కరము లున్న ఫలంబు యాకరణి నాకు.

కీరవాణి.—(రుక్మిణిచేయి బట్టుకొని)

ఉ. బామ్మలఁ బీటలం దునిచి • బోటిరొ నిన్నును గోపబాలునికొ
బామ్మలరూపుగాఁ దలఁచి • పొందికమీఱఁగ బెండ్లి సేయుచుకొ
కమ్మనిపాటల న్నధుర • గాన మొరచ్చినమేము రేపు నో
యమ్మరొ పాడుచై ద్యుకర • మంటఁగనిన్నెటుజూతుమక్కటా!]

(అనికన్నీరొంచి) అమ్మాయీ! నే నింటికిం జని మనసుశీలతో మట్లాడి
మఱలఁ జనుదెంచెద! నీవు దుఃఖింపము. (అనిపోవును)

రుక్మిణి.—దుఃఖించిన నేమిఫలము?

ఉ. పూర్వభవంబునందు కడు • పూజ్యసతీవరవాంఛితంబునే
గర్వముమీఱికూర్పకను • కాదని భంగముఁ జేసినానె యా
దుర్విషయంబు లిప్పటికిఁ • దోడ్పడి నన్ను గలంచె నయ్యయో
సర్వసుఖంబులుం దొలఁగె • సంగతి దప్పెనిఁ కేమి జేయుదుకొ.

చంద్ర—రాజముఖీ! యిం కెంతనిసంతాపంబు నొందగలవు? నీవనినట్లు లా
పూర్వజన్మదుష్కృతంబే నీకోరిక కొనసాగింపదయ్యె.

రుక్మిణి—నెచ్చెలీ! కామినీమదనమూర్తినిఁ గూడలేనియా దేహాస్పృహంబు
నాకేల?

సీ. పంచశ రాకృతి • మించు సుందరమూర్తిఁ
గాంచక యెట్లు జీ • వించుదాన

కాంచనాంబుని వరించికొంట
 నలరించక యెట్లు జీవించుదాన
 పంచేషుగురున కీపాంచభౌతికము
 నర్పించక యెట్లుజీవించుదాన
 నంచితసుగుణు సేవించి మృదూక్తుల
 మించక యెట్లుజీవించుదాన,

తే. గీ. మంచిమల్లెలు నరులఁ గూర్చించి మెడను
 నించి మోదించ కెట్లు జీవించుదాన
 మించుదిలకించినట్లు లేతెంచి గార
 వించకుండిన నెట్లు జీవించుదాన.

అక్కటా ! యీజన్మంబున నిట్టివిభవంబు నా కెట్లు సంభవించును. ఇట్టి
 మోహనాంగుని జతగూడి సరససంభాషణంబులఁ గ్రీడించక యుండు
 టెట్లు? ఎట్టివిషాదంబునకు లోనైతిని. నాకిక నేటియాస ?

ఉ. అందనిమావిపండు నకుఁ నానవహించినరీతి మబ్బులోఁ
 జెందురుఁ గోరు బాలకునిఁ చందము కోరిక రిత్త యయ్యెగా
 నందకుమారరత్నమికఁ నా కెటులబ్బును యేమి దోచ దే
 నెందును జొత్తు నేమిట మదిచ్చ ఫలింపఁగగల్గు దైవమా
 మిగిలినదానికి వగచినలాభ మేమిగల్గును ? నావగవు దీర్చువారెవ్వరు.

ఉ. కోరిన దెల్ల తత్త ణమఁకూర్చెడుతల్లియుఁ దండ్రెయుఁ బలో
 దారయశోధనాన్వితులఁ తక్కినయన్నలు నల్వరుండియుఁ
 క్రూరుఁడు రుక్మితోడఁ బ్రతికూలవచస్సుల నాడి విప్రుని
 ద్వారక కంపి శౌరి యిటువచ్చునుపాయము సేయ రైగిగా
 చంద్ర—అమ్మా ! వా రొకవేళ కలు రంపఁగా యాదవేంద్రుండు నిజగణం

బులతో వచ్చును. అప్పు డుభయపక్షంబులకును ఘోరయుద్ధంబై
యే బెట్లు జరుగునో యనుసందేహంబున నూరకుండి రనితోచుచు
న్నది.]

రుక్మిణి—చంద్రకళా ! ఇందుకు సదుపాయం బేమైన నీవైనను చెప్పవు
గదా ?

చంద్ర—అమ్మా ! నే నేమనిచెప్పదును ? నాకుం దోచుచున్నది. మంచి
యుక్తికాలి మనకీరవాణియే ! ఆమె వచ్చినపిదప నేదొయొకయాలా
చన నిగ్రాహణగావించెము.

రుక్మిణి—సఖీ ! నే నెట్లు బ్రతుకఁగలను ?

[నీ. అంబుజేక్షణుని బ్రేమంబున నుపగూహ
సంబు నేయనిశిరీరంబడేల ?

కంబుకంఠపదాంబుజంబులమృదు
సేవనంబు లేనట్టిహస్తంబులేల ?

అంబుదనర్ణు దివ్యాంబరాదివిభూష
ణంబులఁ గననినేత్రంబులేల ?

సంబుధిధీరు నిత్యంబు కల్యాణ గు
ణంబు లెన్నఁగెరసనం బడేల ?

తే. గీ. తుంబురాదులు బాడుగీతంబుసుఖత
రంబు గా దనిపించి లోకంబు మోహ
నంబు జెందించువేఱుగానంబు సంత
సంబు మీఱంగ విననికర్ణంబులేల ?]

నెచ్చెలీ ! ఆమహనీయుని వరింపక యీదేహంబునం దనువు లింకెట్లు
నిల్పఁగలను. నిల్పి యీవియోగం బెట్లు సహింపఁగలను. అయ్యో ! యీజ
న్మంబు నా కింకేటికి. హా, మరనసౌందర్యమూర్తి ! హామహోహరా !
నందకుమారా !

మ. అనిశంబుక వసుదేవుముద్దుసుతు గాఢాశ్లేషణాసక్తిసం
జనితం బైనమనంబుతో చెలియుగాఢన్మించగా నేల పో
వనజాతాయతినేత్రుకంఠమున శోభన్మించుహారంబనై
నను నాకొస్తుభరత్తురూపముగ నై నం బుట్టనై తింగదా.

చంద్ర.—అమ్మా! నీవనినట్లాదివ్యభూషణంబులు నిత్యత్వంబు వహించి తులలేని
మహావిభవంబు గాంచుచుండె నంతకన్న వేతే భాగ్యం బున్నదా!

రుక్మిణి.—

ఉ. పుట్టిననాటనుండి యదుపుంగవుడే తగుభర్తయంచు పే
ర్బెట్టుచు చేడలెల్ల భళిరేయని సంతసమందుచుండ నా
చుట్టణీకంబు నడ్లునడఁసోదరభూతము మాయఁ జేసె నా
యట్టియభాగ్య లీపుడమియందునఁగల్గిరెయెన్నఁడేనియుక్.

చంద్ర.—దేవీ! వివేకహీనుణి వగునీవే యిట్టియవివేకప్రలాపంబులఁ బరి
తపించుచున్న పుడింక యితరులఁ జెప్పనేల? కాఁగలదానిని యోచిం
పవలయుఁగాని యింక చింతాప్రశంస నుడుగుము.

రుక్మిణి.—ఇంక మనవలనఁ గాదగుప్రయత్నం బేమియున్నది?

చంద్ర.—కాదని యూరకుండు టెట్లు?

రుక్మిణి.—అయిన నేమి చేయుదుము?

చంద్ర.—ఎట్లయిన పురుషోత్తముం డిటకువచ్చునుపాయంబు సాధించవలెనని
నాకుం దోచినయభిప్రాయము.

రుక్మిణి.—అది మన కెట్లుసాధ్యం బగును?

(కీరవాణిప్రవేశించును.)

చంద్ర.—అమ్మా! అదిగోవచ్చె. భవన్మమోరథసాఫల్యకారిణి యగుకీరవాణి.

రుక్మిణి.—అహ! నాచెలియంతటిదియే యగును. దైవికార్థంబునకు మీ రేమి
చేయఁగలరు.

శీర.—దేవీ! నేనెలవొంది వెల్లినదిమొదలు మంత్రికుమారిక యగుసుశీలతో నా
లోచించగా! రహస్యంబుగ మనమిప్పట్టున ద్వారకకు సమాచారం
బు బంపుదమనియు, వెంటనే కృష్ణుండు గాగలం డనియు, నాలస్యం
బులేక కబు రంపుండనియు నాకుం జెప్పినది. తిద్విషయంబు నీకు
విన్నవింపఁ ద్వరగా నేతెంచితి.

రుక్మిణి.—స్త్రీజనసామాన్యోక్తుల నతండు విశ్వసించునా?

శీర.—అకోడెగానికి స్త్రీజనప్రశంసకన్న నాదరణీయం బగుకార్య మొండు
గలదా?

రుక్మిణి.—(సిగ్గునఁ దలవంచుకొనును)

శీర.—అమ్మాయీ! లోక మెల్ల నెఱిగియుండుసంగతికి సిగ్గునఁ దలవంచు
కొనుటేల?

రుక్మిణి.—(మెల్లగా) నమ్మిరాగలఁడా?

శీర.—సందేశంబు నడుపుధీరుండు చమత్కృతిగలవాడైన వచ్చుట కభ్యం
— తర మేమి?

రుక్మిణి.—అట్టి మహాపకారపరాయణు లెవరు మనకుఁ దోడ్పడుదురు?

శీర.—అయ్యో! అట్లనెదవేల! యుండలేదా!

రుక్మిణి.—ఎవరు.

శీర.—మనపురోహితుం డగునగ్నిద్యోతనుండు.

రుక్మిణి.—(సంతసముతో) ఆమహాత్ముని రహస్యముగా నిక్కడకుఁ దోడ్పొని
వచ్చెదవా?

శీర.—ఇదిగో. ఇప్పుడే! నావెంటఁ గొనివచ్చెదను. (అనిపోవును).

రుక్మిణి.—చెలీ! చంద్రకళా! ఆమహాత్ముం డొప్పుకొనునా?

చంద్ర.—సఖీ! ఆయన మన మెఱుంగనివాఁడా? గూఢముగానే కార్యముఁ
జక్కపెట్టును.

రుక్మిణి.—(విచారముతో)

ఉ. ఎప్పుడు నామనగకువలఁచేందునిఁ గన్నులఁ జూడఁగల్గు నిం
 పొప్పఁగఁ బూజ చేసి పరఁమోత్సవలీల మెలంగఁగల్గు నే
 నెప్పుడు కృష్ణుఁడెంగటనుఁ నింపుగ నుండి సుఖంపగల్గు నిం
 కెప్పుడు నామనోగతనిఁ జేచ్చ ఫలింపఁగఁగల్గు దైవమా?

(కీరవాణియు, అగ్నిద్యోతనుఁడును బ్రవేశింతురు)

అగ్ని.—(తనలో) రాకుమారిక యగువైదర్భియు, నెచ్చెలును ఏదోయొక
 యవసర మైనయాలోచనం బొనర్చి నన్నంతగపురస్థలికి రచ్చుని కబురం
 పిరి. జవ్వనియు, సుకుమారియు, నవలావణ్యశోభిత యగు నాయమ
 నన్నరమ్మని పంచినకారణం బేమైయుండును? ఎద్దియో యననేల?
 మొదటనుండియు, వసుదేవసుతుండై యీముద్దియగుఁ దగినవల్లభుండని
 యెల్లరును సంతసించుచుండ దమ ఘోషనందనం డగుశిశుపాలున
 కీకన్నె నీయసమకట్టి గర్వపూరితుం డగురుక్మి యెల్లుండి లగ్నంబు
 నిశ్చయించి గదా దురాత్ముం డగుశాతనయుండు మిత్రవెందునిచే
 జేదిపురంబునకు శుభలేఖనం బంపె. నావర్తమానంబు దెలిసి యీతన్ని
 మనోదుఃఖంబున తల్లడిల్లుచు నేమియుం దోచకుండి నాయెడ
 నామెకు సున్నచనువుచే నాకు కబురంపియుండును. ఈసమయంబున
 నింతకన్న వేఱుకారణం బేమియుఁ గాన్పించదు. ఇట్టిసమయంబున
 యీసుగుణనిలయ నూరార్చుటయు నాకుఁ గర్తవ్యంబుగాన నీమె
 వెంటం జని యామె నాశ్వాసించెద. (అనిరుక్మిణిని సమీపించును)

కీర.—అమ్మా! రుక్మిణీ! భూదేవుని దోడ్కొనివచ్చితి.

చంద్ర.—నెచ్చెలీ! యాహ్యలిదే విచ్చేసిరి.

రుక్మిణి-చంద్ర.—(సమీపించి) బాడబ్రాగ్గణ్యా! వందనములు (అనినమ
 స్కరించుదురు)

అగ్ని.—కల్యాణముస్తు (అనియాశీర్వదించును)

చంద్ర.—భూసురేంద్రా? ఈభాసురాంగి వెండినర్తనమంతయు వింటి
 గదా?

అగ్ని. — ఇంకను వినక నేయుండవలెనా కాలమువ్యతిరేకముగాఁ బరిక్రమించె
కానీ (యనితలయూచుచు, రుక్మిణికో) అమ్మయ్యా! నీ విట్లు
దీనవదనవై దుఃఖింప నేమిలాభము. నాయెడ రవంతయు దాఁపక
నీయభిప్రాయము తేటపఱుచుము. ఆశ్రితుండ నగునాకడ సందేహ
మేల?

రుక్మిణి—ఆ. వె. భూమిదేవ వినుము, నామానసార్థినిఁ
బాపి వేగ కార్యభరముఁ బూని
వాంఛితార్థసిద్ధి, నలలంగఁ గావింప
సాయ మిపుడ నీవు, జేయవలయు.

అగ్ని — నావలనఁ గాఁదగుకార్యం జేమి యున్నది.

శా. బాలా! నన్నిటు దీనవాక్యములచేఁ • బ్రార్థింపగా నేల యె
క్కాలంబుక హితకార్యమారయుచు మీ, కారుణ్యసత్ప్రా
ప్తికేం, బాలె నాదుశరీర ముండుటగదా, ప్రావీణ్యముం జెం
దెడుక, మేలొ; మాకు పురోహితత్వవిధులే, నిక్కం బను
ష్టేయముల్.

గావున నది నీ వెఱింగించినచో సాధ్యాసాధ్యంబుల యోజించెద.

రుక్మిణి—అది యెట్టిదైనను మీకుం దక్క నితరసాధ్యం బగునది గాదు
కావున నామనవి సంగీకరింపుడు.

అగ్ని—అయినఁ జెప్పఁడు.]

రుక్మిణి—ఉ. పంచపాది.—

ద్వారవతీపురంబునకుఁ, దత్త ణ మేఁగి భవద్వచశ్చమ
త్కారవిశేషము ల్నెరపి, తామరసాక్షునికోర్కి నాపయిం
జేరఁగఁ జేసి శత్రువుల, చేవ యడంచు మటంచుఁ జెప్పి శృం

గారముతోడ భీష్మకునిఁ గాదిలిపట్టించి బెండ్లియాడు మో
వీరకులగ్రాగణ్యయనిఁ పేర్కొనితోడ్కొనినచ్చిప్రోవుమా.

(అని సమీపించి నమస్కరించును.)

అగ్ని—(తనలో) అహహా! ఏమి యీ మెభక్తిగౌరవము. (ప్రకాశముగా)
అమ్మా తెలియవచ్చె లెమ్ము. (కీరవాణివంకంజూచి) కీరవాణీ! నీ
వేమో చెప్పవచ్చుచుంటివి. నీయభిప్రాయంబు త్వరగాఁ జెప్పము.

[కీరవాణి—తే. గీ. బాడబాగ్రణి నీవు గోఁపాలబాలు
సన్నిధికి నేఁగుటయును నీసరణిఁ దెల్పి
తోడితెచ్చుప్రయత్నంపుఁబాడ పరులు
జూడకుండంగ బొమ్ము నాఁతోడునుమ్ము.

(అని నమస్కరించును.)

అగ్ని—(తనలో) యీ మెకు రుక్మిణియం దుండుప్రేమానుబంధ మెంత విను
తింపఁదగినది, (ప్రకాశముగా) చెలువా! బాగు, బాగు, లెమ్ము.]

చంద్ర—భూదేవేంద్రా! నామనవియు మెక్కటి నవధరింపవలయు.

అగ్ని—అభ్యంతరమేమి? త్వరగాఁ జెప్పము.

చంద్ర—ను. శిశుపాలుండు దురాత్ముఁ డాఖలుని దుఁశ్చేష్టల్
మదిన్తెచ్చి త, ద్వశు లైయుండిరి మాగధాదికుచుతుల్ఁవా
రంద రాచైద్యుతో, డ శరాధ్యాయుధపాణులై యిటకుఁ
జూఁడన్వత్తు రీసంగతికై, విశదం బొప్పఁగ జెప్పి నందతన
యుల్ఁ వేగంబు గాఁ గూర్పుమా.

(అని నమస్కరించును.)

అగ్ని—(తనలో) యీచిన్నదాని యూహాపోహలుజూడ మిక్కిలి మనో
హరములు. రుక్మిణికిం దగినన్నేహితురాండ్రు. వీరిమ్మడుమధుర

వనోరచనలత్యద్భుతంబులు. (ప్రకాశముగా) రమణీమణీ! చాలు జాలు.
నీవు నీపేరునకే తగుదువు.

చంద్ర—భూసురాగ్రణీ! యాలస్యంబునేయక పోవలయును.

అగ్ని—(తనలో) అహహా? ఇదేగదా నాజన్మంబునకు శుభోదయం బగు
సుదినంబు. వైదర్భదేశాధీశునకనుంగువు త్రిమై యెన్నే నికోరికల నిరం
కుశంబుగాఁ బడయందగు. నీబాల మనంబున జననీజనక సహోదరకృ
త్యంబులందువిరక్తిం జెంది, నన్నొక పెద్దగాఁ జేసి తనయభిప్రాయంబు
నాకెఱింగించి యత్యంతసుందరాకారుం డగుగోవిందునికి తనసందే
శంబునివేదింప నన్నుఁ బేర్కొనిప్రేరేపించె. ఈప్రయత్నమున కేనియ్య
కొనుటచే, నాజీవనంబునకేమైన భంగంబుగల్గినను గలుగుఁగాక. నా
యొనగ్నంబోవుకార్యంబు నిరర్థకంబుగాక. స్థాకంబై ఫలించినవో
రుక్మిణీకృష్ణకృపాకటాక్షులబుధిభవుండ నగునా కేరు సమానం బగు
దురు. గావున ముకుందసందర్శనార్థంబు ద్వారకాపురంబునకుం జనె
దనుగాక. (రుక్మిణీవంకఁ జూచి, ప్రకాశముగా) ఓసుగుణవతీలలామా!
నీయభిప్రాయమున కే నియ్యకొంటి నిప్పడే పోయెదను. నీమనంబునం
దుండువగఁ దొఱంగుము.

చ. సరసిజనేత్రి నీపలుకుఁచందము లెన్న గ్రహించినాడ స
త్వరగతిఁ బోయి ద్వారకకుఁబద్ధదళాక్షునిఁ గాంచి నీమన
స్థిర మగుభంగిఁ బల్కి యనుఁసంహునిఁ దోడ్కొనివచ్చె
దక తలో, దఱ సెలవిమ్ము నీయభిమతంబు మొనర్పఁగ బో
యి

రుక్మిణి—భూసురేంద్రా! నాకడపాఠవిజ్ఞాపనం బవధరించి నా సందేశం
బిట్టిదని యాదవేంద్రునకు నివేదించుము.

ప్రీ. సుందరశోణారవిందసన్నిభమైన

చరణయుగ్మము నాకుఁశరణ మనుము

బృందావనాంతభూఃవిహరణశ్రమ నొందు

నడుగులకుఁ బ్రణామఃమిడితి ననుము

కాఁయుశిరములుఁగంద నృత్యము సల్పు

పదముల కిడె నమఃపదములనుము

చామరధ్వజహలఁచక్రరేఖలనెప్పు

సంఘులకు సదా జొఁహరు లనుము,

తే. గీ. పాననంబులు నిఖిలశఃభావహములు

మోదములు సేనకాఁకిఁగు క్రిదములు

వేదసారము లాశ్రితఃశ్రీదములును

నై నసీపాదములు మదిఁబూనె ననుము.]

సీ. నిన్ను కామించినఁకన్నె యాయన్నులమిన్న

గైకొను సుత్రఁసన్న యనుము

నిన్ను గా కన్యనిఁగన్నులఁ గన నెల్ల

నన్నేలు మోప్రాణ నాథ యనుము

పన్నగశాయి యాపన్నరా లిది దీని

విన్నపము విను గోవింద యనుము

చిన్నది నీపైచిఁగన్ను లుంచెను గావు

గ్రన్నన సుగుణసంపన్న యనుము,

తే. గీ. అన్నపంతంబు సున్నయైఁచన్నదాఁక

నిన్నుఁ గని త్వత్కరంబూతఁగొన్నదనుక

నన్న మొల్లదు నిద్దురఁయనదు మిగుల

ఖిన్న యై యున్న దిప్పుడుఁకృష్ణయనుము.]

అగ్రజన్మకులాగ్రణీ! సర్వజ్ఞ లగుమీకు నేఁ జెప్పవలసినవిషయంబు

తెవియు లేవు గావున త్వరితగమనంబున ద్వారకానగరంబునకుం జని బల

రామానుజుం దోడ్కొనివచ్చుభారంబు మీయది. యని నేను త్రికరణశుద్ధిగా నమ్మియుండెద. నాసందేశంబు హరికి విన్నవించునపు డీరహస్యలేఖను మర వక శౌరికి సమర్పించుము (అని జాబు చేతికిచ్చును.)

అగ్ని—తరళాక్షీ ! యెట్టివారికైనను రసోచితంబు లగునీవాక్యంబులు వినిన నాక్షణంబై మనసు కరుగకుండునా? దయారససరసహృదయుం డగుహరి నీవిజ్ఞాపనంబు వినినక్షణంబై కదలి నీవదనసందర్శనము సేయ కుండునా? అమ్మా? నేను బోయివచ్చెదను (అనిపోవును).

చంద్ర—ఇందుముఖీ ! యిప్పుడు నీడెందంబున కొందలపాఁటు కొంతవఱకు డిందుపడియె నని నే ననుకొనియెద.

రుక్మిణీ—కాంతా ! అంత యదృష్టంబు కలిగినప్పటికి గదా ! యింతలో నే మైనది.

చంద్ర—చెలియలా కీరవాణీ ! మన మింక నిక్కడ నున్నచో రాకుమారి యేమియుం దోచక యేమేమో తలపోయుచుండును.

కీర—అయిన మన మింక శృంగారోద్యానంబున కీగమణిని వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి మనోహరలతాభవనంబులం దించుక నేపు గ్రీడించి యీ మెమ నంబున కానందము కల్పింతమురమ్ము.

రుక్మిణీ—చెలులారా ! పోదమురండు. (అని యందఱు పోవుదురు).

తృతీయాంకము ముగిసెను.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ గోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

రుక్మిణీ పరిణయము.

చతుర్థాంకము.

(ప్రథమరంగము.)

ద్వారకాపురి శ్రీకృష్ణసభాభవనము.

+శ్రీకృష్ణుండును, చతురమతియు సింహాసనాసీనులై యుందురు. శ్రీ+

విజయుండు ద్వారముకడనుండును.

చతు—యాదవేంద్రా! మహానుభావుఁ డగు దేవమునీంద్రుండు సెప్పినట్లు
మమము లగుశిశుపాల, జరాసంధాదుల ప్రేరేపణంబున దుర్మతంబు
వహించి రాకుమారుం డగురుక్మిణి చేసినశపథంబున కడ్డుపడం జాలక
భీష్మకుం డూరకొండఁ గాని యిం దాతినిత ప్పేమియున్నది?

కృష్ణ—మిత్రమా! అన్యథావును. (తనలో)

శౌ. ఔరా! భీష్మక రాట్కుమారిపయి మోహభ్రాంతిచే సా
రగం, భీరాకౌత నుండుచిత్తమిపుడా విద్యుల్లత నోలితా,
ర్మారై చంచలవృత్తి జెందె నకటా! రాకేందుబింబాస్య
నే, పారం జేరి వరింపకున్న నిక నకావ్యర్థుండటం చెన్నరే.

ఏమిది! నాహృదయం బంతకంతకు ధైర్యంబు వీడుచు దత్తరపాటు వహిం
చుచున్నయది. ఇది యిం దెవ్వరిదోషంబునుం గాదు. మోహవేశసమన్వితం

బగుమదీయచిత్తజనితప్రామాదికదోషంబై. ఓహృదయమా! యిది సమయంబు
గాదు గావున నింతిపై నుండుమోహంబున కావంతయైన నుండు నీకుము.
(అని రుక్మిణిపటంబు కేలధరించి)

శా. ఈవేణీరుచి జూడ రాహుసమ మంఃచీమోము చంద్రుం
డె యం, చీవత్తోజము లాగిరిద్వయమె యాః నీకన్ను లా
యిందుబిం, బావాసాంకమృగీవిలోచనము తాఃరా! బాహు
లాతమ్మితూం, డె వెల్గొందు నటంచు నాదుమదిలోఁ నాశ్చ
ర్యమున్ దోఁచెడిన్.

ఈచిత్రఫలకంబునం దీరూపంబు వీక్షించినదాన నాహృదయం బంగజశరా
విధంబై తాల్మి వహింపకున్నయది. ముందు కార్యగతి నాలోచించుటకేమి
యుం దోఁచకున్నయది. తోఁచకున్న నెట్లు? నిత్యానందస్వభావంబు గల
నామనంబు నారదవాక్యశ్రవణమాత్రంజేసి పికలంబై తోఁచె. ఎన్నడు తలం
పరానిపాటుదృశ్యలై (ప్రకాశముగా) వయస్యా! చతురమతీ! నీవనినట్లు
తెవ్వరిదుష్ప్రచంభంబైనను నావలచినట్టిసుందరాంగి కిశుపాలునిరాణి యగు
నని చెవులార విని నే సహించు టెట్లు?

శా. బాల్యం బాదిగ నాకు భార్యయని మాఃవారంద టుత్సా
హసాః, ఫల్యాత్మక దగియుండఁ జై ద్యభరణీః భామాధిపుం డా
త్మకౌ, టిల్యం బొప్పగఁ జుల్కఁ జేసి ననుఁబోఁటిం గోరెని
న్నాల్లునున్ దుల్యంజే యని సాత్వతిం దలఁచి బంఃధుత్వం
బుపాటించితిన్.

మఱియు.

ఉ. వావి దలంప కిట్టిపశుఁన ర్తనముం దగఁ బూని మద్విరో
ధావలిఁ గూడి రుక్మిణి నః శాత్తునిఁగా మెనరించి వాని దు

ర్భావునిఁ జేసియుల్ల సపుఁబఁల్కులనుత్కులముననుద్యనే
భావ మొనర్చి వాఁడు పరిఁభావప్రయత్న తనుండె మిత్రమా!

చతు—ఆశుపాలుండును, జరాసంధుండును, దంతవక్త్రుండును, సాల్వుం
డును, పాండ్రకుండును, దుష్టపంచకంబనియును, భూపాలుకులయ్యును,
సధర్మవిస్తారులనియును, ప్రపంచంబెల్ల ప్రసిద్ధంబైయున్నది. వారి
దుర్బోధనలు విని యీరుక్మి యేల కాదనవలయు నెన్నండైన యీ
తని కిట్టి దుర్మార్గుంబు పట్టుపడునని స్వప్నమందైనను దలంచితిమే ?

కృష్ణ—మిత్రమా ! అట్లనెదవేల ? సాంక్షత్యదోషం బూరకపోవునా !
వినుము.

తే. గీ. అంబుదంబు వరించుశుద్ధాంబుధార
చవిటినేలను ప్రవహింపఁ సరసతఁ జెను
భంగి గుణవంతుఁ డొకవేళఁ బాపచిత్తు
సఖ్యతను గన్న సుగుణంబుఁజనకయున్నె.

చతు—గోపాలమాడామణి ? మంచిమాట బల్కితిని. అయినను, ఈవిష
యంబున భీష్మకకుమారుం డగురుక్మియు ముష్టపంచకంబు తోపాటు
మనయందు బద్ధద్యేషుండనియే, కనుపడుచున్నది. ఒకవేళ శిశుపాలా
దులు దురూహ కల్పించినను పెద్ద లగునారదమునీండులను సభాస్థలి
యందు లక్ష్యపెట్టక వారిమాటల నిరాదరణంబుజేసి పరిభవోర్తులా
డెఁగనా !

కృష్ణ—అవును, దుర్మార్గహంబు గలవారికి తారతమ్యబుద్ధి పొసంగునా !

చతు—పొసంగకపోవుటం బట్టియే. మునీండుఁడు తగినప్రాయశ్చిత్తం
బొనర్చె.

కృష్ణ—అదియేదీ ! యేమిచేసెనో ?

చతు—ఓహో ! నీ వెఱుంగవా ? వినలేదా ?

ఆ- వె. వాఁడిములుకులట్ల వాఁడు దుర్మదమున
మనసు నొవ్వ బలుకఁచునియుఁ గినిసి
బలియుఁ డైనయట్టి బలరాముడే నీదు
పించ మడఁచు ననిశఁపించె గాదె.

కృష్ణ—అవుఁవును మఱచితిని. ఎట్టివారైనను పెద్దలమనము నొప్పించిన నా
తుణుందె తత్ఫలం బనుభవింతురుగదా !

చతు—దేశరవారిబుద్ధి యేమో పరాకు జెందుచున్నట్టున్నది ? మనం బెక్క
డమో సంచరించుచున్నట్టు ముఖవికాసంబు సూచించుచున్నది !

కృష్ణ—ఆ ! వయస్యా ! మఱేమియులేదు. ఏమిది ? ఈదినము సభా
భవనంబునకు మాయన్న గారిరాక కాలస్యకారణం బేమో ! తమ్ముడు
సాత్యకియు రాఁడాయెగదా !

చతు—నేను వెళ్లి పిలుచుకొనియైన వత్తునా ?

విజయుఁడు—యాదవేంద్రా ! తమ్ముడుగారు వచ్చుచున్నారు.

సాత్యకి—(ప్రవేశించి) అన్నా నమస్కారము (అని నమస్కరించును)

కృష్ణ—కల్యాణమస్తు (అని యాశీర్వదించును).

సాత్యకి—(సింహాస్సనమలంకరించి) చతురమతీ ! మాపెద్దన్న గారు కా
న్నించరు ?

చతు—అయ్యా ! వారింకను రానేలేదు. మీరాక కెదురుచూచుచున్న
వారము.

సాత్యకి—ఎందునిమిత్తమో ?

చతు—విదర్భదేశవిషయం బేమని యాలోచించితిరి ?

సాత్యకి—ఆలోచనమేమియున్నది, వెళ్లవలసినదేకదా ?

కృష్ణ—వెళ్లుదమా ?

సాత్యకి—వెళ్లుదమనఁగా, నాకర్థమేమియు దోషదు. వెళ్లక,

చతుర—వెళ్ళినట్టే వెళ్ళి, వచ్చినట్టే వచ్చుటకాదు. మనశత్రుబలం బంతయు
మొక్కచో గుమిగూడును. ఒకజరాసంధుని విషయంబై మనస్సు ముందు
వెనుకలు జ్ఞప్తిచేయుచున్నదిగా!

సాత్యకి—ఓయీ, చతురమతీ! అటులనా! ఏయేకాలంబుల కేయేయవసర
కృత్యంబు లొనర్పవలయునో యవి సర్వవేద్యు లగుమాయన్న గా
రికిఁ దెలియవలెగాక సామాన్యజనంబులకుఁ దెలియునే! (యని కృష్ణు
నివంకంజూచి) అన్నాకృష్ణా!

క్రొ. నీమాహాత్మ్యము నీవిధంబునచు వర్ణింపంగ లే మేము నీ
సామర్థ్యం బెఱుగంగలేక విమతుల్ నాధిపగాఁ జూతురే
కా; మూర్ఖాన్వితబుద్ధి; శాత్రువుల సంఘామైక పారీణితక
వే మర్దించి విదర్భరాట్సుతను సాధ్యుడేగదే యగ్రజా!

దేవరవారికిఁ గోచరింపనివిషయం బిందు మేము యోజింపవలసిన దేమి
యున్నది? భవదాజ్ఞానువర్తి నై మెలంగెదను. కాలిచప్పడు విసఁ బెద్దన్న
గారు వచ్చుచున్నట్లున్నది. విజయా! యటుబోయి చూడుము.

చ విజ—అయ్యా! యిదే సమాపించుచున్నారు.

(బలరాముఁడు ప్రవేశించును)

కృష్ణ.—సాత్యకి-చతు.—(సీతంబులనుండి లేచి నమస్కరింతురు)

బల.—(విజయోస్తు) అనియాశీర్వదించును.)

కృష్ణా! కలహముని చెప్పినవిషయంబు నామనంబును గాఠించుచున్న
యది. ఇందుకు నీ వేమి యోచించితివి?

కృష్ణ.—ఇప్పటి కెయ్యదియు విచారంపలేదు. భవదాగమనంబుం గోరి
యిందుంటిమి.

బల.—(చతురమతివంకంజూచి) చతురమతీ!

సీ. చండదోర్గండప్రచండవిక్రముఁడంచు
నెఱుగఁడే నను విదాభ్యేత్వరుండు

దండినిశాటవేదాడకేసరియంచు
తెలియఁజే కృష్ణ ధాత్రీనరుడు
కాండాగమాభ్యాసః సునపండితుండంచు
దలపఁజే సాత్యకిధరణివిభుడు
దండితారాతిభూధననికాయుండంచు
గనఁజూకో కృతవర్మజనవిభుడు,

తే. గీ. ఆత్మలో నించుకేని భయంబులేక
పుత్తునేతకు లోబడిపుత్తి నన్న
దీయవైరికిగడుభక్తినియఁదలచె
యాదవులు శూరవయ్యలుగాదనికద.

సాత్య.—అన్నా! యాభీష్మకుండును, నాతనికుమార ద్వితీయుం డగురుక్మ
రఘుండును, మనపరాక్రమం బెఱింగినవారుగనుక నే మనపక్షంబుననే
రుక్మిణీ వివాదం బొనర్చిరి. దీని కంతయు జరాసంధుండును, శశు
పాలుండును, ప్రత్యక్షశత్రువులై రుక్మిణి ప్రభోధించిరి.

బల.—మనకార్యభంగంబు నేయుటకై రుక్మి నడ్డం బిడి వానిని బొమ్మవలె
నాడించుచుండిరి. నారదుండు చెప్పట జూడఁగా మనల, రుక్మి
బహుదూష్యోన్మ లాడ నట, వానికన్నులకు కావరము పోచ్చినది
కాబోలు! విదర్భరాజవంశపారిజాతవనంబునందు నింబవృక్షం బంకు
రించె. దీని నిష్పడే తలద్రుంచివేయవలయు. (కోపముతో)

శ్రా. కాటుల్ బ్రేలి జగద్ధితార్థుల మముంగర్వించి నీచోక్తులం
దూఱం బల్కినపాపవర్తను నసాధుడ్రోహిగ్రూరాత్మునిం
ఘోరాకారరణాంగణంబు జెదరక గోపంబుదీపింప మ
చ్చీరాగ్రాహతి వానిమస్తకము విచ్చిన్నంబుఁ గావించెదక.]

చతు.—అ! వానియాయుష్యము మీచేతిలో నే మూడినట్టున్నది.

కృష్ణ.—అన్నగారు వాక్రచ్చినట్లు నెఱవేర్చుటయందు సందియముగలదా!

చతు.—సందియంబేమియు దోషమగాని జరాసంధపరిపఞ్చిదోష్టలంబునకు భయంపడి యాదవులు దాగియుండిననునపక్షీని మాత్రము త్వలోన బాపుకొనవలయును.

బల.—అవును. నీవు చెప్పినది నిజమే! ఎప్పుడైన నే నేమి చేయుదును. ఇదంతయు మాగఘనీజయింపమిచే వచ్చినకారణములే. (కృష్ణనివంకం జూచి) ఈగునుం! డిది సమయంబు గాదు నిలునిలుమిని గణంబున న న్నెనుకకుఁదీయుచు, నెన్ని పర్యాయంబులు నాకోపంబుపశమింపఁ జేసె. నోరెత్తి యనుకొనుటచే తిప్పలు మనవిగానే బయటబడును. అందుచే జేతకానివానివలె నపక్షీని మోయుచు బలుకకుండ వలసివచ్చె.

కృష్ణ.—అన్నా! ఆ జరాసంధుండు మనభీమ సేనుచే వధ్యుండు కావలయు నని మన మనుకొనియుంటిమిగదా!

బల.—అంతవఱకు చతురమతి చెప్పినట్లు దాగియుండవలయునని వేఱు చెప్పనేల? (చతురమతివకుఁజూచి) చతురమతీ వింటివా! ఇంక నీవిధంబుగాఁ గార్యము త్వలోనే చక్కఁజెల్తుకొనఁగలము. శత్రుదౌష్ట్యంబు లెల్లండినను, తమ్మునిసమయభంగోష్టలు లెక్కకెక్కువఁజేయున్నది.

కృష్ణ.—అన్నా నే నేమి చేసితిని? తుమించి యింకముందు కర్తవ్యమాలోచింపుడు.

బల.—అంతయుఁ గర్తవ్యమే. దానికిమాత్ర మీవు తక్కువపనిచేసితివా?

కృష్ణ.—అదియేమి?

బల.—ఏమియులేదు. ఆశిశుపాలభుజంగంబున కీవు బోసినయమృతంబెగదా యింతదూరము లెచ్చినది!

కృష్ణ.—అనఁగా నది యేమో జ్ఞాపకంబునకురాలేదు.

బల—ఇప్పు డెట్లు వచ్చును!

క. మనమేనయ త్తఃచుతునిం

గ నె నని కనఁబోనఁ బుత్తుఁగఁగఁగఁ చిరంజీ

ననుఁ జేయు మనఁగఁగఁగఁగఁగఁ

లనువుగ నూఁటింటిఁ గాఁతుఁనంటివిగాదే !

ఇప్పుడైనను జ్ఞాపకంబునకు వచ్చినదా! ఇంతకన్న నిక నేమి కావలయును? ఏది చూచినను మనపాదబంధమునకు మనమే పాశంబులం గొనితెచ్చుచున్నట్లున్నది.

కృష్ణ—ఓహో! అందుకా. పుట్టినప్పుడే దుష్టబుద్ధియని మనకెట్లు దెలియును. ఆమె మనశండ్రితోఁబుట్టువనియును, వాఁడు మజ్జనకభాగి నేయుండనియు బంధుత్వాభిమానంబునంజేసి యట్లాసంగితి. ఇప్పుడుగదా వాఁడు మనకు ప్రత్యక్షశత్రువుగాఁ గనఁబడుచుండెను.

బల—అందఱు భిమానాన్వితలే. బంధువులే పరమాగ్రోహకారంబునకుం జనెడువార మగుటచేత నే లోకంబునకంతయు కంటకంబుగాఁ గనఁబడుచుంటిమి. (సాత్త్విక వంకఁజూచి) శైవేయా! యిదంతయు సరే కాని యిప్పుడు విదగ్ధదేశమునకు రణపటిష్ఠసన్నాహంబుతో నేఁగుటయే మదగ్ధిప్రాయంబు (కొంచె మాలోచించి) మఱేమియు లేదు గాని భీష్మకుండు మనకు సమాచారంబైనను చేయలేదు. అతండు కార్య భారకుండుగావున వగఁజీయు లుభయపక్షంబులవారునుం గలసుకొన సంకరంబయ్యెడు ననుభీతిచే నూరకుండఁ గాఁబోలు! నక్కడ మనకు శిశుపాలాదులకంటె నెక్కువ స్వాతంత్ర్యంబు గల దేమనినఁ బెండ్లికొనురిక మనకృష్ణనియందు విశేషబద్ధాభిలాషయైయున్నవిషయంబు ముతైఱంగులవారికి సంపూర్ణముగ తెలిసియే యున్నది. పెండ్లికొమరుండఁ, నిరంతరవనితా సందర్శనలాలసోల్లాసమానసుండఁగుట మనకె

ల్లరకు విశదంబేకదా ! అందు కారాజకుమారి యభిప్రాయంబు నెఱ
 పేర్చుట ముఖ్యంబుగాన వివాహప్రయాణప్రయత్నం బొనర్పఁడు
 (కృష్ణునివంకఁజూచి) కృష్ణా ! నే నింటికిం జని ప్రయాణసన్నాహం
 బు సేయించెద.

కృష్ణు—చిత్తము. నేనును వచ్చుచున్నాఁడ.

బల—నిష్క్రమించును.

కృష్ణు—తమ్ముడా ! చై నేయా ! తగుప్రయత్నం బొనర్చి నేనాపరివారంబు
 నాయత్తపరుచునట్లు దండనాథుల కాజ్ఞాపింపుము.

సాత్యకి—చిత్తము (అని పోవును).

కృష్ణు—సఖా ! నాగదుండు మనకడకు వచ్చి, కుండినపురవిశేషంబులు
 మనకుఁ జెప్పవని రుక్మిణి యెఱుంగదుగదా !

చతు—మఱే. ఆమె క్లుమి తెలుసును.

కృష్ణు—చం. పిలువక రాఁడు వృష్ణికులఁబీరుఁడు తండ్రియు నీ
 విశేషముల్, చెలువకపోయె లగ్న మిఁకఁదీవ్రత డాసె
 నటంచుఁ జింతచే, జెలియ నిజాత్మ నాయెడనుఁజేర్చి మదా
 గమనంబు గోరినకొ, ఫల మిఁక లే దటంచు విధిఁ బల్కులు
 దూఱుచు నెట్లు లుండెనో.

(కొంచెమాలోచించి) ఇదియేమి హితా ! నాకు వ్యతిరిక్తం జగునాత
 నార్థంబు పొడకట్టుచున్నది !

చ. జనకుఁడుఁ దల్లియున్ సుతినిఁ చర్చకు లోబడి రింక చేది భూ
 జనపతి యే వరుండు యదుఁజన్ముఁ డిఁకేటికి వచ్చు వచ్చినకొ
 ఘన మగుపోరు గల్గు నికఁగట్టిగఁగృష్ణునిపొందు మేలుగా
 దని తన యన్నమార్గమునుఁదాలించి న న్విడనాడునేమొకో?

చతు—అయ్యా! నీవు చెప్పినరెండుమాగ్గులు నాకు నిక్కముగానే తోచుచున్నవి. నీకు గడియగడియకు దోచుచుండుభ్రమలను జూడ నాకును విభ్రమము దోచుచున్నది. మనగొడవ లింక తలంచుకొలఁ దిని పరిమితములేక తోచుచుండును. సౌధరాజమందున విశ్రమించి మనయిశువురిహస్యంబు లక్కడ వెల్లడించునందము రమ్ము (అని యిద్దరును పోవుదురు).

చ తు గా ం క ము.

(ద్వి తీ య ర ం గ ము).

ద్వారకాపురము.

+తో అగ్ని దోహతముడు ప్రవేశించును. శిశి+

అగ్ని—(నలువంకలంజూచి) భళిరే ? ఏమి యీద్వారకాపట్టణ సౌభాగ్యము.

స్త్రీ. స్వర్గంబు యని వినుఁజూడమాత్రమే కాని
ద్వారకానగరవై భవముఁ గనునె,
యలకాపురము భాగ్య ఁ నిలయమందురే కాని
యిచటిసంపద్భోగఁ ముచటఁ గలదె,
కైలాస మార్కసఁదాలయంబె యటందు
రిందు సాధునికాయఁ మందుఁ గలదె,
యజునిపట్టణము నిఁత్యానందపద మండ్రు
యాయఖండముదంబుఁ నీయఁగలదె,

శే. గీ. ఎందుఁ జూచిన వసుదేవఁనందనాంఘ్రి)
 భక్తి దీపింప భక్తులుఁ బాడుచుండు
 వేణువీణారవాంచితఁగాన మమరే
 నరయగా నిది వైకుంఠఁచునుచుఁ దలఁతు.)

ఉ. ఇచ్చటిసౌధరాజములుఁ నిచ్చటికుడ్య విచిత్రనై ఖరుల్
 ఇచ్చటిపుష్పసంపదలుఁ నిచ్చటిదివ్యసరోవరంబులున్
 ఇచ్చటిపట్టణోపవనఁ నిచ్చటిభవ్యసురాలయస్థితుల్
 ఎచ్చటఁ గలుగ నీపురనఁ దేదిరవై భవమొచ శక్యమే.

అహా! ఏమివిచిత్రము! ఇన్నియోజనంబు లహారాత్రంబులు నడచినచ్చిన నామాగాయాసంబంతయు నీద్వారకానగనసంధర్శనోత్సుకంబుచే దేహంబు పరవశత్వమొంది యెచ్చటికో యరిగినది. [అత్యంతానందసంహంబు డెందంబున బ్రవాహంతై తోచె. నిచ్చటికి సులభంబుగానే వచ్చితి నికముందు దేవకీగర్భంబుధిరాకాశగదిండుమూర్తిని సేవింపవలయుఁగదా! యది సులభంబుగా నెట్లు సంఘటించునో తెలియదయ్యె. ఈమహాత్మునిదివ్యమాహాశ్శ్శతత్వంబు వాగగోచరంబని దేవమునిపుంగవుం డప్పడప్పడు చెప్పి యానందించుచుండఁగా విని తన్మయత్వంబుఁ జెందుచుంటిని. ఇంతకు నాప్రాప్తం బెట్లగునోగదా?

చ. ధరణిని రక్కుసుల్ బ్రబలితాపసన్పత్తుల నాక్రమింపఁగా
 సరసిజజన్తుసంస్తుతులఁసంతసమంది దురాత్మసంఘసం
 హరణ మొనర్ప సత్కృప నిజాంశమునక వసుదేవదేవకీ
 వరసుతుడై జనించెమునిఁ వంద్యుఁడువిష్ణుఁడుచిన్ని కృష్ణుడై!

అమహానుభావుం డగ్రకృష్ణునిసౌధరాజం బిక్కడి కెంతదవ్వుండునో? (ఉపరిభాగంబు వీక్షించి) యల్లదే! మధ్యందినమార్తాండప్రభాభాసితంబై, రత్నసోపానవిరాజితంబై, కన్నులకు మిటుమిట్లుగొల్పచున్నయది, ఇదియే

యాయుండునా? ఏదెస వీక్షించినను తన్మయంబుగాఁ దోచుచున్నది-
ఇందేదియో తెలియరాదయ్యె. భళిరే! నాప్రభావశంబున నెవ్వరో యిరువురు
మహానుభావులు సంభాషించుచు నాదెసనే వచ్చుచున్నవారు. వీరికృపం
బడసి, యిరవు దెలిసికొనెద. సుగుణాత్ములారా! మీరు దీప్తాయుష్కృతు
లగుదురుగాక. (అనికూర్చుండును).

(జయ విజయులు ప్రవేశింతురు).

జయుఁడు—విజయా! ఇందెవ్వరో మనోవితర్కం బొనర్చుచు మనల నాశీర్వ
నించుచున్నవారు.

విజ—(దగ్గిరకు వచ్చి చూచి) ఈమహాత్ముండు వృథుం డగుబ్రాహ్మణుండు
నా నోపును.

జయుఁ—అయ్యా! మీరెవ్వరు? ఎక్కడనుండి మీరాక.

అగ్ని—నేను బ్రాహ్మణుండను, కుండినపురంబుననుండి.

విజ—విదగ్భదేశమందలి కుండినపురమా?

అగ్ని—అవును.

విజ—ఎందునిమిత్తమై విచ్చేసితిరో?

అగ్ని—శ్రీకృష్ణదేవుని దర్శనార్థము.

జయుఁ—అయిన నిక్కడ మసలెద రె?

అగ్ని—అయిదునందనునిమందిరంబుఁ గానక మీసందర్శనంబునంజేసి తన్మా
గ్గంబెఱుంగఁ గోరి యిందుఁ గూర్చుండితి.

జయుఁ—విశేషంబులేమైన మాకుం జెప్పవచ్చునా?

అగ్ని—అయ్యా! మీరెవరు?

జయుఁ—మేము శ్రీహరిసేవకులము.

విజ—జయా! యావిషయం బిక్కడ నడుగనేల?

జయుఁ—ఆ! ఊరకయంటిని.

అగ్ని—కరుణించి నన్నాతనిసన్నిధికిం జేచ్చెదరా?

విజ—అభ్యంతరమేమి? మా వెంట దయసేయఁడు.

అగ్ని.—కరుణతో మెల్లగా శ్రోవఁ జూపుఁడు.

విజ—మెల్లమెల్లఁగా నడచి రండి (అనియందఱు బోవుదురు).

చతుర్థాంకము.

(తృతీయరంగము)

+|| శ్రీకృష్ణుఁడు తల్పంబునఁ బవ్వళించియుండును. || శిశి +
|| చతురమతి ప్రక్కను గూర్చుండియుండును. ||

కృష్ణ—ఉ. నెయ్యముమీఱ నాయనుఁగుఁ నెచ్చెలి నన్విడనా
డి యన్యనిక, జయ్యనఁ గోరజూచు ననుఁసంగతి నామది
దోచి చేతిచే, నుయ్యలఁబట్టి యూఁచుగతిఁ రుల్లము తొ
ట్రుపడంగఁ జొచ్చె నా, తొయ్యలిఁ దెచ్చుమార్గమెటుఁ దో
చదు చెప్పగదయ్య మిత్రమా!

చతు—నెచ్చెలీ! నేను నీకు చెప్పవలసినయుపాయం బేమియున్నది? చతు
రంగబలములతో విదగ్ధదేశమునకుం జని, శిశుపాలాదులం జయించి
రుక్మిణిం దెచ్చుటయకదా మార్గంబు. ఇంతకన్న మెండుపాయం
బేమియున్నది.

కృష్ణ—అది నీకుం జూడ సులభోపాయంబుగాఁ దోచెనా బలాబలంబుల
తాగతవ్యంబులు నీ శేమి తెలియును.

సీ. దుర్నివార్యం బైనఁ దోశ్చక్రిగలయట్టి
నరపతి దమమోషఁ నందనుంచు

అనిశంబు నాపయిఁనలుకఁ బూనినయట్టి
 బలశాలి మాగధాఁవనివిభుండు
 సంగరమన్న లెక్కఁ గొనఁ డాసాశ్వు
 డరయఁగా నఖిలశఁస్త్రాస్త్రవేది
 కావరంబున వాసుఁదేవుండ నే నని
 పదరుచుండెడువాడుఁపొండకుండు,

తే. గీ. వారినందఱ నిర్జించిఁ బాలఁ దెత్తు
 మనుట సులభంబొకోఁనాదు మనసునందు
 సందియం బయిదోఁచెనుఁసఖుండ దీని
 కేఱు జెప్పెదొ సదుపాయఁమెట్టిజాడ.

చతు—కృష్ణ! నీ విట్టిపిటికివాఁడ వసుసంగతి నా కిప్పుడు తెలిసె నీ కిప్పుడు
 గల్గినసందియంబు పగఱఁ జయింపలేననియా? రుక్మిణి నిన్ను వరింప
 దనియా? తెల్పుము.

కృష్ణ—ఈరెండువిషయంబులు కొంచె మాలోచనీయంబులే.

చతు—అటులనా! నీకుఁదోచిన యభిప్రాయమంతయు, వట్టిబూటకం బని
 నాకు దోచుచున్నయది.

కృష్ణ—ఎందువలన?

చతు—కారణంబులు నీ వలె నాకేమి తెలియును!

సీ. కూనవై నాతినిఁ ప్రాణంబుఁగొనుటయు
 కొండికవై బండిఁగూల్చుటయును
 బాలుండవై తృణానర్తుఁ జంపుటయును
 ధేనుకాసురుని వధించుటయును
 ననిలోన వ్యోమనిఁ శాటుఁ దున్నుటయును
 బకుని సంగరమునఁ వచ్చుటయును

నృపభానుగునిఁ బడఁవేసి మోఁదుటయును

కేళిచుదాఁ బడఁగించుటయును,

శ్రీ. గీ. మల్లులను గొట్టి కంసునిఁ నుద మడంచు

చందములు మున్ను నీ కెట్లుఁ సంశయములొ

యట్టిసగదియములఁ గొనియరులఁ గెల్చి

నెలఁదిఁ గొంచును రావయ్యఁ పెండ్లికొడుక.

ఇంక దేవరవా రొనరించినదివ్యలీలం గొన్నింటి నుడివెడఁ జిత్తగించెదరా!

కృష్ణ—(నవ్వుచు) నీ యభిప్రాయంబుఁ దెలిసికొనుట కట్లంటినిగాని యందు

కా! పుట్టువులన్నియు లెక్క సెట్టుచుంటివి.

చతు—అవునవును. నీ వన్నియు తెలియనివానివిధంబున నటించుచుందువు.

అవి యప్పుడే తేటతెల్లమవుచుండును. ఓహో! నీ సంశయ మిప్పుడు

నాకు తెలిసినది. మేనత్తకొమరునితో బోరుట కిట్లపడకుండుట గాఁ

దోఁచె. అయినను, మేనమామం జంపినవానికి నీ కి దెట్టిసంశయంబు.

కృష్ణ—ఏమట్లంటివి? నేనెప్పుడును, బంధు మిత్ర శత్రుత్వంబులనుసమాన

ములుగ నే యెంచుచుండునుగాదా! గుణంబులంబట్టి వ్యవహరించు

చుండును.)

(విజయుఁడు ప్రవేశించును)

విజయు—అయ్యా! విదగ్ధ దేశంబుట. వృద్ధ బ్రాహ్మణుండొకఁడు భవత్సం

దగ్య నాగ్ధమై వచ్చియుండెను.

కృష్ణ—(తొందరపాటున) ఏమి? విదగ్ధ దేశమా! బ్రాహ్మణుఁడా! యేడీ?

యెచ్చటనుండెను. (అని లేచి కూర్చుండును).

విజయు—అంతఃపురంబునకు దేవర సెలవుపొందినపిదప తోడితెచ్చెదమని ద్వా

రముకడ నిల్పివచ్చితిని.

కృష్ణ—అభ్యంతరములేక తోడ్కొనిరిమ్ము.

విజయు—చిత్తము—(అనిపోవును).

కృ—చతురమతీ! విదగ్ధదేశమా! నిజమా! ఇదేమైయుండును.

చతు—ఇది మత్తేమియు గాదు. పెండ్లికొమరుండవై వేంచేయుమని శుభ
లగ్నపత్రికవచ్చె. అబ్బా! నీయనుమానము కొంచెము తీటిపోయినది
గదా! ఇంకనైన నన్ను నిద్రపోనిమ్ము.

కృష్ణ—అదే యయియుండునా!

చతు—మందుగా సంత త్వరపడెదవేలనయ్యా? రానిమ్ము.

(అగ్నిదోశ్యతనుడు విజయునితోఁ బ్రవేశించుచు)

అగ్ని—(వచ్చి దూరంబున నిల్చి కృష్ణునిం జూచి)

మ. క్షమఁగొంటి స్మరదిగుసుందరముఖుఁ గాలాంబుదశ్యాము
నెఁ, వనజాతాయతలోచను స్సరళభాస్వచ్ఛారుగండస్థ
లుఁ, ఘనవత్సు న్గురుబాహుఁ గంబుగళునిఁ గాంగేయ
దివ్యాంబరుఁ, సనకాదిస్తననీయపాదయుగళుఁ సాక్షాద్ర
మావల్లభుఁ.

[స్త్రీ. మత్స్యమై సోమకుఁ చుడియించి వేదముల్

విధి కొసంగినమేటిఁ వేల్పితండె

కూర్మమై మందరఁ కుధరమెత్తి సురాళి

కమృత మొసంగినహరిఁ యితండె

కిటియై హిరణ్యాక్షుఁ చటులదేహముఁ జించి

ధర నుద్ధరించినఁ పరుఁ డితండె

నరసింహుఁడై హిరఁణ్యకశిపు వధియించి

బాలుఁ బ్రోచినజగఁ ద్వాప్తి యితండె,

తే. గీ. వామనుండును భృగుకులఁ రాముఁ డగుచు

దాశరథియయి హలియయి తనరి బుద్ధ

కల్పిరూపములను బొందిఁజునతఁ జెంది
యుండునైకుంఠనారాయణుం డీతండె.]

(అనియుండును నడచును)

కృష్ణ—(తల్పంబునుండి లేచి వేగముతోవచ్చి) భూసురోత్తమా! వందనము
లాచరించుచున్నాడను. (అని నమస్కరించును)

అగ్ని—(నవ్వుచు)

తే. గీ. జీవకోటికిశుభములఁ జేర్చునిన్ను
గాంచి యేమని యాశీర్వదించువాడ

నయినను,

దయ విదర్శునికూతునుఁ ద్యాహమాడి
పెండ్లి కొమరుండ వగుచు వేయెంట్లు మనుము.

(అనియాశీర్వదించును.)

[చతు—ధరణీసురాశీర్వచస్రభావంబు మాకృష్ణునికి సకలార్థంబు లొసంగుం
గాక.

కృష్ణ—తే. గీ. ధారుణీసురులే మాకుఁదై నతములు
వారివాక్యాళి మాకు శుభప్రదంబు
గాన భూదేవ నేమిమ్ముఁగనుటచేత
నుత్సవంబును జెంది ధన్యుండ నైతి.]

అగ్ని—యాదవేంద్రా! భవద్దయావిశేషంబుచే మాబోటివారలు ధన్యత్వంబు
నొంది సుఖాత్ములై యుండవలెనుగాని మమ్మంతగా గౌరవింప
మేము భరించగలమా!

[స్త్రీ. బమ్మనుగన్నట్టితమ్మిపొక్కిలివాని
కమ్మవిలునిసోయఁగమ్మవాని

నెమ్మికన్నులు తలఁసొమ్ముగాఁ గలవాని
 తొమ్మున మేలతఁచమ్మువాని
 నమ్మినవారలఁ నెమ్మిఁబోచెడివాని
 యిమ్ముగుపక్కిగుఁటమ్మువాని
 కెమ్మోవిజిగిపగడమ్ముఁబోలినవాని
 నమ్ములేనక్కటిఁకమ్మువాని,

తే. గీ. నిన్ను నేవించి సంతోషఁసరరాశి

మునుక లేయుచునుంటినోవనజనాభ

• ధన్యతిమ మయ్యె జన్మమోదనుజహరణ
 పరమమహాసంద్రసద్వ్యాతిపాఠజాత.]

మాధవా ! విదగ్ధరాజనందన త్వదీయసుందరలావణ్యరూపంబు వరించుటం
 జేసి మూర్ఖుం డగురుక్మి శిశుపాలాదివిరోధివ్రాత్రదుర్బోధనంబుచే దండ్రీమా
 టల లెక్కింపక యామెను శిశుపాలునకే యిహ్యందలంచి యెల్లుండి లగ్నం
 బు నిశ్చయించి చేదిపురంబునకు కబురంపె. తద్వర్తనం బాసుగుణవతి విని విన్న
 నై యాహారంబు మెల్లక పరితిపించుచు సభిపరివృత్తియై నన్నంభ్రమపురంబునకు
 రావించి తనసందేశంబు దేవరవారి కిట్లని విన్నవంప నన్ను బుత్తెంచె నది
 దివ్యచిత్తంబున నవధరింపవలయు.

[సీ. సుందరశోణారఁవిందసన్నిభము లౌ

చరణయుగ్మములకుఁశరణ మనుము

బృందావనాంతభూఁపిహరణశ్రమ నెందు

నమగులకుఁ బ్రణామఁమిడితి ననుము

కామ్యశిరములుఁగంద స్మత్యము నల్పు

పదముల కిడె నమఁపదము లనుము

చామరధ్వజహలఁచక్రగేఖల నొప్పు
సంఘ్రిలకు సదాఁ జొఁహరు లనుము,

ప్రే. గీ. పావనంబులు నిఖిలశుభావహములు
మోదములు సేవకాళికిఁము క్షిదములు
వేదసారము లాశ్రితఁశ్రీదములును
నైననీపాదములు మదిఁబూనె ననుము.]

సీ. నిన్ను కామించినఁకన్నె యాయన్నులమిన్నఁ
గైకొను సుప్రసన్న యనుము
నిన్ను గాకన్య సేఁకన్నులఁ గననెల్ల
నన్నేలు మోప్రాణఁనాథ యనుము
పన్నగశాయి యాపన్నురా లిది దీని
విన్నపము విను గోపిద యనుము
చిన్నది నీపైఁగిఁగన్నులుంచెను కావఁ
గ్రన్నన రా సుగుఁజాభ్యయనుము,

ప్రే. గీ. అన్నపంతంబు సున్నయైఁచన్నదాఁక
నిన్ను గని త్వత్కరం బూతఁగొన్నదనుక
యన్న మొల్లకు సిద్ధురయనదు మిగుల
ఖన్నయై యున్న దిప్పుడుఁకృష్ణ యనుము.]

(అని జూచుచేతికిచ్చి) మహాత్మా! యీ గ్రంథరక్షణంబున కిదియే యదనుగాన
విచ్చేయుఁడు. దేవిగా రంపినయారహస్యలేఖనముఁజిత్తగించవలయు. మతియు,
[ఉ. ఆడదు తోడి నెచ్చెలులఁయం దనురాగముమీఱఁ గూడిమా
టాడదు తల్లితోడఁబదుఁ కాడదు తండ్రియుఁ బిల్వ భూషలక
జూడ దొకప్పుడుకొ దొడుగఁసొప్పుగ నేర్చినపెండ్లి పాటలకొ
బాడదు తోయజాక్షి శిశుఁపాలునినామము విన్న దాదిగాక.]

కృష్ణ! విదగ్ధరాజపుత్రి) త్రికణంబు భవత్కైంకర్యంబై కోరియున్న
యది.

కృష్ణ—భూసురాగ్రజీ! ఈశాల నాయు దవిచ్చిన్నా త్వంతభక్తియోగం
బునంజేసి పరితపించుచున్నదిగాన, దీనిం బ్రోచుట కత్తవ్యంబు యని
నేనును త్వరితపడుచున్నాఁడు.

అగ్ని—(తనలో) ఇప్పటికి నాకష్టంబు ఫలించె. సఫలకార్యుండనైతి. (ప్రకా
శముగా) వాసుదేవా! దయాగన్ధప్రవాహంబై రూపంబైన ని మ్నే న్వయం.
విమతింప నేర్తును? నీదివ్యలీల లిట్లని విమతింప నే నెంతవాఁడును.

సీ. విధి మాయ గోగోషః పితరీ దాచిననాఁడు

• పౌత్రరూపముల వహించితివి నీవు

బలభేదికురియించు శిలలు నివారింప

శిఖరిని గొడుగుగాఁ జేసి తీవు

మన్నుదిరిగినె గనుఁమాయమ్మ యని నోట

బ్రహ్మాండముల గనఁబఱచితివు

వృక్షరూపముఁ గన్న యక్షేశ సుతులకు

నిజరూపు లిచ్చి మున్నించి తీవు,

తే. గీ. కరుణచే నందుమందలఁదిగిరిగి

కఱబట్టుక తొట్టులఁగాంచి తీవు

నీవిలాసంబు నీశక్తి నీమహత్వ

మభిరుతింపఁగ రుద్రునఁకైన దరమె.

అదియునుం గాక] త్రిలోకంబులజనంబులకు నీదివ్యాకారంబెగదా పరమ
సేవ్యంబు. నీదివ్యనామస్మరణంబై నిఖిలపాపాన్మూలనయిను భక్తజనులకు.
కామితాగ్రప్రదంబును నగు.

సీ. కలుష శైలావళిః బాలియూషః గులిశంబు

కృష్ణ నీనామసంక్షీర్తనంబు

శత్రుభూతంబుల శాసింప దివ్యమం

త్రంబు నీనామాక్షరద్వయంబు

సంసారపతితాంధ్రజనుల కంజనము కం

సారి నీవచులనామామృతంబు

ఆపత్సముద్రమగ్నార్తుల దరి జెర్పు

నావగదా భవత్యైవనంబు,

జే. గీ. జననమరణాదికంబు లీజంతువితతి

ననుభవింపంగ జేయుననాదికర్మ

వాసనారణ్యమును గాల్చునహింస గాదె

చిత్ర మకానీదుచారిత్రచింతనంబు.]

కృష్ణ—అయ్యా! బ్రాహ్మణోత్తమా! మీరు కుండినపురం బెప్పుడు వెడలితిరి?

అగ్ని—కేశవా! నిష్కటిసూర్యోదయకాలంబున.

కృష్ణ—అయ్యా! నానిమిత్త మితదూరము చాలాప్రయాసపడి నడచివచ్చితిరి. మీకేమి ప్రత్యుపకారంబు జేయ నేర్తును?

అగ్ని—పురుషోత్తమా! నీమహాదరంబె నేను పదివేలమహాపకారంబులుగా భావించెదను.

కృష్ణ—మిత్రమా! చతురమతీ! నీవీధూదేవోత్తము మగ్గహంబునకుం దొడ్కొనిపోయి మార్గాయాసంబుదీటునట్లు శుశ్రూషలం దృఢుని జేయుము. నే నిదే వచ్చెదనుపొమ్ము.

చతు—(అగ్నిద్యోతనునితో) స్వామీ! తిన్నగా నావెంట దయచేయుడు.

అగ్ని—అటులనే (అని యిరువురుపోవుదురు).

కృష్ణ.—ఈజాబునం దేమిసంగతులు వ్రాసుబడియున్నవో చదివిచూచెద
(అనిజాబు చదువును).

[దండకము.—శ్రీమన్తనూరాజరాజాద్వితాదేవకీపుత్రకృష్ణ భవద్ది
వ్యపాదారవిందద్వయం బింపుమీఱుగ నాయుతరంగంబు
నందుం బ్రతిష్ఠించి భక్తికి ద్రికాలంబులందున్ సహస్రప్ర
ణామంబు లర్పించి నేఁ జేయువిజ్ఞాపనం బేమనక దేవలోకా
వనార్థం బమోఘాన్ముతాబైన సీసంభవంబేకదా కారణం
బొటచే త్వత్ప్రసాదాప్తికై నేను షేచుంబుగా నున్నదానక
హరి మత్కరగ్రాహకౌశూహలాయ తవృత్తం బపేక్షించు
నాకు భవత్ప్రేమయోగంబుఁ దెల్పంగ దే వేగ రాజీవప్రతే
క్షణ నేమనోవాక్కురీరంబులందుం గ్రియాకర్మకర్తృత్వముం
దుం జగన్మంగళాకారమై యొప్పునీరూపముందక్క నన్యంబు
గోరన్మనం బొప్ప దోకేశవా! భాసురం బైననీహసలీలావి
నోదాద్యవైచిత్ర్యచారిత్రలం దుండుభావం బహ యన్య
దుర్భాగింతులందుం బడంబోవునే సుందరా మందరోద్ధార
వందారుమందారభూజా జగత్కల్పనోద్ధారనాశంబులం
జేయ సీలోకముం దుద్భవంబైతి గాదే విశిష్టార్థిసంఘంబులం
బ్రోచుటల్ నీకుధర్మంబగాదే సదా నీమపాదాబ్జకైంకర్యమే
గోరితొనర్వశేషీభసచ్ఛేషభూతంబ నై నట్టిసన్నుం దయం
జూడు మోశౌరి చైద్యాదిశత్రువ్రజంబుల్ మహాగర్వదు
ర్వారులై కాఱులం బ్రేలుచున్ వచ్చి నక జేర నున్నా
రయో వారి శాసించి మత్పాశిపంకేరుహం బట్టె చేపట్టవే
వేగరావే కృపాభోధి న్నావవే శత్రులు దోలవే భద్ర
మూర్తి లనచ్చుద్రక్తిరీ ధరిత్రీసురు స్పంపితి న్నాదుసందేశ

మౌ విన్నవించం దదాలాపముల్ వీనులంబెట్టి సన్నేలు
మోశంఖచక్రభూషా కనద్వివ్యకేషా ప్రపన్నైకపోషా
నమస్తే నమస్తే నమః.

శా. శ్రీవైకుంఠవిలాసముల్ సతతలక్ష్మీయుక్తసంచారముల్
దేవార్చిప్రకరాపహారములు సంధీస్తార్థముల్ సుప్రభా
ధావాసంబులు సత్ప్రభావములు భక్తాభీష్టదంబుల్ పృథ
గ్భావాగమ్యములే నెఱుంగనివియే కాంతా! భవజన్మముల్

ఇట్టిదివ్యం బగుదేవరసందర్శనంబుఁ బ్రతీక్షించుచున్న నామెడ విలంబనము
సేయక వేగంబుగా విచ్చేయవలయు. తావకవియోగసంతాపం బింతింకనరాని
వెతలం బెట్టుచున్నది.

ఉ. నీ విటు రానితతఁ యనునీరజశ్రేణి! విషంబుఁ గ్రోలి యో
పాననశీల వేదనతీర్థంగి మనోన్యధ నగ్నిఁ జొచ్చియో
యీనపురుష్ ద్యజంతునిది యేకడునిక్కమటంచునమ్ముమో
దేనకిపుత్ర సేకదనఁ దేకద ప్రాణసఖి! భరింపగలక.

ఈనారి నన్నే ప్రాణపదంబుగా నెంచి మత్స్యమర్షితసర్వప్రాణయై
మిగుల నాత్మం జెందుచున్నది. గావున వేగంబునం జని పాణిగ్రహణ బాస
రచెద. ఓహృదయమా! తొందరపాటు వహింపకుము. నీజీవితేశ్వరిని
కన్నులారం జూడఁగలవు. (కొంచెమాలోచించి) ఎవరురా అక్కడ.

విజ—అయ్యా! యిదేవచ్చితిని.

కృష్ణ—నీవు తత్త్వణం బరిగి సాత్యకితో నైస్యంబుల నిష్పడే ప్రయాణంబు
సేయింపు మని చెప్పెను.

విజ—అయ్యా! సర్వసిద్ధులై తమగాకకు మనవా రెదురుమాదుచున్నవారు.

కృష్ణ—అయిన నిదే వచ్చుచుంటిని. (అని పోవును).

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ గోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

రుక్మిణీ పరిణయము.

పంచమాంకము.

†(ప్రథమరంగము)

భీష్మకాంతఃపురము.

†భీష్మమందును, సత్యశీలయు నుందురు. ‡

సత్య—చిరకాలమున కైదుగారు మగబిడ్డలవెనుక మన కబ్బురంబుగాఁ
బుట్టినబాలికారత్నం బిట్లు మనఃశ్లేశంబు నొందుచుండ మీరు పేక్షచేఁ
బెడకొడుకుమాటలకు లోబడి యీ ప్రయత్నమున కిష్టపడవచ్చునా!
భీష్మ—కాంతామణీ! నీవంతయు వినుచునే నన్నిట్లాడిన నే నేమిచెప్పఁ
గలవాడను.

తే. గీ. దుహితృమానసకుముదంబు † తోష మంద
నంద మానందతనయాన † నేందుదర్శ
నం బొదవు నంచు నే ప్రమ † దంబు నెంద
నగ్రసుతుఁ డట్టై రాహువై † యాక్రమించె.

ఇట్టికుమార్తవర్తి యగుకొడుకు నే నెట్లు వినిపింపనేర్తును.

సత్య-చ. అనయము దేవకీతనయుఁ † డల్లుఁడు గాఁగలఁ డంచు
నామనం, బున కడుసంబరం బొదవి † ముచ్చటలెల్లను
మీఱియుండనే, మనుచుఁదలంచిమీతనయ † కాయువు

లేనిమహిమ గూర్చునం చని కొమరుండు బల్క విని
హాయిగ నెట్టులు నూరకుంటిరో.

(అని కన్నీరునించును).

భీష్మ—నాకు తెలియకయూరకున్న వాడేగాను. జీవితేశ్వరీ ! మించి కొడుకులు నెత్తనంబు వహించినప్పుడు జననీజనకులమాటలు లెక్కనేయుదురా? నాహృదయంబు లోలో నెంతకృశించుచున్నదో నీకుమాత్రమేమి తెలియును. ఇప్పుడు చింత నొంది మనమేమి చేయగలము. మిగిలినపనికి వగచిన నేమిలాభము?

చ. మునుపటి బామునందు మనముద్దులబాలిక యెట్టిపూజచేసెనో జననంబు నాడు ముఖసీమనుధాతయు నెల్లువ్రాసెనో కనుటకు సాధ్యమౌ నెఱుఁగకన్నుల బాష్పకణంబులుల్లగా వనటను బొంది సన్నిటుల వ్యాకుల పెట్టుట నీకు బాడెయ్యే.

సత్య—నాథా ! మీకు నేను చెప్పవలసినంత దాననుగాను. అయినను నామనని నొక్కటి వదలింపుడు.

భీష్మ—అదియేమియో చెప్పుము.

సత్య-చ. హితమును గాని కార్యమిపు డిట్టుల జేయగ నేల భద్రనం, స్థిరదినసంబు లేఁగలకనుచేకుటకుండు నె యీ ముహూర్తపద్ధతిమిష నూని నిల్వఁగదెచ్చైవము ముందెటులొంద జేయునో, నుతిని దలంచి చూడు మనుమానము నొదక ప్రాణనాయకా.

భీష్మ—(కొంచెమాలోచించి) శిశుసాలునికి నాయెదుర శుభలేఖ సంప్రచుండగా నేను జూచి లగ్నంబునకు కావలసినపనులన్నియు సమకూర్చుట యెఱింగి యిప్పు డేకో మిషచే నే నెన్న జెప్పినను వాడో నమ్మునా! వాడెట్లైన నీమహూర్తంబునకే కార్యంబు తప్పక

చేయగలవాడు. నీమాట లిప్పుడు నా కసంగతంబులుగాఁ దోచె.
నీవు చెప్పినట్లే నొకవేళ సమర్థించినను నీయభిప్రాయంబుపై నెట్లు
జరుగవలయు నో చెప్పుము.

సత్య—చెప్పవలసినదేమి ?

క-నె. కృష్ణుచేత వాడుగీటడంగు నటంచుఁ
దెల్పెగాదె మొన్నదేవమాని
యంతదనుక జూచియబల నాహరికి నె
సంగి పెండ్లి నేయఁజనదె నాథా !

భీష్మ—అహా ! నీమనం బెంతదీ గాలోచనసమర్థంబై నదే ! దైవతంత్రంబెట్లు
పరిణమిల్లనో యట్లే జరుగఁగలదు. కావున మనమట్టిదురభిప్రాయమును
పొందరాదు. అప్పటికైనను మనవారిమర్మతంబు ద్రిప్ప నసాధ్యంబై
యుండుగా నా !

సత్య—అన్ని సంగటంబు లొకదానివెంట మఱియొకటి యటులనే చక్కఁ
బడఁగలవు.

భీష్మ—ఔరా ! నేనిప్పుడు కొడుకుమాటలకు లోబడె ననునపవాదంబు
గాక తుదకు నీమాటలుగూడ నాకు ప్రతిబంధకంబులుగాఁ గన్పట్టు
చున్నవి. అదియునుంగాక స్త్రీబుద్ధు లెప్పుడును ప్రశయంబు నే నూ
చించుచుండు ననిచెప్పటచే నాకు నేమియు దోచుచున్నది. నేనేమి
యుఁ జెప్పంగలవాడఁడగాను. నీకొమరుండును నీవును జక్కఁగా
నాలోచించి యే దెట్లు చేయవలెనో యట్లే యొనర్చుడు. నే నిక్కా
ర్యపర్యవసానంబు వీక్షించి యరణ్యంబునకుఁ దపంబున కేగుటకు నిశ్చ
యించుకొంటిని. ఇంక నీయిచ్చము. (అనిపోవును.)

సత్య—ఈమానవేంద్రుండు కుమారునికి లోబడి పుత్రమోహంబుచే నే
యత్నమును పూనక యున్నవాడు. నే నెట్లుండిన నేమి ప్రయోజ
నము. విరించికృత మెట్లగునో యట్లే జరుగఁగలదు.

ఆ-వె. సుతులు నుతు లటంచుఁ నతులు దలంచుచు
 పరితపించి వ్రతఁ పన్నితులను
 గందు రందు సుగుణఁ గణ్యులై పితరుల
 సుఖులఁ జేయనట్టి సుతులు సుతులె.

(అని పోవును.)

పంచమాంకము.

(ద్వితీయరంగము.)

కుండినపురోద్ధానము.

+చో రుక్మిణి, చంద్రకళ, కీరవాణి అందుందురు. శో+

రుక్మిణి—చెలీ! చంద్రకళా! ఈరసాలవృక్షం బింతలో నెంతసుందరంబై
 శోభిల్లుచున్నది?

చంద్ర—అమ్మా! ఇది యిన్నాళ్లదనుకఁ గృతీభూతంబై యభివృద్ధిదంబు
 లగుశుశ్రూషలుగావించినందున మిగుల వన్నెకెక్కె.

ఆ-వె. ఎట్టిదానినైనఁ గట్టితలంపుతోఁ
 బట్టుబట్టి మిగులఁ బాటుబడిన
 వృద్ధియయి తనంతఁ వికసనమును జెంది
 ఫల మొసంగుఁగాడెఁ నడఁతిమిన్న.]

రుక్మిణి—సఖీ! ఈయతనీకుసుమసముదాయం బింద్రనీలమణులవలె నెంత
 ప్రకాశించుచున్నదో చూడుము.

చంద్ర—అది నీమనోవల్లభుని తనువికాసంబును ధిక్కరించుచున్నది.

రుక్మిణి—అలివేణులారా! ఈవనప్రవిమలస్థలంబు నా కేమో యొకవికారంబును గలిగించుచున్నది.

[చ. మలయసమీరమియ్యెడను, మంబులపొందొనరించిఘ్రాణసంకలనముఁ జెంది ఘుమ్మునను, కమ్మనితావులు జిమ్మె కోకిలంబులకలనాదములైలఁగఁ, బూవిలుకాని హుమాయి పాళిసంకులరనమెచ్చెఁజి త్తజఁడు, కోలలఁగ్రుమ్మెగలంఁగఁజి త్తమున్.]

చంద్ర—(తనలో) అయ్యో! సమయము తప్పివచ్చినది. గోవిందుని జ్ఞప్తికి తెచ్చుటచే మోహంబునబిల్లి మనసిజబాణంబులఁ గలంగుచున్నయది. కాన నీమెమనం బేవోప్రసంగవశంబున మఱివువలెను.

రుక్మిణి—సఖులారా! మమోజశరావిధంబై మచ్చిత్తంబు తత్తరపాటువహించుచున్నయది. నామనోహరుం డెప్పుడు రాగలండు?

ఉ. ఎప్పుడు రాగలండు వన, జేక్షణుఁ డోచెలులార యొక యీతెప్పర మెట్లు దీరు జను, దెంచిననుం గరుణించి నాన్రతంబొప్పుగ దీర్చు దీర్చి పర, మోత్సవ మొందగఁ బెండ్లియాడు నే నెప్పుడుగాంతు వైభవజితేంద్రుఁ గృపాగుణసాంద్రునిన్ హరిన్.

చంద్ర— అమ్మయీ! అంతత్వరపడెదవేల? తప్పక నప్పంకజాతుండు రాగలండు. నీమనోవిభ్రమంబడంచికొని, యీమల్లికాసమాహంబులం జూడుము.

శా. ఈలేమల్లియగుంపు లింపుగను, తా మేప్రొద్దుమాకందశాఖాలాలిత్యముఁ గోరి తత్తరువుఁ బ్రాణకంబోవుచో నింతలోలీలం గ్రాలెడుచండమారుతునికే, శిప్రాద్ధతిక్ దూలి యీ నేల న్న్యాలిగనుండె నీవలెనెతఁన్వీ! యీదెసం జూడుమా!

రుక్మిణి—(పద్మనాభవృత్తు):—

నామానసవిహారిఁ గూడియుండక నింకఁ నామేనఁ బ్రాణంబు
లెటు నిల్పుదానక,

చంద్ర—కామూఁగినుతుం డిదె వచ్చు వేగంబు + కాంచెదవు,
సంతోషకాల మిదొ వచ్చెక,

కీర—భూమినురుం డటకుఁ బోయె రే పిట నచ్చుఁ బూఁబోడి
యింతలో నగవంగనేలే,

రుక్మిణి—కామార్థముల నిచ్చుకంజాతు నిం బ్రీతిఁ + గాంచుభా
గ్యోన్నతియుఁ గలుగే త్వరలోక.

చంద్ర—రాకుమరీ! అదే సూర్యుం డస్తమించుచున్నాఁ డటు చూడుము.
మ. అనయంబుకొహితవృత్తిబూనిభువనాఁహ్లాదానుసంధాయియై
తనమిత్రాఖ్య ప్రసిద్ధమైనెగడ నేఁతద్వృత్త మాద్వారికా
వనుఁ డొక్కప్పునిఱిగోడవేగమునజెఁప్పంబోయె నాపల్చిమాం
బునిధిం బొచ్చెను భానుబింబ మదె సంఘల్లాబజప్రతేక్షణా.

రుక్మిణి-తే-గీ. రాజు పుట్టంగలేడు స్వరాజ్యమయ్యె
మహి యటంచును ప్రబలితాఁచుసులుసేయు
కలుషవృత్తులు రూపంబుఁగాంచెనాగ
నెల్లదిక్కులఁ జీకటుఁలెలమి నిండె

కీర-ఉ. ఆవినువీధియందున సఁదాళిప్రకాశత మించియొప్పెడుకొ
భామిశుభోదయస్థితినిఁబంకజనాభుఁడు నీవు హస్తప
ద్మావళిలె త్తియొడొరుశిఁగ్రాములందునబోయుము త్తి
యాల్; తీవని బోలె కంటివె చెఁలీ! లలనామణి!
లోకమోహిని!

చంద్ర.—సీ. రాత్రించ రాశిశిరంబుల నుఱుమాడఁ

గ్రాలెడు విష్ణుచక్రంబనంగ
దేవదానవులు సుధావాద్ధి ద్రచ్చంగఁ
గలిగినయమృతంపు కలశమనంగ

ముఙ్గంబుల నేతఁమూఁగినతమమును
బాపంగఁ బెట్టినదీప మనంగ

ప్రాచీదిశాంగనఁ శాలతలమునందు
పెట్టినకుంకుమ బొట్టనంగ,

తే. గీ. యామిసీకాంతహస్తమం దాడనిడిన
పద్మరాగంపుకెంపురా బలతియనఁగఁ
గునలయహితానుమోదియై యవతరించి
రాజు తూర్పున నలరారె రమణి! కంటె.

సుక్కిణి—చెలియలారా! మీరేమేమో తలపోయుచు వర్ణించుచుంటిరి. శేష
వుండు నిక్కంబుగా వచ్చునా?

చంద్ర—అమ్మాయీ! వచ్చునాయని యనెదవే? రాఁ డనియేటిసందియము.

సుక్కిణి—సీ. భూదేవతిలకుండు పోయెనో! నడుమ మా

రక్తమంబున నిల్చి గాసిపడెనొ
కంటకవనములఁ గనుచు ధీరత లేక
భీతిల్లి నడకుచుఁ బెగ్గడిలెనొ
గిరినదీకుజపఁ సరసరణులఁ గాంచి

తెన్ను గానక కడు దిగులుపడెనె
అశనాదు లమరక కృశియించు చుపవాస
గతులకు డీల్పడి చుతియు సెడెనె,

తే. గీ. ద్వారకాపురిచేరునఁ జేరు లేడ
యరిగి కృష్ణుని సాధంబుఁ నెఱుఁగుటేడ
కాంచి మాధవుతోడభాఁపించుటేడ
చూడఁజూడంగ గలలోనిఁ సొమ్ముజాడ.]

విరిబోలులారా ! బ్రాహ్మణుండు చేరియుండునని నిక్కముగా నప్పుఁజాల
కీర—అమ్మా ! యిటు లెన్నడు నెంచకుము. అశస్త్రుండయినట్టైన నిక్కడ
మనతో నేదేని యభ్యంతరంబుఁ జెప్పక మానఁడు. కష్టముల కోర్చి
యెట్లయిన నిశ్చయముగాఁ బోయి కృష్ణునిం గోడ్కొని మఱి
యుండును.

రుక్మిణి—ఒక వేళ నీవు చెప్పిన ట్టాబ్రాహ్మణుండు చేరినట్టే యెంచినయెడల
నాసమయమందు,

చ. హరి పురమందు లేకదనుఁ జావళిఁ ద్రుంచఁగ నెందు నేఁగునో
మొఱులిడుచున్న భక్తులనుఁ బ్రబోవఁగ నెచ్చటికైనఁ బోవునో
గురుజనబంధుమిత్రులనుఁ గోరికఁజూడఁగ నెందుఁ జొచ్చునో.
ధరణిసురుండు గాంచకయెఁ దైన్యత నిచ్చటి కేఁగుదెంచునో

కీర—అమ్మయీ ! ఇట్టిపిచ్చితలంపులను మనంబునఁ దలపోయకుము. ధరణీ
సురుండు ద్వారకకు వెళ్లువపుడు మంచిశుభశక్తునంబులం గాంచి
మహానందంబుతోఁ జనినవాఁడు. కావున కృష్ణుండచ్చటనే యుండుం
గాని మఱేమియుఁ బొసంగదు.

రుక్మిణి—నీవు సమయస్ఫూర్తివచనంబులచే నన్ను స్వస్థచిత్తం జేయుచుంటివే
గాని, నాభాగ్యవశంబున వసుదేవసుతుం గాంచి బ్రాహ్మణుండు
నాసందేశంబు విన్నవించినను,

చ. పాలఁతుకమాట లంచు మదిఁ బూని గణింపక చప్పరించునో
లలన నిమి త్త మేర్పడునుఁ బంపట లేల యటంచు నెంచునో

కలరు వరింపఁగా నిచటఁకాంత లనేకు లటంచుఁ బల్కునో
తలఁపఁగ సంకటం బొదవెఁద త్తర మొందెమనంబు కోమలీ!

చంద్ర—వైదర్భీ! జనార్దనుండు సకలభూతసంతాపనివారకుండు గావున
నమ్మియున్న నీయెడ నిట్టితలంపు లెంచునా? నీ వేమియుం దోచక
యిట్లు లాడుచుంటివిగాని యతండు శీఘ్రంబుననే వచ్చును.

రుక్మిణి—కరుణాతరంగితహృదయుం డగువును తత్తముండు నాయం దను
గ్రహంబున నేతెంచఁ బ్రయత్నించినను,

సీ. మగవారు బిలువ నఁచుతెలేని పెండ్లికిఁ
బోవు లేలని బలఁదేవుఁ డనునె
బంధువుగా శిశుఁపాలుండు వానితోఁ
దగదు వైరమనిసఁత్యకి బలుకునె
చైద్యున కీనున్న సకియఁ గోరకు కృష్ణ
వావి గా దని వసుఁదేవుఁడనునె
మహిమైనఁ దిన్న గాఁచునుము నీ కేటి కీ
తెఱ గనిదేవకీఁదేవి యనునె,

తే. గీ. నిలయమున ముందుగెల్చి యాఁవలను రచ్చ
గెలువఁదగునంచు మిత్రులుఁబలుకుచుండు
విధములును వారివాక్యముఁల్వినుచు నమ్మి
ననుఁ దలంచక మది విడఁనాడునేమొ.

చంద్ర—అది యేమియోకాని సముద్రమందలి తరంగంబులచందంబున నీమనం
బున నంతంబు లేనిసందియంబులు తోచుచున్నవి. ఆయన యెట్టి
కార్యంబులందును స్వతంత్రుండై వర్తించునేగాని యొకరిమాటల నె
న్నండును వినువాఁడుకాఁడు. కావున నీసంశయంబుల వీడుము. త్రిక
రణశుద్ధిగా దేవకీనందను నీమనంబున ధ్యానంబు సేయుము.)

రుక్మిణి—(అంజలిబద్ధమై) జగదేశ్వరా! మేరుధీరా! పరాత్పరా!

[సుగంధివృత్తము:—

నందనందనారవిందఁచందనాదినంద్యరా
కేందుసుందరావనేందిఁరేశ దివ్యమందిరా
కందనర్ణభక్తబృందఁకల్పకాపరాత్పరా
మందరాద్రిధారణాసమానశౌర్యభాస్వరా.]

చ. ధవుఁడవు నీ నటంచు మదిఁదప్పక నమ్మినదాన నింక నీ, ప్ర
విమలచారుసత్కృపనుఁపాలను ముంచిన నీట ముంచినకొ, అ
విరళభక్తి నీపదయుఁగాబ్జముల నివ్విడనన్య మొల్ల నో, భవ
నుత నీదుచిత్త మెటుఁవచ్చిన భాగ్య మటంచు నెంచెదకొ.

కీర—రుక్మిణీ! ఇంతదృఢభక్తియోగం బగుచిత్తంబుగలనీకు కరుణారసమ
యుం డగుహరి ప్రసన్నుండు గాకుండునా? మన మింక నిచ్చటఁ
దడవునేయుటవలనఁ గార్యవిశేషంబు లెవ్వియుఁ దెలియవయ్యె. గా
వున గృహంబు కరుగుదమా?

(తెరలో) చంద్రకళా, కీరవాణీ! చాలప్రాప్త బోయె. మనయగ్ని
ద్యోతనం డిప్పుడె వచ్చుచుండ నంతఃపురంబున నునిచి వచ్చితి. రుక్మిణిం
దోడ్కొని వేగముగా రండు.

చంద్ర—కీరవాణీ! రుక్మిణీ! మనసుశీలమాటలుగా నున్నవి. బ్రాహ్మణుండు
వచ్చెనట. రండు రండు. (అని వేగంబున పలుకెత్తును.)

కీర—అమ్మాయీ! విప్రుండు మహావేగంబున వచ్చెను. పోదమురమ్ము.
(అని రుక్మిణీ కీరవాణిలఁ బలుకెత్తుదురు.) యవనిక జూను.

(భద్ర మందారు లను నిద్దఱుపౌరులు బ్రవేశింతురు)

(తెరలో కలకలధ్వనులు వినంబడును)

భద్ర—ఔరా! ఔరా! ఔరా! ఏమియాశ్చర్యమిది? ఏమి యీ
కలకలము?

మందా—ఓరేబావా! భద్రా! రాటము తిరిగినట్లు తెల్లనిప్పుకొనుచు నీగో నీవు కేకలువేయచు నాశ్చర్యమభివయించుచుంటికి. కలువరించు నుంటివా? ఏమి?

భద్ర—ఓరేబావా! నీశేమైన చెవుడు వచ్చినదా? కన్నులు పోయినవా? ఊరిమీదికి పగలే బందిపోటుపడి దోచుచున్నట్లున్నది నేనేమి చెప్పుదును.

మందా—ఓరిమూర్ఖుడా! బందిపోటుబడులేమిరా? నిద్రనిప్పుచేలేచివచ్చి తివా? ఈయఖండధ్వని మనరుక్మిణమ్మ పెండ్లికై వచ్చిన చెడిపుర నాకుం డగుశిశుపాలభూపాలుని నైవ్యసంకులధ్వనిరా.

భద్ర—అటులనా? (ఒకదిక్కునకు తిరిగి) అగరే! యీమూలనుండి విసం బిడుశంఖాదినిస్వసంబులు హృద్యేదనంబు సేయుచున్నవే. ఈయుప ద్రవఘోషుబేమి? అదుగో, సముద్రము పొల్లవచ్చుచున్నట్లున్నది. నేనిక్కడ నుండఁజాల. వెళ్లువమురమ్ము.

మందా—ఓరిదరిద్రుఁడా! సముద్రముగాదురా ద్వారకాపురినుండి శ్రీ కృష్ణుఁడు తరలివచ్చి, యీశిశుపాలుమాఁకలందఱిమీ రాజ్యమారినిఁ బెండ్లాడునని చెప్పుకొనుచు (అదుగో) పురంబునంగలజనంబులు గుంపులుగుంపులుగా వెళ్లుచున్నారు. చూడఁము. ఈధ్వని ద్వారవతీ సేనావాహినీజనితనినాదం బలిసే భావించెద.

భద్ర—అటులనా? ఆబో! మనముగూడఁ జూడబోయెదము రమ్ము. (అని రెండడుగులు ముందుకు నడచి) ఓయినాయనో? ఈమూల ఘోష యేమి?

మందా—ఓయిమందమతీ! ఇదియును తెలియదా? మనరాజుగారు రుక్మిణీ దేవి నలంకారము సేయించి పురోపకంఠంబుననుండు వారికులదేవత యగు కాలికాలయంబున కరిగి యాతల్లికిఁ బూజసేయించుటకై వీధులం దుత్సవంబు సల్పుచుఁ బోవుచుండుమంగళతూర్వాదినినాదం బురాయిది. అదుగో రుక్మి ఖడ్గపాణియై ముందునడుచుచున్నవాఁడు.

భద్ర—ఓహో! అయితే మహాచిత్రము జరుగునే, యుద్ధముజరుగును చూచెదముగమ్ము. (అనియుద్ధరూపు) పోవుదురు.

(ఇది విష్కంభము)

(శిశుపాల జరాసంధులు ప్రవేశించెదరు)

శిశు—మగధరాజా! మనమునుకొనినట్లు లాకలహముని చేసినకొంతెత్తనంబు

గదా యిది. మీమీప్రతిజ్ఞలు చెల్లించుకొనుట కిదే సమయమునుడి.

జరా—శిశుపాలా! నీవేమియు నడ్డకార్యంబు వహింపకుము.

[ఉ. నచ్చినవాఁడు మాగధన్యఃపాలకుఁ డంచుఁ నెఱుంగరై రొక్కో
నచ్చిరి యాదవుల్ విదపఃవారిమదం బడఁగితు రుక్మిణీ
ముచ్చటసల్పిముందుమనఃమూఁకలుగొల్వఁగ బాలికామణి
గ్రచ్చుట వేచి యుండనలెః గావునఁబోదమురమ్ముమిత్రమా!]

శిశు—నీవు చెప్పినట్లు సేయుటయే యుచితమైనకార్యము. కాని యీసమయంబున యాదవుల కెంతమాత్రము సందు నీకుండ మనము కార్యసాధ్యంబు చేసికొనవలయు. పిలువనిపేరంటమున కీయదుకులుం డే మొగము బెట్టుకొని వచ్చినవాఁడు. వీనికి రవంతయు లజ్జ లేదు. నేటి దినము పగ నంతయుఁదీర్చుకొనుటకు సమయము చిక్కినది. కాని (అని తలియూఁచుచు) వాఁడు నాచేతఁబడి తప్పించుకపోయినప్పటికి గదా?

[ఉ. కాసును జేయనట్టిపలుఁగాకి బలానుజఁ డేవుమీటి నే, నాన
వరింప నచ్చినఁ రాధపుకూఁతును బెండ్లి యాడ ను, ల్లాస
ముతోడఁ జేరి మనఁలావు నెఱింగియు పోరఁజూచెబా, హా
సినిఁ న్రుంచివాసనమృతాంగనఁగూర్తురణోత్సవంబునఁ.]

అరుగో పురవీధుల నుత్సవంబుతో దుగ్ధాలయంబున కీమాంబుననె వచ్చుచున్నవారు. పోదముపద.

(అని పోవుచున్నారు.)

(శ్రీకృష్ణుడు రథసారథులతోఁ బ్రవేశించును.)

కృష్ణ—సారథీ! చైద్య, జరాసంధ, సాల్వ, పాండ్రపూనిగాఁగలశత్రురాజులం గాంచితివా?

సారథి—స్వామీ! తూర్పుభాగంబుగాఁ బోవుసేనావారంబులోపల శిశుపాలాదు లెక్కడనో?

కృష్ణ—గుఱుతులు జెప్పెద. నిలువంబడి వీక్షించుము.

ఉ. ముందటనేఁగుచు న్నదనుఁబూని చెలంగెడువాఁడె నూజరా
నంధనుఁ డామహీశు నెదఁనమ్ముచునావల నుండె చేదిభూ
సుందరిభర్త వాఁడె బలఁనూదనునైనను లెక్కనేయ రీ
మందల నున్న పాండ్రకుఁ డఁమందుఁడు సాఖ్యుఁడు దంత
వక్త్రుఁడుకొ.

మనము వచ్చినపనినిఁ జూచుకొనకముందు వారితో యుద్ధంబునకు మా
యోగముట యుచితంబుగాదు. గావున, అనిగో, దుగ్ధావాసంబున మంగళవా
ద్యవిశేషఘోషంబులు వినంబడుచుండె. కాళికాపూజనంబునకై బాలికా
మణిం దోడ్కొని భీష్మకాదు లరిగినట్లున్నది. అగ్రజపురస్సరంబుగా నైనయం
బుతో మన మచ్చటి కరిగి యుత్సవంబుతో కల్యాణమంటపంబునకుఁ బెండ్లి
కొమరిక దటియం జొచ్చునవసరంబు వీక్షించి వైనతీయుం డమ్మతకలశం
బుంబలె వైదర్భిం గ్రహించి రథంబునం దిడికొని తత్తు ణంబ ద్వాదశకుం జన
వలయుఁ గాన నం దఱుగుదము రమ్ము. (అనిపోవును.)

పంచమాంకము.

(తృతీయఁగము).

కాళికాలయము.

రుక్మిణి ప్రవక్షిణము సేయుచుండును.

+ప్ర+ సంద్రకళ, కీనవాణులు, సత్యశీలయు ఆమె వెంటబడి దిటు
 గుచుండును. భీష్మకుండు, ధౌవముచేయుచుండును. +శ్రి+
 రుక్మిణి ఖగ్గపాణిమై వెంటనంటియుండును.

రుక్మిణి—

శా. నీకుఁ మ్రొక్కెనన్న శాంభవి భవానీదుర్గ నారాయణీ
 నాకై మోక్షులు చిత్తగించి కృపచేనాఁ ఘోరు శ్రీకృష్ణుడౌ
 గా కంచుక వర మిమ్ము నమ్మితి ననుంగన్నమ్మ నీకన్న నక
 సాకే వా రెవరమ్మ లోకజననిశర్వాణి యోశాంకరీ.

[కవిరాజవిరాజితము:—

పురహరనాయికెనుంగళదాయినిఁ పుణ్యవిధానునిశైలసుతే
 పరమకృపాకరే మాధవసోదరిఁ భక్తవశంకరి భద్రయుతే
 సరసిజలోచనే పాపవిమోచనిఁ నాధుజనానని మానినుతే
 సరససుభాషిణి దానవశోషిణిఁ స్వర్ణవిభూషణి సత్యరతే.]

(అని నమస్కరించి పాదయుల్లసై బుష్పాదు లర్పించును).

రుక్మి—అమ్మయీ! లగ్నము సమీపించినది. ఆలస్యము లేదు గాన
 కి.వాహమంటపముకడకుఁ బోవలయు. నావెంట నే నమ్ము. (ప్రక్కనుఁ
 దిరిగిమాచి) చెలలారా! మీరు రుక్మిణిం బురస్కరించుకొనిరండు.
 (అనియందలు ముందునకు నడచును.)

రుక్మి—(అంజలిబద్ధమై తనలో కృష్ణుని నుద్దేశించి)

శౌ. ఆనందాంగనపైఁ గుబేరజలపైఁ నాభీరకాంతాల్నిపై
ధేనునాతముపై సుదాముపయి సాంఁదీపార్కుపైఁ గుబ్జపై
నానాకాధిపుపై సరోజభవుపైఁ చక్రూరుపైఁ గల్గున
న్యూనంబౌభవదీయసత్కృషనుఁ న్నుంజూసుమాత్మేశ్వరా!

ఉ. ఓయదునంశదీపక ! కృపాపాద్యలచిత్త ! సురేశవర్ణితా
మేయగుణస్రభావ నరఁ మేరుధరాధరధీర నామదిక్
నీయెడఁ జేర్చి వేఁడిననుఁ నీ విటురాక తొలంగియుండు ట
న్భాయముగాదె యీ ర్థసుజఁ నావన ధర్మములేదె మేదినిక.

(అని కన్నీరుచిందచు మెల్లగా నడచును).

రుక్మి—అమ్మాయీ ! ఏమో విచారముతో వచ్చుచుంటివి. నీభాగ్యము
పండె. అడుగో ! నీమనోవల్లభుండు డగుశిశుపాలుడు.

(కృష్ణుండు రథముతోఁ బ్రవేశించును)

కృష్ణు—సారథీ ! ఈరాకాశశాంకవదన నారాక పొడఁగానమి దీనవదనమై
వ్యాకులంబున వచ్చెడురాకఁ గనుంగొనుము.

స్త్రీ. ఎలనాగ నెఱికురుఁలఁ తండములఁబోలు
గరిత నెన్నుదురుచంఁదురునిఁగేరు
చెలియకర్ణంబులుఁ శ్రీకారములమీఱు
రమణికన్నులు మీలఁగములఁ దెగఁడు
పడఁతినానంబు సంఁపగిపువ్వురూపంబు
నాతిచెక్కిలి దర్పణంబు మిగులు
బిత్తరియధరంబు బింబసంకాశంబు
లలనపల్నంచు మొల్లల హాసించు,

తే. గీ. బాహుకంఠంబు కుచములు బాహుయుగము
 శ్రోణీనఖపాదగుధ్యోరురుచులుజూడ
 దరము గిరి లత సైకత తారసమితి
 సరసిజాకాశకదళికా స్తంభతతులు.

ఉ. ఈతనుకాంతి యీసాబగు ససుమనోజ్జ్వలసలక్షణం
 బేతరభాషికిం గలదె యెంచినుతించగ మించె లెక్కకున్
 ఈతరుణీలలామ భువి నేదొ నిమిత్తముఁ బూని విష్ణునం
 పూతనికేతనంబు విడిచి పుట్టినలచ్చియటంచు దోచెడిన్.

సారథీ! వైదిర్భిసహిపంబునకు రథంబు పోవనిమ్ము. (అని భక్తికిణిని సమీపించి)

ఉ. అండజయాన నాదువిమలాంఘ్రులు నమ్మిన దాన వౌట నీ
 దండకు వచ్చినాడ నను దప్పక చూడుము నేనె కృష్ణుడన్
 భండనభీచువిక్రముడ భద్రయశుండను రమ్మ శత్రురా
 ణ్డాండలిజూచుచుండగ నుమానినినిన్గొనిపోదుఁజూడుమీ.
 (అని రుక్మిణీదేవి నెత్తి రథంబునం దిడి సారథిని)

చ. తడయక ద్వారకాపురంబున బోవగనిమ్ము స్వందనం
 బడఁ రిప్రవజంబు మనకడ్డమువచ్చినఁ గూల్చెదన్ భయం
 పడకు మదగ్రజానుజులు పార్శ్వములం దగ వచ్చిరింక నీ
 పడఁతుక నాకు దక్కె నిటుపట్టినకార్యము సెల్లె సారథీ!

సార—అయ్యా! దేవరవారు తలంచినకార్య మేది కాకుండును. ఇదే
 శత్రుపైన్యంబు మనోధంబున కడ్డుపడం జొచ్చుచున్నది.

కృష్ణ—అరదం బరుగనిమ్ము. (అని రథంబుతో నిష్క్రమించును).

భీష్మ—(ముందఱికివచ్చి)

ఉ. నాతఁడముల్ భరించె సురఃనాయకపద్మజశర్వముఖ్యును
 వ్రాతనుతాబ్జపాదుఁ డగుఃవారిజనాభుఁడు నేఁడు నాతనూ
 జాతకు భర్త యయ్యెఁగడఁజన్మము ధన్యతఁ గాంచెనింకనా
 పాతకముల్ హరించెఁగడఁపాసనశీలుఁడ నైతి ధాత్రీలోక.

(భార్యవంకఁజూచి) సతీమణీ! మనకోర్కె సాఫల్యంబయ్యె. మనమింక
 గృహంబునకుఁ బోవుదము రమ్మ. (అని యిరువురు పోవుదురు).
 రుక్మి—జరాసంధాదులం బురికొల్పి కథంబున కడ్డంబుజని యుద్ధం బొనర్చి
 నాచెలియలిం దోడ్కొని నా మనోరథంబు నెఱవేర్చుకొనియెద.
 (అని పోవును).

(యవనిక పడును) — (తెరలో కలకలధ్వని).

అరె! యదుకులపాంసనా? నిలునిలుము. శత్రుశార్దూలంబుల లెక్కం
 గొనక పగటిదొంగవై బాలిక నపహరించుక వెళ్లుచుంటివి. మానిశితశరజాల
 చక్రతోమరాది దిక్పాసాధనంబులచే నీరథంబు నుగ్గుచూచంబు గావించి నిన్ను
 చెండాడెదము. మాదాడికి బడలి భూమిపై నిలువరించక సముద్రంబులో
 దాగిననీకు నేఁ డెక్కడనుండి మరతనంబు వచ్చెరా? కన్నె నక్కడ
 డించి ప్రాణంబులం గాపాడుకొనుము.

✱ (భద్రమందారులు ప్రవేశించుచున్నారు).

మందా—అయ్యయో! ఏమిటిచిత్రమిది? మనరుక్మిసంతం బెంతలో భగ్గుం
 బైపోయె భద్రా!

భద్ర—మందారా! అది నీకెట్లుతెలిసె. తద్వర్తమానంబు వినుటకై యి
 చ్చట నే నెదురుచూచుచుంటిని. ఏదీ! చెప్పుము.

మందా—నా కింకను భూమిపై బత్తెముండి యుద్ధమునఁ జావు తప్పించుక
 నే నిప్పుడే వచ్చుచుంటిఁగదా!

భద్ర—అయ్యో! అట్లునా? యుద్ధవిశేషంబు లెట్లయ్యె నేమి?

మందా—తొలకరి మెఱుపుతీవీయం బోలి వసుదేవతనయురథంబు చూచుట
 కగోచరంబై మూఁడుయోజనంబులదూరంబరిగియు, బలరామసాత్యకి

ప్రముఖం బగుతమచతురంగబలంబు కలసికొనకుండుటయెఱింగి రథ్యంబులు సేదదీర్చికొనుట కవకాశం బిచ్చుచు నిలచియుండుటయు మగధ దేశాధీశుండు గనుంగొని తన సైన్యంబును తక్కినయోధజనసేనావారంబునుంబురికొల్పికొని యొక్కపెట్టున కేశవుస్యందనం బడ్డగించుటకు వెల్లురేఁగిపొందక, సాల్వ, దంతవక్త్ర, శిశుపాలాదిగాళవులెల్ల, తోమర, భిండివాల, పరిశు, ప్రాస, ముద్గర, ముసలాయుధానేకంబు లొక్కపెట్టి గృష్ణునిపయిం బ్రయోగించి నొప్పించుచున్న యవసరంబున, బలరావు, సాత్యకి, కృతవర్మాదులు సైన్యంబుతో డీకొని శత్రుసైన్యంబుల చీకాకుపఱచుచున్నంత జరాసంధుం డరివర్గంబు నతిక్రమించి వాసు దేవునిరథంబున కడ్డంబుజని కృపాణహస్తుండై యెదుట నిలువంబడె. సంతలోఁ గొంత సైన్యంబు గ్రమ్ముకొనియె.

(తెరలో) ఓ భద్రమందారులారా! యుద్ధవిశేషంబులం దెలిసికొన రాజుగారు విాయువుర వేగంబుగా రమ్మచుచున్నవారు.

మందా—అయ్యో! మఱచితినే? పోవలయు విశేషంబులక్కడనే వినిపించెద. భద్రా! పోవుదము రమ్మ.

భద్రు—ఇచ్చటనే నాచెవులం బడనిమ్ము. అక్కడ వినుటకు మనస్థిమితంబుండదు.

మందా—ఊహాహూ! ఇంత యాలస్యం బింక నాకు ప్రాణహానికరం బగును రమ్మ. (అని యిరువురు పోవుదురు). ✓

(జయసేన, వీరసేను లనుగంధర్వులు ప్రవేశింతురు.)

జయ—(తెరవంకఁజూచి చెవియొగ్గి) వీరసేనా! నీకేమియుఁ బ్రాణభయంబు లేదు. నాప్రక్క కిటురమ్ము.

వీర—జరాసంధుని ఘోరాకారంబె నాగుండెలఁ బ్రదలు జేయుచున్నది. ఇంతట నిల్చి చూచుచుండుట మంచిది.

జయ—ఈ వీరరణస్థలాటోప భేరీభాంకార రావంబును, శంఖారావసంకులంబు

ను, నిఖిలాస్త్రప్రయుక్తపటుత్వశింజినీటంకారఘోషంబును, చెవులకు
చెవుడుగఱపుచున్నయది. దగ్గఱకు రమ్మ.

పీఠ—(ప్రక్కకుఁ జేరి జయసేనుని సమీపించుచున్నాఁడు).

జయ—కృపాణపాణి యగుజరాసంధుం డతిరోషంబున మాధవుతోడ సేమో
యనుచున్నాఁడది వినుము. (తెరలో)

ప్రే. చిక్కితి విష్ణు డీవు మునుఁచేవయుఁ దక్కి యనేకమాలు లీ
నిక్కపురూపు జూపకయఁ నీల్గుమనంచును దాఁగియుంటివ్రా
ముక్కడిజాతివాఁడ యిటుఁముందఱ నిల్చినవాఁడు మా
గఢుం, డెక్కడి కేగె దింక వెడఁలించెదఁ బ్రాణము లీకృ
పాణిచేన్.

పీఠ—అందులకుఁ బ్రజ్వలితారుణాక్షుం డైనవాసుడేవుం డేమో యనఁబోవు
చున్నాఁడామాట వినియున్న. (తెరలో)

ప్రే. గీ. తొల్లి నీవొనరించినఁ దుండగంపు
సేతలకు నోర్చి పుచ్చుటఁచేత మనితి
వంతియే గాని నాఁడె హఁలాయుధుండు
చంపఁడే నిన్ను నే నడ్డునల్పకున్న.

అప్పు దొకకారణంబుచే నిన్ను వధింపకుంటిమి.

పీఠ—అది యేమికారణమో!

జయ—మనకెల్లు తెలియును? పీరిచే నితనికి మరణంబులేదేమో.

పీఠ—ఓహో! జరాసంధకృష్ణు లిట వచ్చుచున్నవారే.

జయ—అయిన మనమీప్రక్కకుఁ దొలంగుదము (అనిప్రక్కకుఁ బోవు
చున్నారు)

(జరాసంధుండు, 'చిక్కితివిష్ణుడీవు' అనుపద్యంబుఁ జదువుచుఁ బ్రవేశించును.
(కృష్ణుండు 'తొల్లి నీవొనరించిన' యనుపద్యంబు జదువుచు నాతనివెనుక
యొకప్రక్కగాఁ బ్రవేశించును).

జరా—(కృష్ణుని కడ్డంబుగా నిలచి)

స్రీ. మునికోలఁ బట్టినోర్పు నెఱుంగుదువె కాని
యెఱుగుదేయ స్ర్రిలఁజ్యేషణంబు
ముచ్చిలించినవెన్నఁముద్ద మ్రింగుటెకాని
దాయల నెత్తుఱుఁద్రావనేరె
కుల్కుచు బిల్లనఁగ్రోవి యూఁదుటెకాని
సింహనాదంబులుఁసేయనేరె
సకియలతో విలాసంబు సల్పుటెకాని
మొసల భేదింప వేచనఁగ నేరె,

తే. గీ. గ్రామ్యధర్మైకరతుడవుఁగాననీవు
రాజధర్మమెఱుంగుదేఁరణమునందు
విదితశస్త్రాస్త్రబహుకళావేదినైన
నాదుబాఁదనిఁ బడి యెట్లు పోదు వీవు.]

బాలిక నక్కడ డించినను ప్రాణంబులతో నిన్నుఁ బోనియ్యను. (అని కత్తి యుపింపును.)

రుక్మిణీ—(తనలో) వీనికెంతకావరము! ఇచ్చటనుండి పోనీయఁడు గాఁబోలు.

కృష్ణ—ఏమీ! మహాశూరుండ ననీవు నిన్నే వికత్తనోక్తులం బ్రస్తుతించు
కొనుచుంటివి. మూఁగా! యరదంబున కడ్డంబు తొలంగుము. నాదివ్య
సాధనంబుల నెఱుంగవే!

సీ. చండభుజోద్దండఁమండితఘనశత్రు
దండన మాగదాఁదండ మిదిగొ
ధూపాయితానేకఁభూపవ్రజోద్రేక
తాపాటవం బగుఁచాప మిదిగొ
శుంతవైరిసమాజఁకంతలుఁతకకన
త్కనకమయం బగుఁఖడ్గమిదిగొ

క్రవ్యాదచక్రసంక్రఫనగ్రథితం

చృతసూర్యనిభ మగుచక్రమిదిగో

తే. గీ. భూవిక్రము తాసమిచ్చారవరుల

శ్రవణపుటభేదనము సేయుశంఖ మిదిగో

ప్రాణ మేటికి గోల్పోయెదోనృశంస

శ్రోవ కడ్డంబు లెమ్ము నీశ్రోవ బామ్ము.

(అని ఖడ్గంబు యుళిపించును)

జరా—పదునెన్నిదిమాటులు పిటికిపందవై యెక్కడనో తల దాచు
 కన్నపు డీపంచాయుధంబుల ప్రభావం బెక్కడ యగచాటుపడు
 చుండనో! ఇదే! శత్రుగర్భనిర్భదకం బగు మదీయగదాప్రహరణం
 బున నీయుళిపించుఖడ్గంబు భగ్నంబు గావించెద నిటురమ్ము.

యక్కిణి—అయ్యో! ప్రాణనాథుని గొట్టునేమోకదా! (తెరలో)

ఉ. సాశ్వనృపాలువేటునడిసంగరభూమిని వ్రాలి రాక్షసుడై
 తెల్వీయు బూని వచ్చి రణనీరుడు నీరి మదీయవాహినిం
 బల్వుర జంపి నాదెనకువచ్చె నహ చలీకాని బిగ్గర
 బిల్వుడు కంఠ మెత్తి పరభీషణసైనికులార గచ్చుట.

జరా—(తెరలో) ఓహో! సమయము తప్పినది. చలీకాని బిల్వు
 మనుచున్నాడే (అనితత్తరముతో) గళవ్వనివిన శత్రుపాలునిమాటగా
 నున్నది. ముందువానిబ్రతికించినగదా కార్యంబు నెఱవేరుట (ప్రకా
 శము) ఓరి యాభీరా! యస్మత్సహస్రాక్షోహిణీవీరప్రతాపాబ్ధిం దాటి
 గదా నీవు పోవుట మేటిమగండవైన నీ విక్కడ నే యుండుము.
 నే నిదే మఱలవచ్చెద (అనిప్రక్కకు తిరిగి) వీరయోధులారా!
 కేశవునిం గాచియుండుడు. బలరామునిరూపుమాపినచ్చెద (అనివేగ
 ముగాఁ బోవును.)

(మఱల తెరలో)

తే. గీ. పాండ్రకవిముక్త మైఁనట్టిపాపపమ్ము
సాత్యకిం దాఁకి నిడుదఁవత్తుంబు దూతె
నయ్యయో యేడనుండిఁరయ్యంబుజాక్ష
సీరపాణులు ది క్కెద్దిఁవీరి కిచట.

కృష్ణ—(ఆకర్ణించి) అయ్యో! మదీయనైన్యదీనాలాపంబులు వినంబడె.
తమ్ముఁడా శై నేయా! నాగాస్త్రంబుచే భగ్నంబయ్యెదవా! తండ్రీ!
గారుడాస్త్రం బిదో వచ్చె భయపడకుము. నీకు శుభం బగుగాక.
దుర్మాగా పాండ్రకా! నిలు నిలుము, నే నిదుగో వచ్చుచున్నాఁడ—
(రుక్మిణీవంకంజూచి) సతీమణీ! నాచేయి విడకుము. దారకా!
రథంబు పాండ్రకునివంకకుం దోలుము.

రుక్మిణీ—నాముద్దలమఱదికి శుభం బగుత (అని యిరువురు రథమునో-
బోవుదురు)

(జయసేన వీరసేనులు ప్రవేశించుదురు)

జయ—వీరసేనా! బలరాముఁడు శిశుపాలునిఁ గ్రిందఁబడవైచి నైనం బడి
పిడుగుంబోలె ముష్టిచే గ్రుద్దచు లేచి కంఠంబునం దెడమపాదంబిడి
రోపంబునం బలికిన నిష్ఠురోక్తి వింటివిగదా?

వీర—సేను పాండ్రకసాత్యకులు పెనంగువోటనుండి యిప్పుడే నీవు బిల్వ
వచ్చుచుంటి నేదీ వినవలతుం జెప్పుము.

జయ :—

[ఉ. పాత్తుగలట్టిబంధువుఁడెఁ పోయితఁడంచుఁ దలంచి మేముమా-
యత్తనుడుల్ గ్రహించి పరమాదరబుద్ధిచి నీకు భూమిపై
బత్తెము నిల్పియుంట మముఁపాటియు జేయక వైరివై తెన్న
కుత్తుకఁద్రొక్కితియిపుడఁకోరుమునీ చెలికానిమాగధుక

వీర—అబ్బా! యీయన కెంతకోపమయ్య! అడుగో? చైద్యునివిడచి
జరాసంధునిఁజేటునకుఁ జంకుచున్నాఁడే! లేదులేదు. ఒక పెద్దయేనుగు
నెత్తి వానిపయిం బడవైచుచున్నాఁడటమాడుము.

జయ—వీర—నచ్చెచచ్చె(అని పెద్దగా నఱచుచు చప్పటలు గొట్టుచున్నాడు.)

వీర—అడుగో దంతవక్త్రుండు జరాసంధునికి సహాయులుగా వచ్చుచు
న్నాఁడు.

జయ—ఏమి బలరామునిసహసంబు ముసలంబున దంతవక్త్రుని దంతంబుల
భగ్గుంబుజేసె.

వీర—సాత్యకి బ్రదికియున్నాఁడే? అడుగో దుర్నిరీక్ష్యుండై సాల్వునిపై
సాగ్నేయాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించుచున్నాఁడటమాడుము.

జయ—అహ! ఇదియేమి? మహాప్రళయంబుగా నున్నదే? ఏమి యీ
యాగ్నేయాస్త్రప్రభావము?

శ్రీ. నిప్పులు నుప్పతిల్లి ధరఁణీక దివి నంతట నిండి మంటలకొ
గుప్పుచు ధూమసంకలితఁ ఘోరము నై ప్రళయాగ్నినాఁగఁ
బెక, ముప్పు ఘటించుచున్నయది + ముం దెటుసేయునె
వైరిసైన్యముకొ, తొప్పల నెత్తిచూచిన నఁరే! రుధిరంబులు
గాఱుకన్నులకొ.]

(అని తాపము నభినయించును)

వీర—అన్నా! జయసేనా! భూజలతాగుల్మకుసుమవిసరగ్రావంబుల భస్మీ
భూతంబు సేయుచు, చిట పెటధ్వనంబుతోఁ జను దెంచునయ్యస్త్రంబుం
గాంచి జరాతనయుం డమోఘం బగువారుజాస్త్రంబా! సంధించు
చున్నాఁడు?

జయ—అవు నదియే.

వీర—(గడగడవడంపుచు) ఆగ్నేయంబె దీనికన్న సౌఖ్యంబుగా నున్నదే?

జయ—అట్లనెడవేల? అనిప్పలుబుట్ట కీనీళ్లుబుట్ట యుండుటంబట్టియే లోకం

బులు బ్రదికె. నడుగో! రుక్మి, పౌండ్రకధూపాలు రథబుక్రింద
దూతీ యటునిటుఁ జూచుచున్నాఁడు.

వీర—భీష్మకుని కుమారుండా! యీశూరుండు.

జయ—(నవ్వుచు) ఆహా యితండె హరికి బావమఱుంది.

వీర—అడుగో! వాసుదేవుండు పౌండ్రకస్యందనంబుఁ దుత్తుములు గానించి
యాతనివెంటంబడి తఱుముచున్నాఁ డటుచూడుము.

జయ—అగరే! కేశపురధంబు ద్వారకామాన్యంబున వేగంబునం జనుచున్నదే!

వీర—భళిరే! రథంబు వెంటంబడి ఖడ్గపాణియై రుక్మి పోవుచున్నట్టున్నది.

జయ—అవునవును. వీరికింకను ప్రాయశ్చిత్తంబు గావలసియున్నది.

వీర—సాత్యకిబలరామాదులు బలంబులతో రథస్థులై ద్వారకకుఁబోవుచున్న
వారు. ఔరా! యేమి, బలరామ సాత్యకుల రథవేగంబులు.

జయ—పౌండ్రక, సాల్వ, దంతవక్త్రాదులు బలంబులతో వెనుకకు మఱి
పుంబుల కేగుచున్నవారే!

వీర—కాలంబు గానివో పోక యేమిచేయుదురు.

జయ—శిశుసాలుండు జరాసంధునిం జేరికొని దుఃఖాక్రాంతుండై యిటవచ్చు
చున్నవాఁడు.

వీర—ప్రాద్దుబోయిన దిశ మన మైలబిలునిసభకుం బోవలయుఁగదా రమ్మ!
(అనియిష్టఱుంబోవుదురు.) (ఇది విష్కంభము.)

పంచమాంకము.

(చతుర్థరంగము.)

అడవి.

(శిశుపాలుండు దైన్యముతో జరాసంధునిహస్తంబుఁబట్టుకొని ప్రవేశించుచు.)

త్రైశు—మ. బలభిద్ధారుణాచజమున్న శనిసంపాతంబునున్నోలునా
బలభద్రదాయతముష్టిఘాతము దలంపం బ్రాణముల్బోవునే

యిల ని కేటికి జీవితము సఖుఁడాయుమ్మేను సాలించిపో
వలతున్నానముబోవఁ బ్రాణముహితంబా! వీరలోకాళికిన్.

(అని కత్తిచే గంఠము నఱకికొనఁబోవును).

జరా—ఆ! చేదిభూపతి యింతమూఁకృత్యంబు నవలంబించెదవా? నీవు
చచ్చువాడవును, నేను బ్రతుకువాడనా? నాకు లేనిచిన్నతనంబు
నీ కేల? (అని త్వరగాఁ జేతిలోనికత్తి పట్టుకొని తీయును)

(తనలో)

ఆ-వె. చెలిమికానిఁగోడఁబలికినట్టిపతిజ
లన్ని యడుగుఁ బట్టిమన్నుగలసె
కాలమొక్కరీతిఁగడుపంగనేర్తురె
శ్రీశుఁడైన నాయుఁమేశుఁడైన.

(ప్రకాశముగా) దమఘోషనందనా! ఎట్టిమహానుభావులును ఎట్టిపరా
క్రమధను లగుధరణీశులును కాలమహిమచే వంచించబడుదురు. ఇంతమాత్ర
ముననే మన మిట్లుకొనుట తగవుగాదు. జయాపజయంబులతెఱుంగెవరి
కెఱుంగందగును.

సీ. ఇంద్రుఁ డాబలి దనుఁజేంద్రున కోడుట
చెలికాడ! కాలమువలనఁగాదె
ఘనుఁడైనబలి త్రివిక్రమునకు లొగ్గుట
సంగడిఁడా! కాలసరణిఁగాదె
యన్మృతకుంభం బనురాళికి నబ్బుట
శిశుపాల తత్కాలవశతఁగాదె
కంజహితుండు గోగర్భగతుం డౌట
న్నేహితుఁడా కాలచేష్టఁగాదె,

తే. గీ. నలహరిశ్చంద్రరామచంద్రప్రభృతులు
 వనములం బిడి కన్యలు బహుభవించు
 పెల్ల కాలసితిని గాడె యంతయేల
 కాలమే దుగ్గఖసంతోష కారణంబు.)

శీశు—ఆ-వె. పెండ్లియంచు నేను పేరానపడి రాగ
 నాశ నేడు కాల పాశమయ్యె
 గాఁగలట్టికార్య భాగంబు తుదముపై
 నిట్లు లొనటంచు నెఱుంగ నైతి.

జరా—అవు నవును. నేనుమాత్ర మిట్లు కాఁగలదని యనుకొంటినా (అని
 తలయూచుచు నాశ్చర్య మభినయించుచు) ఏమి కాలమహిమ.

ప్ర. మగటిమిరూఁపమున్న పలు మాటలు మాధవునింజయించి
 చిత్రి, నగధరు డిప్పుడే పరులు నవ్వఁగ నన్ను జయించి
 పోయెగా, సగము వెలుంగుగాచి యది చన్న సగంబు
 తమంబువచ్చు దై, వగతిని దాటగాఁ దరమె పద్మభవా
 దుల కైన నెచ్చెలీ!

అదియునుం గాక:—

ఉ. మంచియున్ జెడ్డయుంగలుగు మర్త్యనికర్త నశంబుచేత యో
 జించెద వేల యిట్టియెడఁ జింతవహింపఁగ బాడియకా నె యీ
 నంచనకుం బ్రతిక్రియయుఁ బాటిలకుండు నె మాగధుండు జీ
 వించిన కాలమంతయును వృష్టికులాటివి కీలయేగదా !)

ఇట్టియెడ నీకు నేను చెప్పవలసినదేమియున్నది. విరోధి నెదిరించియు
 జయింపమికి నీమదినుండువగఁ దొలంగుము. ఇదిమొదలు శత్రుప్రాణనిరోధ
 కారణంబు లగుసమయంబు లనేకంబులు గలవు. ఇదియే యనసేల? పురం

బునకుఁ బోవుదము రమ్మ (అని శిశుపాలునిహస్తంబుఁ బట్టుకొని తీసికొని పోవును).

రక్తిఃసహితుడై కృష్ణుండును, ఆవెంట ఖడ్గపాణియై
రక్తియును, బలరాముండును బ్రవేశింతురు.

రక్తి:—

ఉ. గొల్లఁడవై జనించి మదిఁగొంకక రాజకుమారి యైననా
చెల్లెలిఁ గొంచు వేఁజనుటఁ చెల్లునె నీకు కులఘ్న పాపియో
కల్లరి మాతులాంతకుఁడఁ కామిని డించి పురంబుఁ జేరు మీ
యల్లరిసేత యేల యెటుఁలైనను నిన్నిపుడే నధిం చెదన్.

(అని ఖడ్గముఁ ద్రిష్వసు).

కృష్ణ:—

ఉ. ఓరి దురాత్మ నీ విటులఁగొంటరిగాఁ జనుదెంచి తింక నీ
వారలు లేరురా యిచటఁ బారలుసాచక వచ్చుదారినే
యూరకఁ పొమ్ము రోసమునఁ నోపిక నడ్డము వచ్చితేని నిక
ఘోరసుదర్శనాహతినిఁ గూల్చి కృతాంతునివీటి కంపెదన్.

రక్తి—ఓరి వెన్నఁముచ్చా ! యేదీ యింకమిఁద నీచక్రప్రయోగకౌశలముఁ
జూచెద నిటు రానిమ్ము. (అని యెదురునడుచును.)

కృష్ణ—ఛీ దుగ్ధార్థ ! రాజకులపాంసనా ! నీకుఁ జక్రంబే ? ఈవామపా
దంబుచే దన్ని ప్రాణంబులం బాపెద.

రక్తి:—

చ. కొలఁది యెఱుంగ కట్టి పలుకూతలు కూసెదవేర దుర్మతి
పిలువనిపేరటంబునకుఁ బేరిటు బెట్టుక వచ్చి మానమే
వలనను లేనినీపు ననుభంగముఁ జేసెదవా సృవాధమా
తఁదెగ వేతునిల్వమికఁదత్త ణమాత్రం గరాసిధారచేన్.

నీమాయకు డెదరి చెదరిపోవుదు ననుకొంటివా ?

కృష్ణ—(తనలో) పీడి మనంబునఁ గొంచెమైనను భ్జానము లేనిపశుమాత్రుండు.
 వీనికి మానభంగం బొనర్చి యందఱు పరిహాసించునటులఁ జేసెద.
 (ప్రకాశముగా) అరే ! దుర్మాగా యేమిహుసితివి. (అని చక్రంబెత్తి
 యెదుఱు నడచును).

రుక్మి—(వెళ్లఁజూపి యొకప్రక్కకుఁ బోవును).

కృష్ణ—ఎక్కడ కట్లు పోయెదవు ?

[ప్రంచచామరము:—

కర్కోరభావ లాడి తోడికల్ల సూక్ష్మతీ ! నిన్ము
 గుఠారధారచేఁ గుజంబుఁ గూల్చుభాతి దోషగా
 హఠంబుతోడ వెంబడించు టై నిన్నుఁ దృంచెదన్
 శతా ! నమస్కరించి తేనిఁ జంప కే త్నమించెదన్.]

(అని రుక్మి వెంబడి వేగముగాఁ జని యొకప్రక్కకుఁబోవును)

రుక్మిణీ—కరుణానిధీ ! మాయన్న ను జంపకుము. రక్షింపుము. రక్షింపుము.

బల—కృష్ణా ! చంపవలదు. (అని పెద్దగాఁ బల్కును).

+చి: { కృష్ణుండు రుక్మిణీని విరూపిణగా నొనర్చి మెడను }
 { చేయి వేసి బలవంతముగా ద్రోసికొనివచ్చును. } +చి:

బల—ఎంతపని చేసితివి ?

కృష్ణ—ఉ. కత్తిని నెత్తిపైన నిడిఁ గాదిలిబావపు రమ్మబంచున
 న్నెత్తిలబట్టిరేవులుగఁ నోపికఁ? గొట్టివిచిత్రవైఖరిన్
 గత్తర పెట్టి నిదు పెరుఁగడ్డముమీసముఱిత్తసేయ నో
 రెత్తక పోవఁగావలదెఁ యుచుకసిగ్గును లేదె దురతీ!

ఫీఫీ యింకఁబొమ్ము.

రుక్మి—ఉ. నన్నింతపని చేసితివి. నిన్నిఁకమీఁద జరాసంధునిచే గండఁ
 కండలుగాఁ గోయించెద.

కృష్ణ—(తనలో) వీని నమ్మరాదు. ఇదివఱకు మాయన్నగా గనిన ట్లేదు. భూజంబునిక నుంచరాదు. చక్రంబుచేతనే వీనిశరంబు ఖండించివైచెద. (ప్రకాశముగా) ఓరిమమతీ! నిన్ను వధించక విడిచినయెడల నీ వేమోమో చేయుచుండువు. ప్రాణహానికగం బగుభుజగంబును జంపక విడిచిపుచ్చుట ధర్మంబుగాదు కావున నిదిగో నాచక్రంబుచే నీశరంబు హరించెదఁ జూడుము (అని చక్రంబు ప్రయోగింపఁబూనును).

రుక్మి—(గడగడ వడంకును).

రుక్మిణి—(అతిత్వరతోఁ గృష్ణునిచేయి బట్టుకొని (ఓడవడేవా)

ఉ. దేవుడ వంచు బ్రహ్మమయః, తేజుడవంచు సమస్తోకజే
 వావనవర్తి వంచు నినుః, నాత్మ నెఱుంగకమూఢుడై యస
 ద్భావముచేతఁ దప్పలు శతంబులొనర్చె మహత్మనీయెడఁ
 గావున నన్నుఁ జూచి కరుణామతి వీనినిఁ గావు మచ్యుతా.

అట్లుగాక వీని నిష్ఠదే మిరు వధింపఁ దలంతురేని,

చ. త్రిదశగణార్చితండు హరిః, దేవకినందనుఁ డల్లుఁ డయ్యెమా
 కొదవలు దీరె నంచు జనకుండును దల్లియు నెంతొసమదం
 బూదవి చరిత్రు వారలు నిజోద్భవుపోడిమి విన్నయంతనే
 ముదమును బాసి దుఃఖనదిఁమున్ది కృశింతురుగాదెమాధవా.

నావిజ్ఞాపనం బవధరించి యగ్రజప్రాణత్రాణపరాయణులు గావలయు.

(అని నమస్కరించును).

బల—కృష్ణ! రుక్మిణీప్రార్థనం బవశ్యం బాదగణీయంబుగాన వీనిం జంపవలదు. విడిచిపుచ్చుము. ఏ మట్లాలోచించెదవు? వాడు బంధువు సుమా!

తే.గీ. రమణిసన్నిధి రాకుమాః, రకునిఁ బట్టి

హాస్య మొనరించి వైరూప్యమందఁ జేసి

పరిభవించుట నీ కిది, పాడి యగునె
నఱకి నై చుటకన్న హృదయంబుగాదె.

చాలుజాలును. మునుపే చచ్చినవానిని మరలఁ జంపుట దేమిధర్మము?
నామాట విని వానిని విడిపించుము (అని కృష్ణునిచేతిచక్రంబు తీయును)
కృష్ణ—(తనలో) వీడు నారదుశాపంబునంజేసి మాయన్న గారిచే వధ్యుండు
గావలయు. నే నిప్పుడు వీనిఁ జంపఁ దలంచుటచే తాపసవాక్యంబుఁ
నిరగ్గకంబుఁ జేసినవాడ నగుదుఁగావున వీని విడిచిపుచ్చెద. (ప్రకాశ
ముగా) భీష్మకకుమారా ! పో పొమ్ము.

బల—(రుక్మిణిని సమీపించి)

శ్రీ. నాశ్రోటున్నపుచేత సగ్రజుఁడు బండ్లంబొందినాడనచునీ
చేతంబందున దుగ్ధమొంది కడు సశ్లీలోక్తులక బల్క క
మ్మా తప్పింప వశంబె పూర్వభవకర్త పేరితావేశసం
జాతానేకశుభాశుభానుభవముల్ చచ్చింప నోసుందరీ !)

(తెరలో) అదె యాదవేంద్రులు ద్వారక కేఁగుచున్నారు.

వారిం గలియఁబోవుదము రండు.

రుక్మి—(తనలో) నేను మగధపురంబునకుం జని జరాసంధుం గూర్చుకొని
యేవిధంబుననైన వీరిం దెగటార్చునుపాయంబుం బన్ని వీరిరూపంబుల
మాపి గాని నేను కుండినపురంబు సారను. వీరే రుక్మరథుండును,
నారదుండును, నగ్నిద్యోతనుండును, విదర్భనుండి రథారూఢులై
యిక్కడకుఁ జనుదెంచుచున్న వారు. ఈరూపంబున వారి మొగంబుల
నే నెట్లు గాంతును. పోయెదను. (అనిపోవును)

బల—ఓహో! యామాగ్గంబున నెవరోవచ్చుచు మమ్ముఁ బేర్కొనుచుండిరి.
మాడఁగా, నారదువీణాగానంబు వినవచ్చుచున్నది. సారథీ! మనరథం
బొదిక్కునకుఁ మరలనిమ్ము (అని యందఱుఁ బోవుదురు).

ఁ చ మా ఁ క ము.

(ప ఁ చ మ ర ఁ గ ము).

శ్రీకృష్ణభవనము.

{ కృష్ణుండును, రుక్మిణీయు, బలరాముండును, రుక్మగ్రుండును,
అగ్నిద్యోతనుండును, గొలువై యుండ ముత్తైదువ
లిద్దఱు మంగళంబులఁ బాడుచుండురు. }

నార—(కృష్ణునిం జూచి)

ఉ. శత్రువులం జయించి పృథుశక్తిని భీష్మకధారుణీశు స
త్పత్రినిఁ గొంచుద్వారకకుఁ బొంకముమీఱఁగ జేరినాఁడవీ
నేత్రములన్ వహూవరులఁ నిండినప్రేమను గాంచి భద్రచా
రిత్రముఁ బాడుచున్ భువిఁ జరించెద భీష్మకజామనోహరా.

కృష్ణ—భవత్కృపావిశేషంబుచేతనే కదా? నేను గృహస్థుండ నైతిని.

నార—(నవ్వుచు) కేశవా! నీయుదారలీలావిలాసోక్తులు వినుటచే నాడెం
దం బాశ్చర్యనిమగ్నం బయ్యె. నాకృపావిశేషం బెక్కడ? నీవు
గృహస్థుండ వగు టెక్కడ.

సీ. ధరణీభరంబు మూర్ధంబుల వహించు

శేషాహి యెవ్వనిఁ సెజ్జగీము

దినము రాత్రిని నిజదీప్తిచే వెలిగించు

రవిచంద్రు లెవని నేత్రద్వయంబు

నిఖిలలోకంబులఁ నిర్మించుధాతను

బుట్టించె నెవ్వనిఁ బొడుతమ్మి

కలుషలోకావళిఁ గడుఁ బునీతులఁ జేయు

స్వర్గ దిగ నె నేనిఁ చరణయుగము,

తే. గీ. అట్టిబ్రహ్మంబ వాదినాఁరాయణుండ
వైననీ విప్పు డీయిలఁచవలెంచి
మీఱి లీలాగృహీతఁడనీవై గృ
హస్థు నేఁడైతి ననుట చోద్యంబుగాదె.

కృష్ణ—మునీంద్రా! మీవంటి తపోధనులకు వేద్యంబుగాని విషయం బేమి కలదు.

అగ్ని—తే. గీ. మంగళం బగు నీకు సాఁరంగనేత్ర
ఘనవిసీలవికాస రంగద్విలాస
మావిదర్భాత్కృజను గూడిఁమహి నఖండ
వై భవంబులఁ గను మింకఁవాసుదేవ.

కృష్ణ— (నారదునివంకంజూచి) వేదగ్రంథా బ్రాహ్మణునిం జూపుచు
ఈబ్రాహ్మణోత్తముండు మామెడఁ బరోపకారబుద్ధి వహించి యీ
కార్యంబుం బరిసమాప్తి నొందించిన మహానుభావుండు సుమా (బ్రా
హ్మణునింజూచి).

ఉ. కోమలివాక్యము ల్వినుచుఁగొంకక దుర్గవనోగ్రభూము లెం
తో మితిలేనికష్టమునఁదొందరపాటున దాటి వచ్చి న
స్థ్రీమను గాంచి మద్విధముఁబ్రేయసికేర్పడఁజెప్పి నిత్యశో
భామలకీర్తి నెందితి మఁహత్మ నినుం గొనియాడ శక్యమే.

నార—ఈరుక్మరథుండు బాలుం డయ్యును విజ్ఞానంబునంజేసి పూజార్హుండు
సుమా!

కృష్ణ—అందుకు సందియంబేమి. ఈతనివృత్తాంతం బిదివఱకే మీరు నుడివి
యుండుటచే నేనెఱింగితిని. ప్రేమాతిశయంబున మావెంట వచ్చుట
చేతనే యీతండు సద్గుణాకరుం డనినుతింపవలసినదేకదా?

రుక్కః—

ఉ. అన్నతలంచు కార్యవిధానమారసి లోనఁ గృశించుచు న్నహః.
పన్నుడ నైతి నిందనుకఁబుకజలోచన నీవు నేడు మా
కన్నెకు భర్తవైతి విదిఁగాంచి యనంతసుఖాబ్ధిఁ దేలితిన్
మన్ననఁజేసి సత్కృపనుఁమానినిఁ జక్కఁగ నేలికొమ్మిఁకన్.)

మైత్రేయము—మంగళమహాక్రీవృత్తము.

మంగళము కృష్ణునకుఁమంగళము శ్రీశునకుఁమంగళము
సంతతము రాధా

సంగునకు మానివరఁసన్నతపదాబ్జునకుఁ సాంద్రకరుణాం
బుధికి నీలా

భాంగునకుఁ గాళియఁగఁగ్రానటనాంఘ్రిన కఁహర్పతిసమ
ప్రభునకు న్నా

రంగవరదాతకు సురప్రకరవంద్యునకుఁరమ్య మగుమంగళ
మహాశ్రీ.)

నార—బలరామకృష్ణులారా! ఇంక మేము బోవలయుంగాన సమ్మతిం

బల—మునీంద్రా! ఈదినంబు రుక్మిణీకృష్ణులకు నూరేగింపు(=పురోత్సవంబు)
సల్పవలయుంగాన నిందే నివసించవలె నని నాకోరిక.

నార—నియిష్టంబు నెఱవేర్పవలయుంగాదా? ఇంక లోకంబున నీభరతవా
క్యంబు వెలయుంగాక.

ఉ. పడఁతుక గోరు నట్టిగుణఁవంతుని భర్తగఁ గూర్చుగాక యె
ప్పుడు జనకాబ్జల నివసుఁడఁబుత్రులు పూని చరింతుగాక నే

ర్పడర బుధోక్తుల న్వినిదఁ మామతి నార్తులఁగాత్రుగాకయి
పుడమిజనుల్ ముకుందపదపూజన మేమరకుంచుగావుఁ
(యవనిక జాటును.)

శా. శ్రీరామామలదివ్యపాదనళినఁ శ్రీభక్తి దీపిపఁ ద
త్కారుణ్యంబున రుక్మిణీపరిణయాఁఖ్యం బైనగ్రంథంబు
తారామాఖ్యుఁ డొనర్చె నంచితసుధాఁధారోక్తిచేసిద్ధిఁ
సీరేబా ప్తహిమాంశుతారకముగాఁ నిత్యంబు భాసిలుతె

^ద్యము. ఇది శ్రీసీతారామచంద్రకృపాకటాక్షులస్థకవి తాదాశేయ బుధ
విధేయ సీతారామనామధేయ ప్రణీతంబైన శ్రీరుక్మిణీపరిణయం బ
నాటకంబు సర్వము సంపూర్ణము.

శ్రీ రుక్మిణీకృష్ణార్పణ మస్తు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

OFFICE SAILING LIBRARY

